

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Sacra-||mento Evcharistiae,|| contra Oecolampadium,
opusculum:||**

Clicthove, Josse

Coloniae, 1527

VD16 C 4208

Primo Libro.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30220

IVDOCI CLICHTOVI NEO-
portuensis, doctoris theologi Parisiensis, de sacra-
mento eucharistiae opusculum: in duos dissectum
libros. Quorum prior multifariam ostendit: sub
speciebus panis & vini eucharistia, uerum Chri-
sti corpus & sanguinem secundum substantiam,
contineri.

¶ Errorem negantium ueritatem corporis
& sanguinis dominici in eucharistia: priscis
temporibus, a diuersis, & praesertim a Beren-
gario, fuisse suscitatum. Cap. I.

Nter eos qui detestabilis alicuius
haereseos primi sunt authores, &
illos qui extinctae prius & sopitae
doctrinae haereticae sunt renouato-
res atque suscitatores: paruū admo-
dū discrimen esse, sentiūt uiri sa-
pientes. hosque haud multo minus
noxios esse salutī animarum, quam illos: recte ar-
bitrantur. Siquidem ut primi prauorum dogma-
tum, fidem aut bonos mores contaminantium in-
ieiunatores, priora secula suo labefactarunt toxi-
co, atque a ueritate ad perniciosos errores seduxe-
runt: haud aliter qui damnatas iam olim haereseos
atque sepultas reuocarunt ab orco, rursusque
protulerunt in lucem: posteriora secula, pestifera
eorundem errorum tabe corruperunt, consimile-
que inuexerunt animis hominum perniciem.
Sunt igitur non minus hi quam illi: graue detrimentū
reipublicae Christianae inferētes, & propemodū æ-
que uituperandi. Perinde atque restinctū domus aut
urbis incendiū excitans, pene tantū infert illi ex-

A

DE SACRAMENTO

istum: sicut is qui primum clam subdidit faces te-
ctis. Et qui luem pestiferam aliquanto extinctā
tempore inducit rursus in urbem: æqualem illi
ingerit calamitatem, ac ille qui primus inducen-
dæ illius labis mortiferæ est author. Ex quo proti-
nus recto nectas consequio. Oecolāpadium & as-
seclas eius negantes veritatem corporis & sangui-
nis Christi in sacra eucharistia, eo ferme habendos
esse loco: atq; eos, q; primi fuerunt erroris illius ex-
ecrandi adinventores. quandoquidē damnatū sæ-
pius multis retro seculis reiectumq; dogma illud
improbū: hac nostra ætate supas reuocarunt in
2 auras. ¶ Enimvero huius prauæ assertionis ori-
go reducitur a probatissimis scriptoribus in illos
Christi discipulos: q; audientes uerba uitæ, promit-
tentia manducantibus carnē filij hominis uitā æ-
ternā, & interminātia internæ uitæ priuationē ijs
q; huiusmodi cibū sumere detrectarent carnaliter
& crasso ingenio uerba illa intelligentes, dixerunt
I Ioan. 6 Durus est hic sermo: & quis potest audire? Abie-
runtq; retro: & discipulatu magistri cœlestis sese
subdixerunt. Cōfirmatur aut illd̄ eorū dictū, per
sententiā beati Augustini in expositione psalmi
Augusti: gnquagesimi quarti: quæ adducitur in uolumine
decretorū, de consecra. distin. secunda, cap: prima
qdem. in hanc formā. Prima qdem (inquit) hare-
sis in discipulis Christi: uelut a duritia eius sermo-
nis facta est. Cū enim diceret. Nisi quis māduca-
uerit carnē meam, & biberit sanguinē meū: nō ha-
bebit uitam eternam. Illi uero non intelligētes: di-
xerunt. Durus est hic sermo: quis eum pōt mādu-
care? Dicētes, durus est hic sermo. separauerūt se
§ ab illo: & remansit cum duodecim discipulis. hæc
ibi: & reliqua, continuo sequētia. ¶ Subsecuti sunt

EVCHARISTIAE. I. 2

aut eos diuersis temporibus & uarij: eodem con-
taminati errore. Inter quos: ceteris omnibus apti
us hanc hæresim instaurauit diutiusq; asseruit Be-
regarius. Andegauēsis archidiaconus: Qui circa
annū domini millesimum et quinquagesimū, sub
Leone nono, summo pon. in concilio Vercellensi
eam ob rem damnatus est, ut etiā meminit Plati-
na: in uita prædicti Leonis. Deinde sub Victore
secūdo, proximo apostolicæ sedis moderatore,
congregato cōcilio Turonēsi: p. Hildebrandum,
Romanū archidiaconū) qui postea in summo pō-
tificatu. Gregorius septimus est appellatus) in ea
synodo lagatum apostolicū, & uices agentē Vi-
ctoris, ipse Berengarius cōuictus: eā hæresim co-
rā illius sacri cōfessus patribus abiurauit: panem
que & uinū in sacrificio domini, nō umbratiler
& figurate, sed uere Christi carnē & sanguinē fie-
ri cōfessus est: & ad eā fidē in posterū tenendā, iu-
ramento se obstrinxit. Postea tamen suggerente
patre mendacij, in eundē errorē relapsus est, & a
Nicolao secundo, duobus intermedijs summis pō-
tificibus (utpote Stephano nono, & Benedicto
decimo) prædicto Victori in moderatione eccle-
siæ catholicæ succedente: ad concilium Romæ ha-
bitum uocatus rationibusq; & autoritatibus in
ipsum adductis uictus: resipuit ab erronea illa as-
sertione, reuocauitq; solenni confessione suum er-
ratum coram toto illius synodi cœtu. Quæ quidē
reuocatio, libro Decretorū inseritur: de consecra-
distinc. secūda. cap. ego Berégarius. in hūc modū
Ego Berégarius, indignus ecclesiæ sc̄ti Mauritiij
Andegauēsis ecclesiæ diaconus, cognoscēs uerā,
catholicā & apostolicā fidē: anathematizo omnē
hæresim, præcipue eam de qua hactenus infama

Berenga-
rius.

Prior re-
uocatio
Berégarij

A ij

DE SACRAMENTO

tus sum. quæ astruere conatur, panē & uinū quæ
in altari ponuntur: post consecrationē solū modo
sacramentum, & nō uerū corpus & sanguinē do-
mini nostri Iesu Christi esse, & non posse sensua-
liter nisi in solo sacramēto: manibus sacerdotum
tractari uel frāgi, aut fideliū dētibus atteri. Et re-
liqua: cōtinuo cōtextu ad finē usq; capitis cōse-
quētia. Huius aut retractationis Berēgarianæ eti-
am memit Platina: in uita Nicolai secundi. ¶ De-
mū incitante rursus maligno spū reuersus ad uo-
mitū Berengario, imemorq; & præstiti iuramēti
& cōfessionis publicæ modo expressæ, prauū illū
dogma quod bis abiurauerat, non destitit dissemi-
nare p̄ ecclesias & diuersa loca. Propter quod a
Gregorio septimo (q̄ Nicolaū secundū uno dunta-
xat interstite summo pōtifice, ut puta Alexandro
secundo, in modērāda sede apostolica est subsecu-
tus) ad conciliū Rom. celebratū circa annū redēp-
tionis humanæ millesimū septuagesimū nonum
uocatus: condēnatur ob impietatem illā de sacra-
mento eucharistia, longo a se rēpore disseminatā.
Qui se grauer errasse corā frequenti illa synodo
confessus, rursū adiurauit antiquū errorem suum
ueniāque postulās, ex apostolica benignitate can-
dē promeruit, Iureiurādo præterea se obstrinxit,
se nunquā deinceps illud improbū dogma resuscī-
taturum, sub hac publicæ cōfessionis forma. Ego
Berengarius corde credo & ore cōfiteor, panē &
uinū quæ ponūtur in altari per mysterium sacra-
e orationis & uerba nostri redēptoris, substācialiter
conuerti in uerā ac propriā & uiuificatricē carnē
& sanguinē domini nostri Iesu Christi. Et post cō-
secrationē esse uerum Christi corpus, quod natū

Posterior
Berenga-
rij retra-
ctatio

EVCHARISTIAE. I. 3

est de uirgine, & quod pro salute mūdi oblatū in
 crucē pepēdit, & quod sedet ad dexterā patris. Et
 uerum sanguinē domini nostri Iesu Christi: q̄ de
 latere eius fluxit, non tantū per signum & uirtutē
 sacramēti: sed etiā in proprietate naturæ & uerita
 te substātie. Sicut in hoc breui cōtinetur, et ego le
 go & uos intelligitis: sic credo, nec contra hanc fi
 dem ulterius docebo. Sic me deus adiuuet: &
 hæc sancta euangelia. Tunc summus pōtifex præ
 cepit Berengario, ex autoritate dei omnipotentis
 & sanctorum apostolorum Petri & Pauli: ut de
 corpore & sanguine domini nūquam ulterius cū
 aliquo disputare, uel aliquem docere præsumeret
 nisi causa reducendi ad hāc fidem eos, qui per eius
 doctrinam ab ea recesserant. Porro hæc postremo
 dicta: ex actis concilij Romæ celebrati sub Gre
 gorio septimo, ob hanc de eucharistia quæstionē
 deprompta sunt. Quinimmo quæcunq; hoc in lo
 co de Berengario sunt enarrata: diffusius comme
 morantur ab eximio patre, eruditione & religio
 nis candore, præstantissimo, Thoma Vualden, in
 capite quadragesimotertio sui luculenti operis de
 sacramentis. Vbi probatos citat illius temporis
 scriptores, Lanfrancum & Guimundum. Beren
 gario contemporaneos, & horum quæ modo ad
 ducta sunt enarratores. Qui etiā æditis præclaris
 opibus: improbæ illius asserfioni acriter & eru
 dite tūc restituerūt. ¶ Ecce p̄ septē summorū pō
 tificū tēpora. & pene per triginta annorū currieu
 lū, debacchatus est Berengarius in ecclesiā dei, hac
 pestilēti sua hæresi de sacramento eucharistiæ. A q̄
 tñ, non sine mutatione dexteræ excelsi diuinorū
 adiutorio, post correctionē postremā integre pe
 dē reuocauit, salutaremq; peregit poenitentia in

Thomas
 Vualden,

Lanfran
 cus

5

A 3

DE SACRAMENTO

Roberrus
Gaguinus

paupes rebus suis subleuandos admodum propensus, & continentiae puritate spectabilis, ut laudabili exitu diem clauserit extremum: & egregijs insignium uiroꝝ laudibus sit excellenter honoratus. Quoadmodum commemorat uenerabilis pater & egregius nostro tempore scriptor, Robertus Gaguinus, in opere suo compendiaro de gestis regum Francorum: in uita Henrici regis Franciae cuius tempore: Berengarius has contentionum turbas in ecclesia excitauerat. Vnde & ipse sibi conscius quod multos corruerat sermone pestiferæ suæ doctrinae, qui necdum reducti fuerant opera eius ad mentem saniorē: cum extremo decumbens morbo sentiret uicinam mortis horam in die festo Epiphaniae domini, hæc dixisse fertur: alludens ad latinam eiusdem solennitatis denominationem. Hodie mihi apparebit dominus meus Iesus Christus: uel ad gloriam sicut spero, propter penitentiam meam, uel ad damnationem, sicut formido: propter aliorum corruptionem, quos ad uiam ueritatis reducere non potui. Ut refert honorandus pater & doctor eximius, Ioannes Gerson: in sermone secundo de coena domini, qui est de penitentia, circa eius finem. Utinam & illi qui nostra aetate sequuntur illum prius errantem: ipsius inducti exemplo, eundem sequantur & poenitentem, atque a suo errore plene resipiscant. ¶ Veruntamen non contendat hic quispiam: cum hæreticis, ubi secundo aut tertio in abiuratum hæresim fuerint relapsi: indulgentius agendum esse & benignius, ut se ad penitentiam recipiantur sine inflictione poenae corporalis: quemadmodum de Berengario factitatum esse, superior recensuit narratio. Siquidem eo tempore necdum constituta creduntur fuisse sanctiones canonicae de puniendis extremo supplicio hæ-

Ioan. Ger

EVCHARISTIAE I. 4

reticis: qui pertinaciter in suo persistunt errore, aut in illū semel abiuratū relabuntur. que tamē postea ad improbā illorū coercendā peruicaciā: recte & utiliter sunt decretæ. Illis igitur legibus, seuerē in hæreticos animaduertentibus, nunc standum est: neq; priuilegium remissionis & ueniæ, uni indultum: est ab alijs is consequentiam & communem legem trahendum. Neq; quēpiam moueant Oecolampadij uerba: quibus in suo opusculo (de quo in sequente capite diffusior erit sermo) erroris huius infandi approbatorio, Nicolao papæ imposturam factam ait: cum Berengarium abiuraret anathematizare piam, ut inquit, sententiam, & asserere impiam coegit. Qui etiam conciliū Vercellense, Turonense & Romanum (in quibus dānata est Berengarii sententia) indocta & improvida blaterat: Ephesinumq; concilium, longe illis doctius fuisse asseuerat. in quo tamen eadē assertio etiā est cōfutata: ut postea ostendemus. Nam id hæreticorū propriū est, summos pontifices quī eorū dānarunt insaniam, floccipendere: & sacrosancta ecclesiæ cōcilia in euerسیونē improborū dogmatū ipsorū cōuocata, nihili facere. ut soli sapere credantur: & cæteros oēs, doctrinæ titulo præcellere. Est enim semper hæresi cōiuncta superbia: atq; in superiores inobedientia, & contemptus.

¶ Ioannem Viclesum, eandem hæresim circa eucharistiam, etiam resuscitasse: quam & Oecolampadius & sui affectatores, hac itidem tempestate renouare student. Ca. II.

DEinde circa annum ab aduentu domini in carnem, millesimum & quadringentesimum: Ioannes Viclefus multarum hæresum sator & propagator, hanc rursus

DE SACRAMENTO

Toannes
Viclefus.

impietatem nagantem ueram corporis dominici in eucharistia existentiam, penitus extinctam reuocauit in orbem, & quamplurimos ea peste uenosa contaminauit. Sed obuiatum est eius insanix, per exactissimam sacrosancte synodi Constantiensis censuram, quæ quinque & quadraginta eius articulos in sessione sua octaua, seuera castigatione damnauit, impietatis & uesaniæ plenissimos Quorum tres primi, ad hanc ptinent materiam: & erroris huius perniciosi fermentum continent. hoc modo. Primus. Substantia panis materialis, & similiter substantia uini materialis: manet in sacramento altaris. Secundus. Accidētia panis non manet sine subiecto: in eodē sacramento. Tertius. Christus nō est in eodē sacramento identice & realiter, in propria præsentia corporali. Fuerūt & ij de articuli cum cæteris oibus, decreto apostolico. Martini papæ. 5, rursim eodēdemnati, post cōsummationē prædicti Constantiensis concilij, oīno conformiter ad acta illius octauæ sessionis. ¶ Cæteræ hæc exitialem Viclefi doctrinā de sacrosancta eucharistia, doctrinali stilo copiose præclareq; cōfutauit uenerāndus pater & eruditionis eximix Thomas Vualden, doctor theologus & Carmelitane religionis illustre iubar, in ope suo præclaro de sacramētis, sub Mar. qnto, ædito, & post diligentē recognitionē ab eodē, approbato. Nepe a decimo septimo opis illius capite, cōtinuo progressu sine interpolatione ad caput usq; octogesimū sextum eiusdem uoluminis, tot sanctorū patrum sententijs, tot etiā sacrarū literarum testimonijs, tot denique rationibus elidit & cōuellit hæc trium adductore articulorū impietatem, ut nihil amplius requirendū mihi uideatur, ad omnimodā erroris illius ex-

Thomas
Vualden.

irpationem. Doctrinalem præterea determinatio-
nem, diuinæ scripturæ testimonijs, sanctorumq;
patrum & iuris pontificii autoritate multiplici
suffultam, sup eadem materia, catholice & uber-
tim conscripsit nostro seculo insignis eruditione
singulari uir, Gabriel Biel, in expositionis suæ su-
per canone missæ, lectione tricesimanona, & tri-
bus cæteris lectionibus proxime sequentibus.

Gabriel
Biel

Quæ profecto determinatio sufficere etiam debe-
ret cuique, pie in deum & sanctam ecclesiam affe-
cto, ad persuadendam huiusce rei ueritatem. Neq;
ipse post tam copiosa & recta aliorū scripta, ten-
tasset ea de re uerba facere, & calamum ad hæc
exaranda arripere, nisi hydra illa Lernæa incredu-
litate in deum & illud sanctū sanctorum, rursus
uirulentum caput extulisset orco, & sibila dirade
disset, in multarū animarū exitium & perditionem.

Verū ut illa, clauo sinceræ ueritatis, telisq; ortho-
doxæ fidei & mucrone literario cõtundatur, cõfo-
diatur, ac iterimatur, mutuabimur a strenuis illis
duobus militibus interdum arma, & sagittas ex
illoꝝ deprõptas pharetris iaculabimur in atræ ui-
rosæ illius hydre caput. Neq; uerebimur, & id
quoq; de nobis dici posse, q̄ sanctis apostolis dixit

æterna ueritas. Alii laborauerūt, & uos in labores
eorū introistis. ¶ Reduxit aut̄ hãc hydrã, seuera sa-
cro san. synodi Cõstantien. cõsura, & apostolici de-
creti autoritate (ut mō dictū est) penitus elisam,
denuo in orbẽ Christianū superioribus annis Ioan-
nes Oecolampadius cum suis complicibus potissi-
mū libri illius in publicū emissionem, cui titulum in-
scripsit de genuina uerborum dñi Hoc est corpus
meum, iuxta uetustissimos authores, expositione
Quem cum totum oculis perlustrassem, inueni in

Ioan. 4

5

Ioannes
Oecolampadius.

DE SACRAMENTO

eo ornatissimas uerborū phaleras ad concinhandū
mendacium & uerba dolosa. sanæ uero doctrinæ
religiosæq; pietatis nihil: imo plurimū erroris &
impietatis in deum atq; ecclesiam, sanctam Chri
sti sponsam, quā totam euertere nititur. Deprehē
di insuper & titulum prædictum fronti libri illius
præfixum: mendacē prorsus esse, & fucum onta
re præclari cuiusdam opis, sed specioso uultu oc
cultare fallaciam, illorū more cauponū: q; hederā
exponunt ramumq; uirentē, quo designent bonū
uinum uenale. sed suis uasis nihil nisi uapam cōti
nent: aut acore corruptum, uenenoue illitum ui
num. qđ ementibus exhibentes: tristē illis inferūt
interitum. Non. n. genuina est illa uerborū dñi ex
positio, quam proponit Oecolamp. sed adulterina
& obtorta. Neq; iuxta uetustiss. autores (ut iacti
tat) eadem est dominicorū uerborū explanatio: sed
iuxta Berengarij & Vicle. insana deliramēta, quos
in hoc negotio magistros sequitur & duces erroris.

4 ¶ Quod ut dilucidius euadat oibus: attendendus
est præcipue scopus ipse, quo tendat oīs eius ser
mo, & totius illius operis cōtextus. Is autē est: ut
persuadeat oibus, illa dñi uerba. Hoc est corpus
meum. nō secundum rei proprietatē, sed per tro
pum quendam & figurate esse dicta. eaq; tantun
dem ualere: atq; si diceret. Hoc est figura corporis
mei, uel. Hoc significat corpus meum. Vt secun
dum priorem interpretationē, ibidem corpus su
matur nō pro ipsa corporis substantia & uitate.
sed tantummō pro symbolo siue signo corporis, ibi
dem minime pntis, Iuxta posteriorem uero expo
sitionem: ab Oecolamp. assignatam (utranq; siqui
dem eaq; approbat & amplectitur: ut suæ asserti
oni consentaneam) uerbum est, nō substantiue ca

EVCHARISTIAE. I. 6.

piatur, sed significatiue: tantundemq; sonet, atq; significat. Et qm̄ magister sententiarum in quarti sui libri, distinctiōe 10. & duabus proxime sequētib; hunc perniciosum errorem perdocte & plurifariam refellit, improbens illos merito: qui hęc domini uerba: Hoc est corpus meum, uolunt in eodem prorsus sensu accipi debere, sicut hęc Pauli uerba ad Corinthi. Petra erat Christus, ubi manifestus est omnium confessione, tropus, clareque demonstrans: q̄ nequaquam simile putari debet esse iudicium de hac & illa propositione: quoniam diuersi omnino sunt generis, sugillat eundem Oecolampadius amaris conuicijs: consarcinatorem sententiarum ipsum appellans, & gnomologum quē potius deberet pro assiduo illo labore, quo desudauit in uinea dñi per quadrifidi illius operis elucubrationem: præclaris extollere laudibus, ut et facit uniuersus doctorū uiroꝝ chorus, qui ingenue fatetur totam candidatorum theologiæ posteritatem plurimum illi debere: pro hoc ingenij sui monumento per celebri, studiosis relicto. Sed non demiretur quispiam has Oecolampadij contumelias: quas eructat in uirum, doctrina & pontificali dignitate spectatissimum, Petꝝ Lōbardum. Pro more siquidem id facit hæreticoꝝ, acerbis probris insectantium uiros eruditione illustres: q̄ insanijs eorū contradicere student & aduersari. magnamq; famæ suæ, honoris ac laudis accessionem factam putant: si alto supercilio cæteros contemnant atque fastidiant, quo gloriosius doctrinæ nomen apud imperitos sibi uendicent & arrogant.

¶ Porro summa assertionis Oecolampadianæ in prædicto libro contentæ: hæc est. Post uerba cōsecratoria a sacerdote rite prolata; nequaquam

Pet. Lombardus

1. Cor. 10.

”

”

”

¶ Impia
Oecolamp.
de euchar.
sententia

DE SACRAMENTO

sub speciebus panis & uini subsistere uerum corpus & sanguinem Christi in eucharistia. sed solummodo substantiam materialem panis & uini. sicut & ante illorum uerborum domini prolationem. ibidem suberat. Neque Christum ipsum re ipsa & corporali presentia ibidem adesse. post dictorum uerborum pronuntiationem: sicut nec ante. sic praesens affuit. Ipsumque solummodo ad dexteram patris. secundum corporis assumpti ueritatem. consistere astruit. & esse: nec alibi quam illic. querendum eundem esse aut adorandum. In sacramento siquidem eucharistiae (ait) tamen est Christus: uti in signo quodam & symbolo nobis relicto. ut conuenientes illud. reducamur in memoriam acerbae passionis eius. quam in cruce pro nobis protulit. feramur etiam hoc spectaculo in recordationem effusionis preciosi sanguinis domini. pro totius humani generis redemptione in hora amarissimae passionis eius. factae. Addit & hanc insaniam. quod Christus in coena nouissima nequaquam suum proprium corpus & sanguinem tradidit discipulis suis. secundum rei ueritatem & corporalem substantiam. sed tamen modo panem sacratum. quod esset monumentum sui corporis. pro ipsis in morte tradendi. quod uinum similiter sacratum. ipsidem tunc dedit. peculiariter ad illud officium. deputatum. ut esset memoriale & significatiuum sanguinis eius effundendi in remissionem peccatorum. panemque illum et calicem a Christo tunc apostolis traditum. solum figuram fuisse. umbramque & imaginem. sui corporis & sanguinis re praesentatiuam. ¶ Proinde per uicaciter inficiatur in sancto altaris ministerio panem & uinum reuera conuerti in sacrum corpus & sanguinem Christi. quod tamen uniuersa per orbem terrarum conficitur ecclesiae fidelium. Transsubstantiationis itidem

Impia Oecolampadij de Eucharistia. sententia.

6

EVCHARISTIAE. I. 7.

nomen (sicut & rem ipsam) subsannat & abiicit. quod tamen ecclesia catholica pie & religiose suscipit. Rursum sicut substantiam panis & uini manere in eucharistia post consecrationem sacerdotalem autumat, sine corporali Christi presentia: ita et accidentia utriusque signi sacramentalis, suis tunc inherere subiectis & semper inesse perhibet. ridiculum id existimans & penitus explodendum, quod dicantur ibidem accidentia panis & uini sine suis subiectis existere. quod nihilominus sincera fidelium confitetur deuotio, & fides. Hæc est o candidi lectores, bella illa & egregia doctrina Oecolampadiana: in illo opere, tam præclari tituli fucis adornato, contenta. Quam si quis conferat ad tres illos articulos impij Viclefi, iam olim (ut diximus) damnatos, quid oro discriminis inter illam & hos inueniet? Ut persuasum habeant omnes, in Viclefo, & Oecolampadium tanquam rediuuium Viclefum, fuisse cum suo hoc libro, a concilio Constantiensi & Martino quinto, in spiritu condemnatum:

¶ Assertionis illius erroneæ de eucharistia, consecratorum, non modo anathematis censuram incurrere: uerum etiam infideles habendos esse, quod expressis catholicæ fidei articulis repugnent.

Cap. III.

Quam detestanda & abominabilis sit ea assertio, ab Oecolampadio rursum in orbem inuecta, quæ abnegat ueram sacri corporis dominici in eucharistia presentiam: demonstrant graues poenæ, ab ipso iure pontificio in hominibus temerarios assertores definitæ. Quarum una hæc est, quod sen

Errores
Oecolampadij circa eucharistiam.

DE SACRAMENTO

Lucius 3.

tentia excommunicationis decernuntur subiacere, cōio-
neq; fidelium priuandi declarantur: per canonē il-
lum Lucij tertij, q̄ in 5. lib. epistolaz decret. tit. de
hæreticis. ca. ad abolendam. in hunc modū depro-
mitur. Vniuersos q̄ de sacramento corporis & san-
guinis dñi n̄ri, Iesu Christi: uel de baptisate, seu
de pctōrum confessione, matrimonio, uel reliquis
ecclesiasticis sacramentis, aliter sentire uel docere
nō metuunt: q̄ sacrosancta Rom. ecclesia prædicat
& obseruat, & gñaliter quoscunq; eadē Romana
ecclesia, uel singuli episcopi per Dioceses suas cū
concilio clericorū, uel clerici ipsi sede uacante, cū
concilio (si oportuerit) uicinorū episcoporū, hære-
ticos iudicauerint: uinculo perpetui anathematis
innodamus. Hæc ibi: Atqui positionis illius exe-
crandæ, negantis corporalem domini n̄ri in sacra-
mento eucharistiæ existentiam, obseruatores: lō-
ge aliter reuera sentiunt, & docent palam suis scri-
ptis, de sacramento corporis & sanguinis dñi no-
stri, q̄ sacrosancta Rom. ecclesia prædicat & ob-
seruat. Enimvero illa profitetur & inconculse te-
net: per uerba consecratoria sacerdotis, panem &
uinum cōueri in uerū Ch̄ri corpus & sanguinem
finitaq; uerborū illoꝝ prolatiōe, protinus sub for-
ma panis & uini, p̄ns adesse domini nostri corpus
& sanguinem, secundū uerā eorundem substan-
tiam: ut sequentia dicta monstrabunt. Vtrunque
aut̄ horū omnino denegāt pestilentis huius doctri-
næ defensores. Sunt igitur ipsi, iuxta dictam san-
ctionem canonicam, perpetuo anathematis uin-
culo innodati: donec ab errore illo nefando resipis-
cant. ¶ Secunda uero pœna nec minus formidan-
da, quam incurrunt addicti pertinacius huic pra-
uæ assertioni q̄ nunc discutitur: est, q̄ eo ipso infi-

2

EVCHARISTIAE I. 8

delitatis sibi notam inurunt, & tanq̄ apostate a fi-
de catholica (quā in baptismo susceperunt) hñdi
sunt: & ut tales, nisi mature pedem reuocent, pu-
blice plectendi. Nempe q̄ uer̄ Christi corpus se-
cundum suā substantiā reuera cōtineatur sub spe-
cie panis: articulus est fidei, per unigenitum dei fi-
lium apostolis reuelatus, & in eloquijs euāgelicis
atq; apostolicis aperte traditus: ex quo sanctū eu-
charistiæ faci amētum fuit a dño nostro in ultima
cena institutum. Quippe tres sacri euangelistæ,
institutionē huius diuini sacramenti cōmemoran-
tes, necnon & deiloquus Paulus ad Corinth. scri-
bens: uno ore testantur, Christum pane manibus
suis accepto, & apostolis porrecto, dixisse: Hoc
est corpus meum. Et B. Ioannes in euang. suo: uer-
ba summæ ueritatis de excellentissimo hoc sacra-
mēto in propatulo dicta, recenset. præsertim hoc
ipsum, q̄ panis quem daturus erat Ch̄s: caro sua
sit pro mundi uita. q̄ item manducans carnē eius,
& bibens eius sanguinem, habeat uitam æternā:
qm̄ ipse, panis sit uitæ, & panis uiuus qui de celo
descendit. At nonne horū quinq; diuinorū scribarū
testimonia, omnino consonantia in re tam ardua,
& sublimi: sufficiunt ad ingenerandam nobis fi-
dem de hoc proposito? Quid, n. expressius audā-
lucidius dici poterit ad instruendum hunc fidei ar-
ticulum: irrefragabili tantorum testium & tali-
um testimonio corroboratum? Est igitur ea pro-
positio, haud dubie habenda ut fidei articulus: in
scriptura contentus. Qui igitur eam repudiāt: im-
pingunt in uerum fidei articulum. & tanquam ab-
negantes fidem, quam in susceptione lauacri rege-
nerationis professi sunt: ob apostasiam ueniunt pu-
niendi. ¶ Verum hic instabit quispiam, hunc

Matt. 26.

Marci. 14

Luc. 22

1. Cor. 11

Ioan. 6

DE SACRAMENTO

de sacramēto eucharistiæ articulum. nequaquam
cōtineri aperta enunciatione in aliquo trium sym-
bolorū fidei, ab ecclesia receptorum. ut puta nec in
symbolo apostolorū, nec Niceno, nec Athanasij.
Et proinde ipsum habere nō deberi, tanq̄ fidei ar-
ticulum, cum oēs tales articulos complectatur ali-
quod illorū trium symbolorū, ut est sanctorū oim
sententia. ¶ Adhibenda illi est responsio. primum
hanc inualidam esse cōsecutionem, si quid aliquo
trium dictorū symbolorū non contineatur aperte.
protinus ipsum ut fidei articulum haberi non de-
bere. Nullum siquidem illorū symbolorū, expri-
mit Christum octavo post natiuitatem die fuisse
circuncisum, a Magis deinde adoratum, in tēplo-
q; præsentatum quadragesimo post transactū na-
talem die, & circa tricesimū ætatis ipsius annum
a Ioanne Bapt. ipsum fuisse in Iordane baptiza-
tum. Nullum itidem eorū symbolorū, plane memi-
nit miraculorū dñi nostri, neq; ingressus ipsius in
Hierusalem cum honoratissimo totius populi ap-
plausu; neq; lateris ipsius in cruce pro nobis mor-
tui apertionem, effluxusque sanguinis & aquæ ex
hōi lateris cōfossione. Deniq; nec missionis san-
cti spiritus in discipulos dñi, decimo post glorio-
sam illius ascensionem die. sicut nec aliorū multo-
rum mentionem facit, in Euangelica narratione
plane expressorum. Attamen addubitat nemo,
quodque eorum quæ nunc explicata sunt: tanquā
articulum fidei habēdum esse. Et si quis cum per-
tinaciā quodpiam illorum negauerit: eundem tan-
quam hæreticum, infidelem & apostatantem a fi-
de, censerī debere. q̄ inficiari fuerit aggressus idi-
psum, quod Euangelica lectio, aut apostolica hi-
storia, clarissime astruit. Non igitur recte confici-

Obiectio
nis dilutio

EVCHARISTIAE. I. 9.

as, mysterium uerae & substantialis praesentiae dominici corporis in eucharistia, non esse fidei articulum: quod quis in nullo trium symbolorum ecclesiasticorum aperte contineatur. Insuper cum articulum fidei dictum astruant auctores non incelebres, quod ardeat fideles omnes ad illum expresse credendum ex publica ecclesiae professione. quis hanc orthodoxam de eucharistia assertionem, quod in ea uere Christi corpus contineatur: addubitauerit secundum hanc peculiarē rationem, articulum fidei dici debere, cum eam explicite credendam atque tenendam proponat ecclesia sancta: tum ex annua diei festae corpori dominico sacrae celebritate; summorum pontificum auctoritate, instituta: tum etiam ex obligatione suscipiendi quotannis sanctam eucharistiam: adultis indicta, tum denique ex obligatoria lege audiendi diebus festis missam, ecclesiastico decreto sancita: ut sequens apertius ostendet sermo. Ad expressam itaque illius fidem: tenentur omnes.

¶ Secundo, & id pro responsione illi praedictum cauillum obiectanti proponendum est: ipsum diuinae eucharistiae mysterium modo dictum, contineri in illo symboli apostolorum articulo, quo profitemur nos credere communionem sanctorum. Quippe huiusmodi sanctorum communio, quae ibidem credenda proponitur: accipienda est pro communicatione omnium fidelium in omni re sancta, siue fide, siue charitate, siue etiam in sanctis orationibus atque operibus: sed maxime in participatione sacramentorum, quae potissima est Christianorum inter se communio. Atqui inter omnia sacramenta, communionis nomen praecipue & peculiari quodam modo, sanctae eucharistiae sacramento conuenit: ut quod caeteris perfectius fideles omnes ad unitatem

B

4
Quid per
cōionē san
ctorum in
symbo. de
signatur

DE SACRAMENTO

Dionys.
Arcopag.

corporis mystici cōiuniat atq; colligat. Quemad-
modum sacratiss. pater Dionysius in principio 3.
capitis sui lib. de ecclesiast. hierarchia, plane testa-
tur: inquirens primum, cur nomen cōionis, quod
alijs quoq; sacramentis omnibus commune est: i-
psi sacramento eucharistiæ singulari quadam ap-
pellatione asciscitur, ut cæteris excellentius atq;
frequētius: apud sacros autores cōmunio dicatur.
Cui quidem inquisitioni hanc adhibet responsio-
nem, eo ipso id fieri: qm̄ ipsum eucharistiæ sacra-
mentum finis est & consummatio, perfectioq; et
cōplementum cæterorū sacramentorū. q̄ cum fide
libus ministrantur: per subsequentem illa ministe-
ria eucharistiæ cōmunionem perficiuntur atq; cō-
plētur. Vnde efficacis sumitur argumentū: ipsum
corporis dominici mysteriū, cæteris amplius &
consummatus, effectū cōmunionis fidelibus tra-
dere. & ab hm̄i integriore maioreq; cōmunionis
efficiēdæ uī & efficacia: nomen ipsum cōmunio-
nis, proprie quodam mō & peculiariter eucharis-
tiæ sacramento attribui. Quemadmodū, inquit,
sacramentum baptisimi: mō quodam speciali dici-
tur sacramentum illuminationis. qm̄ tametsi sa-
cramenta omnia fidelem animam diuina illustrēe
gratia: hm̄i tñ sacræ ablutionis mysterium, pri-
mi luminis cōsortium tradit, omniumq; diuinarū
illuminationum est principium. Idcirco ex effe-
ctu ipso: uerissimo illud illuminationis cognomi-
ne prædicatur. ¶ Astipulatur eidem & Damasco
Damasc. nus, in quarti libri sui de fide orthodoxa, capi. 14.
ita de sancta eucharistia, loquens: Dicitur & com-
munio: & est reuera, q̄a cōmunicamus per ipsam
Christo, & participamus eius carne & diuinitate
& quia cōicamus & unimur inuicē per illā. Nā

EVCHARISTIAE. I. 10

quia ex uno pane participamus omnes: unū corpus Christi & unus sanguis, & inuicem mēbra effici-
mur, concorporati Christo existentes. Omni igitur uirtute obseruemus: ne participemus participatione hæreticorū, neq; tribuamus. Nolite. n. sancta dare canibus, inquit dominus noster: neq; seminare margaritas uestras ante porcos. ut nō participes erroris & malæ fidei eorum efficiamur: atq; cōdemnationis. Hæc ille. Ex quibus liquido cōstat, qd sacra eucharistia præcipuum atq; primū locum inter sacramenta, sub nomine sanctorū cōmunionis obtinet in symbolo apostolorū: ubi nos credere confitemur sanctorū cōmunionem. Et ita articulum hunc de eucharistia: contineri in ali quo symbolorū ab ecclesia receptorum, quæq; in ea publice solent proferri. quod propositæ objectioni: plene satisfacere putetur. Porro quod in hac secunda responsione modo deductum est: eucharistia .s. mysterium sub eo comprehendit articulo symboli Apostolici, quo credere nos profitemur communionem sanctorū: diffuse memonstrat & astruit uenerabilis pater, & doctrina theologica, maiorem in modū excellens, Thomas Vualden. in nonagesimo quinto cap. sui operis de sacramen.
¶ Demum tertio loco: & hæc propositæ objectioni reddenda est responsio. fidem de conuersione panis consecrati in uerum Christi corpus, & de reliquis eam conuersionem cōsequentibus dei mirabilibus, in altissimo eucharistia mysterio: apte explicari in decreto concilij generalis, sub Innocētio tertio Romæ apud Lateranum celebrati: explicato in principio primi libri epistolarū decretalium, capitul. firmiter credimus. quod nonnulli, symbolum Innocētij tertij uocitant: & quar-

B 2

1. Cor. 10.

Matth. 7.

Thomas
Vualden,
6

DE SACRAMENTO

Innocenti
us III.

ti symboli habere locum asseuerant. Vbi in hunc modum, de diuino hoc sacramento: sermo contexitur. Vna uero est fidelium uniuersalis ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur. In qua, idem ipse sacerdos est sacrificium, Iesus Christus. Cuius corpus & sanguis, in sacramento altaris sub speciebus panis & uini ueraciter continetur, transsubstantialis pane in corpus, & uino in sanguinem, potestate diuina, ut ad perficiendum mysterium unitatis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Hæc ibi. Quibus quidem uerbis, tota Oecolampadij assertio de eucharistia, quam construere nititur, penitus eueritur & destruitur. Nam si corpus dominicum in sacra eucharistia sub speciebus panis ueraciter continetur, ut ibi nobis credendum illud ab eccle. sancta proponitur, nequaquam illic est corpus Christi ut in signo tñ, & umbratili figura. Et si panis per uerba consecratoria in uerum Christi corpus transmutatur (quod addubitare, fidelium debet nemo, nam ita fide tenendum nobis esse, ibi catholica decernit ecclesia) non manet ibidem post uerborum consecrationis pronuntiationem substantia materialis panis, sed solum Christi sacratissimum corpus, sub speciebus panis integumento illic adest: accidentibus illius, sine subiecto diuina uirtute subsistentibus in eucharistia, ad nostræ fidei consolidationem. ¶ Neque illud quempiam moueat Oecolampadij improprium: quo confitentes transsubstantiationem in seipso excellentem eucharistia mysterio, & eo utentes nomine atque nomine ipsius rem admittentes, contemptim papistas appellat, nonnunquam uero papisticos & interdum Romanenses. Nam id hæreticis peculiare est: apostolicam sedem, & eam ut par est reuerentes, contumeliosè insectari, afficereque

EVCHARISTIAE. I. 17.

probris: contra illud dñi uerbum in Exodo. **Exod. 22.**
 Dñs non detrahes: & principi populi tui nō maledices.
 Qm̄ enim nouis peruersorū dogmatum adinuenti
 onibus aut iā olim damnatorū reuocatione: ab ec-
 clesie unitate se dissecundunt atq; diuellunt, ut no-
 uam sibi constituant ecclesiam, imo conuenticu-
 lum & synagogam satanæ: non desistunt unq; aut
 uerbis aut (si datur facultas) etiā factis inimiciter
 eos persequi, qui in sinu & gremio suæ matris spi-
 ritualis. s. ecclesie orthodoxæ pmanentes: insanis
 eorum doctrinis aures patefacere nolūt. Quod in
 ueteri lege per Hismaelem persequentem Isaac, et **Gal. 4.**
 per Esau, fratrem suum Iacob diutius odio graui **Gene. 27**
 insectantem: est designatum.

¶ Ex oblatione panis & uini per Melchise-
 dech, & immolatione agni paschalis typici,
 recte colligi: in Sacramento Eucharistiae,
 Christi corpus uere cōtineri. Ca. III.

SED age rem ipsam propositam non ag-
 grediamur auctoritate sacrarum literarū
 & rationibus inde sumptis primum ful-
 cire: & in sancta eucharistia sacratissimū
 Christi corpus ueraciter contineri, osten-
 dere, & non tm̄ ut in figura & signo ibidē existe-
 re: quemadmodū dicunt aduersarij. Quis autem
 ad eam rem cōprobandam, sola fidelibus sufficere
 deberet ipsa summæ ueritatis auctoritas: cōtestan-
 tis frequēter in sa. scriptura, uerū suum corpus &
 sanguinem in sanctissimo eucharistiae sacramēto
 contineri cui solidæ basi innixa ecclesia catholica
 a spiritu sancto id edocta: inconcussam fidē illam
 semper tenuit hactenus, semperque tenebit. ut ta-
 men dilucidior euadat ipsa ueritas: ex limpido di-

B §

DE SACRAMENTO

Gene:14.

uinarum literarum fonte latius eam deducamus. Et priore loco, ex sacra ueteris testamenti pagina ductis utamur testimonijs. Quorum id primum occurrit: quod in genesi describitur de Melchisedech rege Salem, qui occurrens Abraham patriarchæ, reuertenti ex cæde quatuor regum: protulit panem & uinum. Non quidem in sustentationem & alimentum ipsius Abraham & sociorum eius, ut quidam autumant: sed in sacrificium quod tunc Deo excelso obtulit, in gratiarum actionem pro uictoria ipsi Abraham contra hostes a deo præstita. Quod aperte insinuant uerba scripturæ sacræ, proxime sequentia: & reddentia causam cur Melchisedech panem & uinum protulerit. erat enim, inquit, sa-

Ibid.

cerdos dei altissimi. Et ergo ut sacerdotali fungens officio: ex panis & uini substantia, deo tunc sacrificauit. At non opus erat afferre sacerdotalis ipsius muneris ibi rationem: si tantum protulisset panem & uinum tunc Melchisedech, in subministrationem uictus corporalis pro Abraham & socijs eius. cum id per quolibet laicum & de media plebe uirum: æque imo commodius fieri potuisset. ut diligentissimus totius sacræ scripturæ iuxta sensum literalem expositor, Nicolaus Lyranus: ibidem recte annotat. Obtulit igitur tunc ipse Melchisedech, deo panem & uinum in sacrificium: quod erat figura altioris alterius sacrificij, in iisdem rebus pane, s. & uino postea instituendi. Quæadmodum glossa interlinearis inibi hoc ipsum innuit, di-

Nic. Lyr.

cens: Hæc sacramenta nostrorum sacramentorum: figura fuerunt. Et sacer Ambrosius. perhibet in libro sui de mysterijs initiandis, capi. 8. antiquiora esse sacramenta ecclesiæ quæ synagogæ, quam prius per significationem utpote hæc oblationem Melchisedech

Ambros.

significationem utpote hæc oblationem Melchisedech

EVCHARISTIÆ. I. 12.

repræsentata fuerunt & in sua figura demonstra-
 ta, sacramenta ecclesiæ sanctæ, præcipue sacra-
 mentum eucharistiæ, omnium longe præstantissi-
 mum, quæ exhibita sacramenta synagogæ in multi-
 modis oblationibus & hostijs, post datam legem
 per Moysen institutis. ¶ Et ipse dominus noster
 unigenitusque dei filius, dicitur a deo patre, esse sa-
 cerdos in æternum secundum ordinem Melchise-
 dech: quoniam in suo (nouæ scilicet legis) sacerdo-
 tio, sacrificium solenne instituit, in quo corpus e-
 ius & sanguis uere immolaretur in sancti altaris
 officio, sub speciebus panis & uini, quemadmo-
 dum sanctæ eucharistiæ mysterium præfigurans
 Melchisedech: panem & uinum secundum sub-
 stantiam, domino obtulerat. Itaque secundum eun-
 dem ordinem & ritum: Melchisedech & Christus
 panem & uinum offerunt. ille in figura & umbra
 Hic autem in ueritate, & multo sublimiore gra-
 du. Confirmat sane id ipsum B. Hieronymus: ex-
 ponens uersum illum psalmi centesimi noni, de sa-
 cerdotio Christi secundum ordinem Melchisedech,
 loquentem: in hunc modum. Hoc solum ergo in-
 terpretemur: tu es sacerdos in æternum, secundum
 ordinem Melchisedech. Hoc solum dicamus: qua
 redixerit, secundum ordinem Nequaquam sacerdos
 eris secundum uictimas Iudaicas: sed eris sacerdos
 secundum ordinem Melchisedech. Quomodo
 enim Melchisedech rex Salem, obtulit panem &
 uinum: sic & tu offeres corpus tuum & sangui-
 nem, uerum panem, & uerum uinum. Iste Mel-
 chisedech, ista mysteria quæ habemus, dedit no-
 bis. Ipse est qui dixit: Qui manducauerit carnem
 meam, & biberit sanguinem meum: habet uitam
 æternam, secundum ordinem Melchisedech: tradi-

2
Psal. 109.

Hierony.

Gene. 14.

Ioan. 6

DE SACRAMENTO

Cassiodo-
rus,

Ioan. 6

I. Cor. II

Gene. 14.

dit nobis sacramentum suū. Hæc ille: Cui astipulatur Cassiodorus: in eiusdē uersus expositione dicens: Hoc etiam (utpote sacerdotiū æternū: secundum ordinem Melchisedech) propheta promississe filio cōmemorat patrem Cui enim potest ueraciter & euidenter aptari: nisi dño saluatori? qui corpus & sanguinem suū, in panis ac uini erogatiōe salutariter consecrauit, sicut ipse in euange. dicit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: nō habebitis uitā æternam. Sed in ista carne ac sanguine: nil cruenrū, nil corruptibile, mens humana cōcipiat, ne sicut dicit apostolus: Qui corpus domini indigne manducat, iudiciū sibi manducet. sed uiuificatricem substantiam atq; salutarem & ipsius uerbi propriam factam: per quam peccatorū remissio & æternæ uitæ dona præstantur. Quem ordinem p̄ mysticam similitudinem, Melchisedech fuisse, rex instituit: quando domino, panis & uini fructus obtulit. Cōstat em̄ pecudū uictimas perisse, q̄ fuerunt ordinis Aaron: & Melchisedech manere potius institutum, qd̄ toto orbe in sacramentorū erogatione celebratur. Qd̄ adhuc Iudæi non intelligunt obstinati: cum eorum & sacerdos & sacrificia, de medio probentur ablata. Hæc ille. At uero si in pane & uino consecratis iuxta Christi institutionem, nō uere & scdm̄ substantiam cōtineretur Christi corpus, sed tantum mō ut in figura: quō tunc differrent panis & uinum oblata in noua lege secundum ritum legitimum ecclesiæ: a pane & uino oblatis p̄ Melchisedech? Reuera, nullo modo. Nam utrobicq; secundum substantiam esset panis & uinum: & secundū figuram, corpus & sanguis Christi. Non esset igitur potior oblatio noui testamen-

EVCHARISTIAE. I. 19.

si in sancta eucharistia. quam oblatio Melchisedech, neq; hæc foret figura. & illa, ueritas qd omni-
 bus ante dictis, & probatissimis sanctorum patrum
 sententijs, prorsus repugnat. ¶ Insuper agnus pas-
 chalis typicus. secundum ritum Mosaicum quotan-
 nis immolari solitus: figura erat oblationis Chri-
 sti in cruce, pro totius mundi redemptione, de quo
 ait apostolus: quod pascha nostrum, immolatus
 est Christus. Ipse enim (ut sacrosancta concinit
 ecclesia) uerus est agnus: qui abstulit peccata mun-
 di. qui mortem nostram moriendo destruxit: &
 uitam resurgendo reparauit. Quod si panis in alta-
 ri rite consecratus, etiam solum sit figura corpo-
 ris dominici in cruce passi. & non ipsum uerum cor-
 pus: qd discriminis assignabitur inter agnum ty-
 picum & panem sanctum uitæ æternæ: cum utrum-
 que horum duntaxat haberetur ut figura corporis
 Christi. Cur etiam dominus ipse in ultima coena, cum
 manducauit agnum paschalem: non protulit sup-
 eum uerba illa. Hoc est corpus meum, scdm intelli-
 gentiam Oecolampadij: id est, figura corporis mei
 sed eo manducato, ad consecrationem panis azi-
 mi se contulit: qd etiam secundum aduersarium, so-
 lum est figura dñici corporis. Cum tamen agnus
 ipse paschalis maiorē habeat conformitatē ad san-
 ctam carnem dñi nostri immolatam in cruce, quā
 ipse panis azimus quod & ueram habuerit agnus
 typicus carnis substantiam. & de gñe fuerit uiuen-
 tium. Quocirca tandem eo deuenietur, quod in ue-
 teri lege non fuit sacramentorum uirorum, & potissi-
 mum mysterij eucharistiæ figura, & in noua le-
 ge eorum exhibite ueritas, sed qd adhuc nunc in ipsa
 figurarum ūbra uersamur. Et quæadmodum de anti-
 quis patribus dictum est a Paulo, qd oia in figura con-

Exod. 12.

1. Cor. 5.

B S

DE SACRAMENTO

Math. 27

4

Ioan. 1

Obiectio
dilutio

tingebant illis: ita & de nobis idem uere nunc diceretur. Neq; uelum templi adhuc diruptū esset: ut referarentur nobis diuina mysteria, figurarum inuolucro obiecta. sed uelamen illud, in toto legis euangelicæ decui su adhuc nostris obiectū oculis foret: & in eadem cū priscis illis patribus cōditiōne uersaremur. ¶ Quinimmo cum figura ipsa ad ueritatē, lege relatiuorū & correlatiuorū referatur: si in euangelicæ legis tpe, non minus sit eiusdem ueritatis, s. corporis dominici, figura in eucharistia, quam in antiqua lege, in agno paschali: consequens est necdum exhibitam nobis esse ueritatem uetustarum figurarū. quare etiā protinus conficeretur, gratiam & ueritatem p̄ Iesum Christum nondū factam esse: sed adhuc adesse nobis figurarū umbras & imagines, & ita antiquæ legis tpe, non fuisse figuras mysteriorū noui testamēti: q̄tum ad hanc eucharistiæ materiā. Cum em̄ figura & ueritas adinuicem referantur: perempto eorum uno, perimitur & alteru3. Et nō solum id habebitur, nullum nouæ legis ultra ueterem, esse dignitatem & excellētiam: sed & inter illas duas leges nullam prorsus esse discrepātiā, q̄nimmo eas adinuicem confundi & indistincte conuolui: idq; unum habere inter se cōe, quod ambæ figurarū inuolucris obnubilentur. ¶ Neq; ea sufficit re sponsio, ad subterfugienda hæc incōmoda: quam assignant aliqui, agnum uidelicet typicū designasse corpus Christi in cruce immolandū: panē uero sacratum, nunc designare corpus eiusdē immolatum, iam diutius pacto ipsius sacre passiōis mysterio, ipsumq; nos reuocare in memoriam illius immolationis transactæ: & excitare in gratiaru3 actionem de tanto redemptionis beneficio nobis

exhibito. & idcirco latum esse discrimen signifi-
 candiq; uarietatem; inter illa duo. Nempe quem-
 admodum priscorum patrum antiq; ritus, & eo-
 rum q; aduentum Christi in carnē sunt subsecuti,
 eadem a sacris autoribus dicitur esse fides: quibus hi
 iam uenisse mundi redemptorem, & illi ipsum uē-
 turum, religiose crediderint. haud secus & confi-
 milis rōnis dici deberet figura, & ipse panis in eu-
 charistia, & agnus paschalis Iudæorū: tametsi hic
 immolandū in cruce, & illo immolatū repræsen-
 tares Christi corpus. ¶ Porro hæc oīa incommo-
 da nihili facit Oecolampadi. & antiquæ legi plus
 æquo tribuens, nostræ uero, longe minus quam
 par sit: demū in huiusce materiæ p̄tractione ait.
 Panis autem noster, agno illorum spūalium non
 est preciosior, propterea non magis prædicandus
 neq; patriarchis, fideles nr̄i: beatiore: sunt, quos æ-
 quauit fides: non reddunt inferiores sacramenta.
 Hæc ille. Vbi spūales uocat priscos patres: q; ube-
 riore diuini lumis illustrati splendore, una cum si-
 guris intellexerunt, & earum ueritatem, & qd nā
 futurum designarent. quales fuerunt sancti patri-
 archæ & propheta: sacrique sacerdotes legis p̄iti.
 Verū omnino id falsum est, & a nullo sanæ mētis
 uiro catholico admittendum: quod panis nost. ui-
 uis q; de celo descendit & dat uitam mundo, non
 sit preciosior illorū spūalium agno typico, cum ip-
 so sit ille tanto eminentior: q̄to cœlū est terra subli-
 mius, & deus irrationali creatura superior, & pro-
 inde improporionali laude magis quam agnus il-
 le: prædicandus. Falsum est & illud quod sub-
 necit, fideles nr̄os quantum ad status ipsius legis
 conditionē: non esse beatiore: ipsis patriarchis &
 prophetis, cū plane dixerit in euangelio dominus

§

”

”

”

”

”

Ioan. 6

DE SACRAMENTO

Luc. 10

discipulis suis, & in eorū persona, quibusq; legis nouæ cultoribus. Beati oculi: qui uident quod uos uidetis. Dico enim uobis. quod multi prophetae & reges uoluerunt uidere quae uos uidetis, & non uiderunt: & audire quae auditis, & non audierunt. Et quis fides illos nobis æquauerit, immo in unam coadunauerit mystici corporis societatem: eos tamen nobis inferiores reddunt sacramenta, quantum ad temporis ipsius rationem, & status utriusque legis diuersitatem. Nam eorum sacramenta, uenturum designarunt Christum, & mundi peccata morte sua sublaturum: sub figurarum quodam umbraculo. Nouæ uero legis sacramenta, iam Christum in carne manifestatum prædicant, & in cruce mortem passum, morteque deuicta rediuiuum in caelo regnare. Quis autem diffitebitur hæc sacramenta: illis esse potiora & perfectiora? ¶ Demum pro antiquæ legis obseruatoribus nimio per motus zelo Oecolampadius, graue suo iudicio infert incommodum: consequens eos qui astruunt, nouæ legis id esse priuilegium, quod in eucharistia uere continetur Christi corpus, sicut (inquit) patres per corpalem cibum instruebantur de spiritali: ita & nos quoque. Et sicut nobis corpus Christi est panis: ita illis Christus erat manna. Aut patribus & amicis dei dilectissimis & omnium sanctissimis denegatum fuisset: quod nunc in pollutis impietissimorum hominum manibus tractari uulgo dicitur, hæc ille. Quippe omnimodam similitudinem quæ prætenditur in istis duabus primis propositionibus: prorsus abnegamus. Quod enim illis in figura tantum tradebatur: nobis in ueritate est exhibitum. Neque absurdum arbitramur id admittere, quod postremo colligit loco; ob solam conditionis tē

EVCHARISTIAE I. 15

poris & status diuersitatem. quod debuerit figura ueritatem præcedere: & umbra lucem. Quod aut nouæ legis clarescente radio, impuri sanctam eucharistiam indignis attrectent manibus: non ex ipsius est legis constitutione, quæ id ipsum districte prohibuit, sed ex sola abuentium tam sanctis mysterijs pueritate. ex qua nullum sumi potest efficax argumentum: ad eorum quæ in lege noua Christus exhibuit, improbationem.

Per manna populo Israelitico exhibitum in deserto, necnon per panes propõnis ueteris testamenti, & panem subcineritium. Helia ab angelo subministratum: idem ostendi de ueritate corporis Christi in eucharistia, propositum. Ca. V

Nunc ad alias transeamus antiquæ legis figuras, p quas sanctorum patrum testimonio præsignificatum est angustissimum sacramenti eucharistiæ mysterium: & ex illis ostendamus, ueritatem corporis dominici substantialemque præsentiam, sub forma panis subsistere. Certe non diffitentur sacri scriptores, manna cælitus subministratum populo Israelitico in solitudine p quadraginta annorum curriculum: fuisse figuram sanctissimi eucharistiæ sacramenti, nobis in hoc transitu per desertum huius mundi & peregrinatione nra, pro salutari uiatico relictæ, ut eius alimonia demum perueniamus in terram promissionis spiritualem: regionemq; uiuorum. At qui figura nunq; accedit ad suæ ueritatis perfectionem: sed longo intra eam subsidet interuallo. Alioqui non figura denominari deberet, sed esset ueritas: omniocq; cum ea coincide

Exod, 16.

DE SACRAMENTO

- ret. Igitur in ipsa eucharistia nō ē nuda panis materialis substantia, quemadmodū in manna: s; est aliud longe sublimius mysteriū, substantia. s. uera corporis dñi sub spēbus panis delitescēs: in quam
- Ambros.** 2. præexistens panis materialis substantia est cōuersa. ¶ Idipsum plane cōfirmat beatus Ambr. in li. de mysterijs initiandis, cap. 8. & 9: apposite cōferens manna illud Israeliticū ad sanctā eucharistiā longo uerborū contextu. quæ etiam adducuntur in uolumine decretorū: de consecra. dist. 2. ca. reuera mirabile. in hanc formā, Reuera mirabile est qđ deus manna pluerit patribus: & quotidiano cœli pascebantur alimento. Vnde dictū est. Panē angelorū manducauit hō. Sed tñ panē illū qui manducauerunt: oēs in deserto mortui sunt. Ista autē esca quam accipitis, iste panis uiuus qui de cœlo descendit: uitæ æternæ substantiā ministrat. Et quicumq; hunc panē manducauerit: non morietur in eternū, quia corpus est Christi. Considera utrum præstantior nunc sit panis angelorū: an caro Christi, quæ utiq; corpus est uitæ. Manna illud de cœlo: hoc supra cœlū. Illud cœli: hoc domini cœlorū. Illud corruptioni obnoxium: si in diem alterū seruetur. Hoc alienum ab omni corruptione quicumq; religiose gustauerit: corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit: tibi sanguis ex Christo. Illos ad horā satiauit aqua: te sanguis diluit in eternū. Iudæus bibit & sitit: tu cum biberis, sitire non poteris. Illud in umbra: hoc in ueritate. Si illud quod miraris, umbra est: cōspicuum istud, cuius umbrā miraris. Audi quia umbra est: qđ apđ patres facta est. Bibebant (inquit) de spūali, consequente eos petra. Petra autē erat Chrūs. Sed nō in pluribus eorū complacitū est deo: nam prostrati
- Psal. 77.**
- Ioan. 6**
- Exōd. 16.**
- Exodj. 15.**
- I. corin. 10**

sunt in deserto. Hæc aut facta sunt: in figura nostri. Cognouisti potiora. Potior est em lux q̄ umbra, ueritas quam figura: corpus creatoris, quam manna de cælo. Hæc Ambr. ¶ Quod si in eucharistia dicatur esse duntaxat panis materialis substantia, negeturq; eius esse facta conuersio in uerum Christi corpus: quid amplius aut maius habebit id nostrum sacramentum, q̄ manna Israeliticum? Immo uero: longe inferiore subsidebit dignitatis gradu. Siquidem manna illud: de cælo subministrabatur in edulium filiorum Israel. Panis aut iste materialis: de terra tantum nascitur, & ex terræ frugibus conficitur. Angelorum quoq; ministerio: præparabatur in uictum populo dei, idem manna. Panis uero materialis, quem dicunt aduersarij permanere in sacramento eucharistia: manibus tantum humanis & arte pistoria formatur. Demum manna illud, numerosa populi multitudini ad uictum quotidianum longo tpe sufficiebat. At panis ille materialis quem astruunt aduersarij: nequaquam ita ad alimoniam corporis sufficiens suggerit fomentum. Itaq; in ipso manna: multa prædicantur dei uirtute facta mirabilia opa. In ipso uero pane eucharistia, si negetur substantialis dominici corporis præsentia: ne unum quidem miraculum assignari possit. Quocirca aut non fuit ipsum manna, eucharistia sancta figura: aut maior est ipsius figuræ quam ueritatis dignitas, si in ea non contineatur uere corpus Christi. Quorum utrunq; haberi debet graue incommodum: ex prædictis ostensum. ¶ Insuper panes propõnis, domino iubente singula quaq; hebdomada tabernaculo exhibiti iuxta legem Moysi: etiam fuerunt figura quædam diuinæ eucharistia. Et ergo minorem habuerunt dignitatem & ex-

1. corin. 10

3

4

Leuit. 24

DE SACRAMENTO

cellentiam: quæ panis noster domino consecratus, &
 in altaris officio oblatus. Quid autem assignare pos-
 ses discriminis aut altioris eminentiæ in pane illo
 eucharistico quæ in panibus propositionis: si in utro-
 que eorum sola sit panis substantia, solidaque mate-
 ria: aut quare non erunt plures faciendi panes pro-
 positionis: quibus sol secundum legis institutum ve-
 scerentur sacerdotes, aut occurrente necessitatis
 articulo laici: a mulierum consortio alieni? Eucha-
 ristia autem: omnium, cuiuscunque sint status & con-
 ditionis esui (modo legitima sint ætate: & se ipsos se-
 cundum apostoli documentum rite probauerint)
 adhibetur. ¶ Cæterum panes ipsos propositionis,
 figuram fuisse sacræ eucharistiæ, & inferiori gra-
 du collocari debere quæ diuinum hoc altaris sacra-
 mentum: ex ipso Hieronymo cognoscere prom-
 ptum erit, quod in suis super epistolam ad Titum com-
 mentarijs id ipsum affirmat: circa loci illius in pri-
 mo cap. expositionem. Sed hospitalem (subaudi
 ex præcedentibus: optet episcopum esse) bonor-
 amorem, castum, iustum, sanctum. Verba au-
 tem eius sunt hæc. Si autem laicis impatur, ut pro-
 pter orationem abstineant se ab uxoris coitu: quod de
 episcopo sentiendum est, quod quotidie pro suis populique
 peccatis illibatas deo oblaturus est hostias. Relega-
 mus Regum libros, & iuueniemus sacerdotes. Abi-
 melech de panibus propositionis noluisse prius da-
 re David & pueris eius: nisi interrogaret utrum mu-
 di essent pueri a muliere, non utique aliena, sed coniu-
 ge. Et nisi eos audisset ab heri & nudius tertius ua-
 casse ab ope conjugali: neque atque panes, quos prius
 negauerat, concessisset. Tantum autem interest in-
 ter panes propositionis & corpus Christi, quantum
 inter umbram & corpus, inter imaginem & ueritatem

I. Reg. 21.

I. Cor. 11

Titum. 1.

I. Cor. 17

I. Reg. 21.

EVCHARISTIÆ. I. 17

tem inter exemplaria futurorū: & ea ipsa quæ per
 exemplaria præfigurabantur. Quō itaq; mansue-
 tudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia lu-
 cri, hospitalitas quoq; & benignitas, præcipue eē
 debent in episcopo, & inter cunctos laicos eminē-
 tia: sic & castitas propria, & (ut ita dixerim) pudī-
 citia sacerdotalis. ut non solum ab opere immun-
 do se absteineat: sed etiam a iactu oculi & cogitati-
 onis errore, mens Christi corpus cōfectura, sit li-
 bera. Hæc Hierony. In quibus haud dissimulāter
 & adumbrate, sed apertissime, sacrosanctam eu-
 charistiā uocat beatus ille pater: corpus Christi
 & sacerdotem sacra in altaris officio faciētem: te-
 statur etiam corpus dñi nostri conficere. Qui autē
 id fiat: si in hostia cōsecrata tantummō sit corpus
 dñicum tanq; in signo: maneatq; penitus ibidē ea-
 dem panis materialis substantia, q̄ fuit ante conse-
 crationem, ut uult Oecolāpadius. ¶ Præterea, pa-
 nis ille subcineritius quem excitatus a somno He-
 lias propheta inuenit ad caput suū: eoq; (ut ab an-
 gelo fuerat admonitus) sumpto, ambulauit in for-
 titudine cibi illius quadraginta diebus & quadra-
 ginta noctibus usq; mōtem dei Oreb: etiam secū-
 dum sacros autores figura fuit & repræsentatio
 diuinæ Eucharistiæ, & panis illius sacratissimi
 (Christum dico) qui in utero uirginali sacratissi-
 mæ matris eius operatoria spiritus sancti uirtute
 formatus est: & sub nostræ mortalitatis cinere in
 cruce excoctus igne charitatis ardentissimæ & a-
 cerbissimæ passiois. Qui etiam in edulium animæ
 sumptus, eam cōfortat cœlesti quodam uigore: &
 per totum uitæ huius decursum, quadraginta die
 rum spacio significatum, ambulantes in huius pe-
 regrinationis stadio & uia, demum, perducit usq;

5
 2. Reg. 19.

G

DE SACRAMENTO

Psal. 83.

in mōtem diuinæ manifestationis: ubi uidetur de
us deorū in Sion, perpetuoq; uidebitur. Habet igitur
panis ille subcineritius, Helix oblatus: profecto
quiddam minus, q̄ sancta eucharistia. Alioq;
hæc, ueritas non erit: nec ille figura. Atqui si in
ipso altaris sacramento post uerba cōsecratiōis ne
quaq; est secundū ueritatem corpus dominicum,
sed solum in figura, & si sub ipsa panis forma ni
hil aliud, q̄ substantia panis materialis continetur:
quid (oro) maius habebit hoc sacramētum, q̄
panis ille subcineritius: immo uero, multo minus
obtinebit. Nam panis ille, prophetæ oblatus, ange
licis manibus fuit præparatus: rep̄teq; exhibitus
tantaq; sanctum dei uirg; uirtute suffulit ac robo
rauit: ut quadragenariū cōfecerit illius adminicu
lo ieiuniū, nec nō continuam tanti t̄pis profectio
nem. Panis aut̄ ille, ad eucharistiæ usum accōmo
datus, si in eo ponas peracta cōsecratione substan
tiam panis permanere q̄ prius aderat, & illius for
mæ nequaq; subesse uerū dñi nostri corpus: pisto
ris t̄mmodo manibus conficitur & opera, neq; eā
suggerit corpori fortitudinem, ut tanti ferat t̄pis
inediam cum assiduo perfectionis exercitio. Quo
circa si rationem figure & ueritatis, & utriusque
testamenti habitudinem p̄scuratius attendamus
nostræ protinus super ueritate corporis Christi in
eucharistia, conficietur propositum. ¶ Insuper in
Deuteronomio, Moyses populo Israelitico diuinam
erga ipsum beneficentiam & familiaritatem
syncero explicans affectu, ait. Nec est alia natio
tam grandis, q̄ habeat deos appropinquantem sibi:
sicut deus noster adest cūctis obsecrationibus
nostris. Quæ est enim alia gens sic inclyta, ut ha
beat c̄rimonias iustaq; iudicia, & uniuersam legē

Deut. 4

EVCHARISTIAE. I. 19

gem: quam ego proponam hodie ante oculos ue-
 stros. Hmōi autē diuina dignatio, condescendens il-
 li populo benigna familiaritate donorq; prae-
 rogatiua: figura fuit eximiae condescensionis suae ad
 nos per ineffabile incarnationis mysterium (quan-
 do uerbum caro factum est, & habitauit in nobis
 quādo itidem in terris uisus est Christus, & cum
 hominibus conuersatus est) & p̄ excellentissima,
 maximaq; beneficia: in mysterio redemptiōis hu-
 mana, morteq; sua & resurrectione, nobis exhibi-
 ta. ut recte in praedicti loci iam citati expositione
 annotat Nicolaus Lyranus. Est igitur quærenda
 in hoc nouae legis tpe, maxima dei ad nos appro-
 pinquatio atq; excellentissima: imo & qua maior
 non possit assignari, ut ueritas ipsa suam figuram
 ea superet qualitate & sorte: qua nouae legis popu-
 lus & status, ueteris ritus populum & conditio-
 nem excedit. Atqui si postq; perfecta humanae re-
 demptionis dispensatione ascendit Christus in cœ-
 lum, non reliquisset nobis corporalem suam prae-
 sentiam in superadmirabili eucharistiae sacramen-
 to: non certe fuisset maxima & perfectissima ipsi-
 us ad nos appropinquatio, qua adesset nobis dñs de-
 us noster. Siquidem longe propinquior & magis
 continua esset eius ad nos condescensio & prae-
 sentia: quando usq; ad consummationem saeculi no-
 bis etiam adesset secundū ueram corporis sui sub-
 stantiam in excellentissimo Eucharistiae myste-
 rio. Illam igitur appropinquationem summam et
 assiduam non denegauit unigenitus dei filius & ue-
 rus deus: sed plene exhibuit populo suo Christia-
 no. Vt lōge potiore iure q̄ populus Iudaicus, ipse
 ex intimo cordis affectu procubens añ eminentissi-
 mum illud sacramentum; uoce laetabunda concia-

Ioan. 1.
Baruch. 3.

Nic. Lyr̄

DE SACRAMENTO

nat cum pijs lachrymis. Nō est alia natio tā grandis, q̄ habeat deos appropinquātes sibi: sicut deus noster adest nobis. Adest, inquam, secundum uerā uiuifici sui corporis p̄ntiam, uerus deus & uerus hō. & secundum ueram sui preciosi sanguinis substantiam, q̄ quotidie in sacro missæ officio offertur deo patri pro nobis. ¶ Unde & hoc ipsum quod Israelitico populo pollicitus est dñs in Leuitico: iuxta hunc modū. Ponam tabernaculū meum in medio uestri: & nō abiciet uos anima mea. Ambulabo inter uos, & ero uester deus: uosq̄ eritis mihi populus. Ego dñs deus uester, qui eduxi uos de terra Aegyptiorū, ne seruiretis eis: & q̄ cōfregi catenas ceruicū uestrarū, ut incederetis erecti. Hoc ipsum, inquam, longe uerius in populo Israel secundum spiritum, fideliumq̄ coetu Christianismum profitentium, est cōpletum: q̄ in antiquis patribus, sub nube & umbra Mosaicæ legis, diuersatis. Posuit enim ipse dominus deus noster, tabernaculum suæ diuinæ maiestatis & humanæ substantiæ, in medio nostri: per hoc admirabile sacramenti eucharistiæ mysterium. Et sub speciebus panis & uini umbraculo, quasi regio quodam tabernaculo delitescēs: ambulat ueraciter inter nos per substantialem sui corporis præsentiam: seque spectandum nobis & atrectandum, pientissime exhibet. Ipse reuera est dominus deus noster, q̄ eruit nos de potestate principis tenebrarum, cuius seruituti eramus subiecti: quiq̄ confregit catenas miserandæ nostræ captiuitatis, ut incederemus liberi & erecto in caelos animo, assiduasq̄ liberatori nostro gratias ageremus: exemplo filiorū Israel, qui canticum laudis domino concinuerunt: cum liberati fuissent de manu Pharaonis,

Leuit. 26

Exo. 15.

¶ Ex uerbis B. Iob, diuersisq; psalmoz locis
& prouerbior; sententia; etiam concludi ue-
ram corporis Domini nostri in sacramento
eucharistia;, praesentiam. Cap. VI

ALia quoque diuinæ ueteris testamenti
scripturæ loca: manifestant rei propo-
sitæ ueritatem, ipsam. s. corporis dñici
substantiã: re ipsa in sancto altaris sa-
cramento contineri. Et primum: illud
beati Iob, in 31. cap. sui libri, uerbũ. Si nō dixerūt
uirī tabernaculi mei: quis det de carnibus eius ut
saturemur? Quem locum exponens S. Gregorius
in 22. lib. suorum mortalium, ait: Quæ nimirum
sententia: potest quoq; per mysterium ex uoce re-
demptoris intelligi. Viri quippe eius tabernaculi,
de carnibus eius saturari: cupierunt, uel Iudæi. s.
persequentes: uel gentiles credentes. Quia & illi
moliti sunt corpus illius quasi consumendo extin-
guere: & isti esurientem mentem suam desidera-
uerunt quotidiano sacrificio de eius carnibus sati-
are. Hæc ille. Quam sententiam etiam sequitur
glossa ordinaria ibidem adducta: iisdem pene uer-
bis eam exprimens. Ex cuius posteriore parte, di-
noscuntur gentiles in Christum credetes, magno
affecti fuisse desiderio: ut de corpore eius secundũ
animam reficerentur. Atqui desiderium pauperũ
exaudiuit dominus: & præparationem cordis eo-
rum audiuit auris eius, ut inquit propheta in psal-
mo. Et de Hæbræis in deserto petentibus alimo-
niam sibi a dño ministrari: scriptum est, qd deside-
riũ eor; attulit eis: qd nō sunt fraudati a desiderio
suo. Q;to magis decens fuit, & dñm nō fraudare

Iob. 31.
Gregori.

Psal. 9

Psal. 77.

DE SACRAMENTO

uiros tabernaculi sui atq; per uerę fidem ascriptos
suzę familię, pio desiderio: quo expetierūt sacro
Christi corpore saturari? Et hoc laudabile cōple-
uit eorę desiderium, qñ sacrū corpus suum & san-
guinem in uerę animę cibum & potum instituit:
quo reficerentur n̄, qui tam sincero flagrabant af-
fectu. ¶ Rursum, in psalmo 22. diuinus propheta
2 deo de gratuita sacramentorę nouę legis instituti-
one gratias agens, ait: Parasti in cōspectu meo mē-
sam: aduersus eos qui tribulant me. & calix meus
inebrians, q̄ præclarus est. Quem locū sacri scri-
ptores ad literam intelligendum putant, de sancto
eucharistię sacramento. Siquidē August. mēsam
hic interpretatur (ut annotat interlinearis expla-
natio) cōmunionem corporis Christi. Cui subscri-
bit Cassiodorus his uerbis: in prædicti loci exposi-
tione. Ecclesię mensa: est beata cōmunicatio, co-
pulsatio felix, saturitas fidei, esca cœlestis. Verum
istam mensam aduersus eos paratam esse manife-
stum est, qui in aliqua peruersitate demersi: eccle-
siam dei suo grauius errore contristant. de quibus
apostolus: Qui manducat & bibit indigne, iudici-
um sibi manducat & bibit, non dñudicans corpus
dñi: datum. s. ad remissionem peccatorę: & uitam
perpetuam possidendam. De hinc paucis interie-
ctis: subiungit de calice inebriante. Nouū munus
est sanguis dñi, quod sic inebriat ut mentē sanet,
& delictis prohibens nō ad peccata pducat. Hęc
uinolētia sobrios reddit: hęc plenitudo malis eua-
cuat: Et qui illo poculo non fuerit repletus: æter-
na redditur egestate ieiunus. Addidit, q̄ præclarę
est (subaudi poculum) utiq; cum talia cōferat: ut
ad cœlorę regna perducatur. De quo poculo: in Eu-
angelio dicitur: Qui biberit ex aqua quam ego do

Psal. 22.

Augusti.

Cassiodo.

I. Cor. II

EVCHARISTIAE I. 90

non sitiet unquam, sed fiet in eo fons aquæ salien-
 tis in uitam æternam. Hæc ille: Quæ nequaquam
 de pane materiali: qui sit figura corporis Christi,
 aut de calice, uinoque secundū substantiam, quod
 sit solummodo signū sanguinis dominici: possunt
 intelligi. Quomodo enim mensa, tali instructa pa-
 ne: dici posset parata in fidelium conspectu aduer-
 sus tribulantes eos: aut quo pacto calix uino ma-
 teriali (quale ponunt aduersarij) oppletus: spiritu-
 aliter ē inebriās, & præclarus denominari mere-
 a: ur? Planum est itaq; in his prædicti psalmi uer-
 bis, uerum CHRISTI corpus uerumque san-
 guinem eiusdem insinuari: datum ecclesiæ sanctæ
 in sacramento eucharistiæ. Quod & Paulus Bur-
 gensis, in suis cit. ca eundem psalmum annotatio-
 nibus: ita confirmat. Consequenter, inquit, sexto
 dicit. Parasti in conspectu meo mensam: scilicet
 communionem corporis CHRISTI. Aduersus
 eos qui tribulant me: quia indigne sumentibus ob-
 est. Qui enim manducat indigne, iudicium sibi
 manducat, primæ epistolæ ad Corinthios undeci-
 mo. Quo quidem sacramento debite sumpto: ca-
 put, scilicet, mens sumentis, oleo laticiæ, scilicet,
 gratiæ spiritualis impinguatur. Vnde sequitur.
 Impinguasti in oleo caput meum, secundum illud
 Ecclesiastis. 9. cap. Oleum de capite tuo non defici-
 at. Quæ quidem mensa, in antiquis non habuit lo-
 cum, nisi figuratiue. Exodi. 25. capite. ubi legitur
 de mensa posita in tabernaculo: super quam erant
 panes propositionis. Et sequitur septimo. Et calix
 meus inebrians: quam præclarus est, id est, Calix
 sanguinis Christi, qui sic inebriat recte sumentem
 q̄ dat obliuionem tetrenarum cogitationum. &
 sic quam præclarus est, Distinguit tamen mēsam

Ioan. 4.

Pau. Bur.

1. Cor. II

Eccle. 9

Exod. 25.

DE SACRAMENTO

& calicem: non quia diuerfa sacramenta, sed quia sub diuersis speciebus sumpta. Et inter ea interponit. Impinguasti in oleo caput meū. quia impinguatio mentis debite sumentium, oleo spiritualis lætitiæ: cummunis effectus est utriusque. Hæc ibi.

Psal. 77.

Rursum. Versum hunc psalmi septuagesimi septimi, Et pluit illis manna ad manducandū, panē cœli dedit eis: panem angelorū manducauit hō. exponunt sacri interpretes de pane materiali dato synagogæ, in figuram panis super cœlestis & uiuifici, corporis. s. domini nostri: exhibiti in ueritate ipsi ecclesiæ in sacramento eucharistiæ, ut beneficium illud prius: fuerit præsignatio quædam beneficii posterioris, longè amplioris. Siquidem B. Augustinus in sua explanatione super psalmos: hunc

Augusti.

locum explicans, ait: Qui mandauit nubibus desuper, & ianuas cœli aperuit: & pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis, ut panem Angelorū manducaret hō: qui cibaria misit eis in abundantia, ut satiaret incredulos: nō est inefficax dare credentibus uerū ipsum de cœlo panē, quem manna significabat, qui uere cibus est angelorū.

Ioan. 1

Quod dei uerbum: incorruptibiles incorruptibiliter pascit. quod ut manducaret homo: caro factū est & habitauit in nobis. Ipse. n. panis, per nubes euangelicas uniuerso orbi pluitur, & apertis prædicatorum cordibus tanquam cœlestibus ianuis, non murmuranti & tētanti synagogæ: sed credenti & in illo spem ponēti ecclesiæ prædicatur. Cui penitus respondet atque concordat Cassiodorus: sic eūdem prædicti psalmi locum exponens. Manna interpretatur: quid est hoc? quod sanctæ communioni decenter aptamus. quia dum admirando cibus iste perquiritur: corporis domini munera de-

Cassiodo.

clarantur. Addidit panem caeli dedit eis. Quis est
 alter panis caeli, nisi Christus dñs: unde caelestia
 spirituales escam capiunt, & delectatione inæsti-
 mabili perfruuntur? Deniq; sic legitur. Panē ange-
 loꝝ manducauit hō. Panis ergo angeloꝝ, bene di-
 citur Christus: q̄a reuera ipsius laude pascantur:
 Neque em̄ corporalem panem angeli manducare
 credendi sunt: sed illam contemplationem domini
 qua sublimis creatura reficitur. Verum hic panis
 in caelo replet angelos: nos pascit in terris, illos cō-
 templatione delectans: nos sancta uisitacione refi-
 ciens. Hæc ille. Ecce sancti patres in huius loci ex-
 planatione, a figura ad ueritatem tendentes: per
 manna, panem caeli, & panem angeloꝝ: intelli-
 gunt ipsum corpus dominicū: non figuram eius
 aut signum, ecclesie a Christo exhibitum. ¶ Ad
 hæc. Hunc psalmi octogesimi uersum, Et cibauit
 eos ex adipe frumenti: & de petra, melle saturauit
 eos. sacraꝝ literaꝝ explanatores: mysterio etiã
 sancte eucharistie accommodant. Quippe Hiero-
 nymus locum illum edisserens: ait. Induxit eos in
 terram repromissionis: cibauit non manna ut in
 deserto, sed frumento quod cecidit, quod resurre-
 xit. Hæc ibi: Illud autem frumentum, uerum est
 dñi corpus: quod cadens in terram mortuum fuit,
 sed demum tertia die factum est rediuuium, &
 ad immortalitatem resurrexit. quo deus ipse ciba-
 uit suos fideles: & educare non desinit. & de petra
 Christo, melle diuinæ dulcedinis & exuberantiæ
 gratiarum in eucharistia affluentium: saturauit
 eos. Neque ab eo intellectu discrepat Cassiodorus:
 phibens quod per adipem frumenti propheta siue
 manna significat, siue corpus dñi Christi Adipē
 quippe dicimus: animalium pinguedinem cor-

4
 Psal. 80.

Hieronimus.

Ioan. 12

Cassiodorus.

DE SACRAMENTO

pulentā. Quod nomen, ad frumentū abusive tranſ-
 latū est, ut significaret ei interius aliq̄ inesse boni-
 tatem. Hæc ille. Quæ omnia, uero corpori Christi
 apte cōueniunt: non aut̄ figuræ & signo, quale cō-
 fingunt aduersarij. ¶ Adde q̄ in hoc psalmi cente-
 simi tertij uersu, ut educas panem de terra: & uinū
 lætificet cor hoīs: idem designari sacrosanctæ eu-
 charistiæ mysterium testatur sacri autores. quan-
 do quidem Hieronymus eundē interpretans locū:
 ait. A terreni corpis agro quem a nobis assumpsit
 Christus: mysterium proferens cœlestis panis ac
 poculi salutaris, quo reficiat̄ur ecclesia, Et paulo
 post, hanc explanans sequentis uersus periculam.
 & panis cor hominis cōfirmet. subnectit. Ipse pa-
 nis, ipse corda nostra cōfirmat: q̄ descendēs de cœ-
 lo, uitam tribuit mundo. Coniunctat̄ eidem & ipse
 Cassiodorus: eam periculam. & uinū lætificet cor
 hominis. ita exponēs. Vinum lætificat cor homi-
 nis: cum sacratum fuerit in sanguinē domini Chri-
 sti. Hinc nos inebriari licet: sicut scriptum est. Et
 poculum tuum inebrians: quam præclarū est. Ip-
 sum est enim reuera merum, quod lætificat men-
 tem: non q̄ ad reatum uitiaq̄ perducatur. Ebrietas
 sobria, satietas felix: quæ merito lætificare dicitur
 quia nihil ibi culpabile reperitur. Hæc ibi. In qui-
 bus, & uerum ipsius domini corpus: insinuatur eē
 panis, de terra nostræ mortalitatis eductus. & ue-
 rus itidem eius sanguis: esse uinum, humani cor-
 dis lætificatiuum. De figura uero & horū symbo-
 lo: ne unum q̄dem uerbum hic profertur. ¶ Demū
 & hanc psalmi centesimi decimi (qui totus de san-
 ctissimo eucharistiæ sacramento: secundum pro-
 batos expositores peculiariter intelligitur) parti-
 culam, escam dedit timentibus se, elucidans glos-

Psalm. 103

Hierony.

Ioan. 6

Cassiodo.

Psalm. 23.

Psalm. 110

6

EVCHARISTIAE I. 22

sa: ibidem ait: Escam dedit, non carnalem: quæ & malis est cōmunis, sed spiritualem: id est corpus & sanguinē. Hierony. quoq; & Augustinus in eiusdem loci enucleatione: per escam inibi intelligunt panem qui de cœlo descendit. Deniq; Cassiodorus circa eundem locum dicit: Sicut promissus est in ueteri testamēto dominus saluator: ita in nouo aduenire dignatus est, in quo esca data ē timētibus eum, id est cōicatio corporis & sanguinis facti, quæ est salus gentiū & remissio peccatorū. Sic ibi. Videre quidem & hic est, sacros authores mysterium sanctæ eucharistia explicantes: non figuram corporis & sanguinis domini cū Occolampadio proponere, sed ipsum uerum corpus & sanguinem Christi preciosum nominatim exprimere. quod hæc: in illo super excellenti sacramēto, secundū eorū sententiā solidamq; totius ecclesiæ fidem: reuera contineātur. ¶ Insup hanc in prouerbis diuinæ sapiæ uocem: oim ad sui conuiuij participationem, inuitatoriam. Venite, comedite panem meum: & bibite uinū, quod miscui uobis. exponens ad lrām Nicolaus Lyranus. dicit eā, Christi (qui æterna est dei patris sapiā) esse uocem: benigniter uniuersos ita uocantē. Comedite panem meum: id est corpus meū, sub specie panis exhibitū. Et bibite uinū: quod miscui uobis, id est sanguinē meū sub specie uini: in quo admiscetur aqua. Ab eadem itidem intelligentia nō discrepat Hierony. in annotationibus suis sup eundem prouerbiorū locum dicens. In pane, diuina eloquia: in uino mixto, coniuncta in unam Christi personam, deitatis & humanitatis eius natura exprimitur, ut supra dictum est: Vel certe in pane, corporis ipsius; in uino mixto, sanguinis sacrosancti mysteriū

Cassiodo:

7
Præter. 9

Nico. Ly.

Hierony.

DE SACRAMENTO

(quo in altari, mēsa uidelicet eius, satiamur) ostēditur. Sic ibi, inuitamur itaque prædictis æternæ sapientiæ uerbis: non ad figuram corporis & sanguinis dominici, sed ad ueritatem utriusque secundum substantiam, sumendam. ¶ Postremum in libro Sapientiæ, Salomon beneficium quotidianæ alimonix populo Israelitico a deo impensum in deserto, commemorans: ait. Angelorum esca nutriti iussisti populum tuum: & paratum panē de cælo præstitisti illis sine labore, omne delectamētum in se habentem, & omnis saporis suauitatē. Substantiam enim tuam & dulcedinem tuam quæ in filios habes, ostendebas: & deseruiens uniuscuiusque uoluntati, ad quod quisque uolebat conuertebatur. Quem sane locum glossa ordinaria illic explicans: & a ueteris legis figura ibi proposita, transfrensens se ad ueritatem rei, in noua lege exhibitam & symbolo mannx præsignatam: ait. Manna significat panem qui de cælo descendit: & dat uitā mūdo, qui ait. Panis quē ego dederō: caro mea est pro mundi uita. Hæc ibi. Hic autē sup cœlestis panis & hæc sanctissima caro: ueræ est Christi corpus, quæ in uenerabili eucharistiæ sacramēto re ipsa cōtinetur, nō autē duntaxat tanquæ in signo. Occurrent denique studioso lectori & alij plerique ex sacra ueteris testamēti pagina loci: eandē ueritatē: quā elucidare paramus, astruētes. una cū sacrorū authorum expositionibus: inuolucra figurarum illius præsciti tēporis, ad reuelatā nouæ legis lucem & detectiora sacramēta, referētibus potissimū in psalmo quarto. Hieremiæque tricesimo primo cap. Malachiæ itidē primo, & denique Zachariæ nono capite. Quos quidē locos aliorū diligentia disquirēdos relinquimus; ad ulteriora progredientes.

Sap. 16

Ioan. 6

Ex euāgelica lectione, clare etiā demōstra-
ri vītate corporis & sanguinis dñi: in sacro
sancto eucharistiæ mysterio. Cap. VII

IN noui uero testamenti scriptura, multo a-
pertius habetur testimonium de uera cor-
poris domini nostri existentia secundū rea-
lem præsentiam & substantiam, in euchar-
stia: quā in ueteris instrumenti pagina. qm̄
discussā iam figurarū nube & opacitate per aduē-
tum Christi: ueritaslympidius illuxit mūdo, re-
ferataque sunt clarius alta fidei mysteria: quæ pri-
us sub figurarum integumentis delituerant. Et
primū idipsum quod asseuerare constituimus: di-
lucide colligitur ex ea particula orationis domi-
nica, apud Matthæum sexto capite posita. Panē
nostrum supersubstantialem: da nobis hodie. Vbi
per panē supersubstantialem: non recte accipitur
panis materialis, qui transit in alimoniam corpo-
ris (quoniā is nequaquē supersubstantialis est: sed
sublunaris & terrestris) sed panis supercelestis &
uiuificus: uerum scilicet Christi corpus, nobis re-
lictum in animæ nostræ cibum. Quod in primis
glossa ordinaria testatur: ibidem dicens. Hic est
panis uiuus qui de cælo descendit: cuius naturæ
sublimitas super omnes substantias est Consonat
illi & Nicolaus Lyranus: eundem locum de sacro
mento eucharistiæ exponens. Sed & beatum Hie-
ronimum audiamus: in eiusdem loci enotatione,
qui post enarratas diuersorum interpretum illi-
us propositionis petitoria translationes, subne-
ctit. Quando petimus ut peculiarem uel præcipu-
um nobis deus tribuat panem: illum petimus qui
dicit, Ego sum panis uiuus: qui de cælo descendi

Matth. 6.

Hironi.

Ioan. 6

DE SACRAMENTO

Accedit eidem & Ambrosius in libro quinto de sacramentis: capite quarto, ubi breuē totius orationis dominicæ constringit explanationē) dicēs. Memini sermones mei: cū de sacramentis tractarem: dixi uobis, quod ante uerbū Christi, quod offertur: panis dicatur. Vbi Christi uerba de prōpta fuerint: iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione dominica, quæ postea sequitur: ait. Panē nostrū? Panem qd em dixit: sed *ἐπίδοιον* dixit, hoc est supsubstantialē. Non iste panis est quod in corpus: sed ille panis uitæ æternæ, q̄ animæ nostræ substantiam fulcit. Ideo græcē: *ἐπίδοιον* dicitur. Hæc Ambrosius ibidē. Omnium itaq; horū, & aliorū complurium (quos breuitati studentes hic omitimus) sententia: in eo apud Matthæum loco designatur sanctissimū eucharistiæ sacramentum. & p̄ panē supsubstantialē: ibidē accipi debet uerū Christi corpus, qui est panis uitæ. ¶ Quinimmo & beatus Cyprianus in tractatu suo de expositione orationis dominicæ: hanc eius particulam, panem nostrū quotidianum da nobis hodie: apud Lucā, expressam. primo exponit de pane sancto uitæ & salutis æternæ, scilicet uero Christi corpore: qđ in sacramento eucharistiæ nobis est relictum. Quā etiam intelligentiam: sanctus Ambrosius in sui libri de sacramentis loco iam citato, & August. in secundo libro de sermone domini in monte (ubi petitiones orationis dominicæ: singulatim enucleat) & complures alij non cōremnendi authores: sequuntur & assignant. Non igitur in illo sacratissimo eucharistiæ mysterio manet post consecrationem panis materialis & frumentarius: qui t̄m sit figura corporis dominici & signū, ut uolunt aduersarij; sed

Ambros.

Cyprian.

Lucæ, II.

Ambrosi.

A.

EVCHARISTIAE. 24

vere subsistit ibi secundū propriā substantiā: corpus Christi. ¶ Præterea Matthæi uicesimo sexto capite scriptū legimus, q̄ ipse dominus noster instituens hoc admirabile mysteriū: acceptū panē benedixit & fregit. deditq; discipulis suis dicens. Accipite & comedite: hoc est corpus meū. Quod non significatiue intelligendū eē, aut figuratiue: manifestat ipse Hierony. in commentarijs suis super Matthæū, prædictum locū ita explicēs. Post q̄ typicum pascha fuerat impletum, & agni carnes cum apostolis comederat: assūmit panem qui confortat cor hominis, & ad uerū paschæ trāsgreditur sacramentū. Vt quō in præfiguratione eius, Melchisedech dei summi sacerdos panē & uinū offerens fecerat: ipse quoq; ueritatem sui corporis & sanguis repræsenteret. Hæc ille. Exhibuit itaq; dominus, teste & assertore Hieronymo, in cœna illa postrema ueritatem sui corporis, apostolis: non figuram aut signū tantūmodo. Qd̄ & de precioso eius sanguine: ex eiusdē euangelistæ litera, liquido constat. Subdit em̄ ibidem, quod Christus postea accipiens calicem: gratias egit, & dedit discipulis suis dicens. Bibite ex hoc oēs. Hic est enī sanguis meus noui testamenti: q̄ pro multis effundetur in remissionem peccatorū. Certe sanguinem dominicum, secundum substantiā ueritatem dei traditum fuisse discipulis in calice: conuincit apte adiūcta illa particula. qui pro multis effundetur. quæ non nisi de uero sanguine secundum rē ipsā: potest intelligi. Nunquid enim in cruce, symbolū tantum signūmq; sanguinis effusum est in remissionem peccatorū: & non uerus ipse domini nostri sanguis? Quis (oro) usq; adeo demens est & mente captus; ut dicat in cruce, uini esse duntaxat factā

Math. 26

Hierony.

Gen. 14

DE SACRAMENTO

effusionem e corpore Christi, quod representare
rit ipsius sanguinem, in precium nostrae redemptio
nis? Tunc enim non uera fuisset sanguinis effusio
in hora passionis eius: sed phantastica tantum &

- 4
Mar. 14. ¶ Sed nunc ad Marcum euangelistā transeamus:
qui in decimo quarto sui euangelij capite, iisdem
pene uerbis cum Matthæo, describit primam au
gustissimi eucharistiæ sacramenti sub utraque
specie institutionem. In cuius loci expositione:
Theophi
lus. Theophilus explicans hæc domini uerba. Hoc
est corpus meum, ait. Hoc etiam, quod nunc do: &
quod nunc sumitis. Non autem panis, figura tan
tum corporis Christi est: sed in proprium corpus
Christi transmutatur. Nam dominus ait. Panis
quem ego dabo: caro mea est pro mundi uita. Sed
tamen caro Christi non uidetur: propter nostram
infirmiorem. Panis enim & uinum: de nostra cō
suetudine est. Si uero carnem & sanguinem cer
neremus: sumere non sustineremus. Propter hoc
dominus nostræ infirmitati condescendens, speci
es panis & uini conseruat: & panem & uinum,
in ueritatē suæ carnis cōuertit & sanguinis. Hæc
ille. In quibus manifeste negat, panem a Christo
suis porrectum discipulis, fuisse figuram corpo
ris Christi: sed sub speciebus illis uisibilibus, ueri
tatem dominicæ carnis re ipsa contineri. ¶ Audia
tur deinceps & beatus Lucas, qui in uicesimose
cundo capite sui euangelij, idem recenset admira
bile mysterium: commemoratque dominum no
strum in traditione panis sacri dixisse discipulis
suis. Hoc est corpus meum: quod pro uobis datur
id est, traditur in mortem. Sed nunquid figura cor
poris dominici (utpote panis materialis secundū

5
Lucæ. 22.

Oeccolāpadiū:repi esentās corpus Christi passū) tradita est in mortem pro nobis, & affixa cruci? Phātestica certe tūc fuisset & nō uera. Christi passio: apparisq; tm̄ & nō existēs, q̄ summe est blasphemū. Subiecta igitur ea particula, q̄ pro uobis datur plane indicat sermonē illic haberi de uero. Christi corpore: & tunc discipulis tradito, & paulo post crucifixo. Haud aliter cū in porrectione calicis benedicti, refert idē scriba cælestis: dñm suū is dixisse discipulis. Hic est calix, nouū testamen in sanguine meo: q̄ pro uobis fundetur. p̄ subiectā hāc de effusione sanguinis futura sērentiā: clare patefacit, dñm nostrum de uera sui sanguinis substantia fuisse locutū, & nō de eius figura aut signo scilicet uino materiali. Vnde uenerabilis Beda in suis sup̄ Lucā cōmentarijs: hunc euāgelij locū elucidans, ait. Fin itis paschæ ueteris solēnijs, q̄ in cōmemorationē antiquæ de Aegypto liberationis agebantur: transijt ad nouū: q̄ in suæ redemptionis memoriā, ecclesiā frequentare desiderat. Ut uidelicet pro carne agni & sanguine, suæ carnis sanguinisq; sacramētū in panis & uini figura substituens: ipsum se esse mōstraret, cui iurauit dñs & nō penitebit eū, tu es sacerdos in æternū: secū dum ordinem Melchisedech. Frangit & porrigit ut ostendat sui corporis fractionem, non sine sua sponte futurā. Agit gratias de ueteribus terminatis: & nouis incipiendis. Hæc ille. At quō terminata erāt uetera: si tūc Christus suis discipulistātum tradidit figurā & signū sui corporis & sanguinis: Nōne tūc adhuc sub figurarū inuolucro tradidisset ipse sua sacramēta? q̄ eo ipso nequaquā fuisset Iudaicis sacramētis sup̄iora & potiora: immo eadem prorsus cū illis, umbratica, s. & figuralia;

Ibidem.

Beda.

Psal. 109.

D

DE SACRAMENTO

Quomodo etiam in illa cœna nouissima, inchoanda erant noua sacramenta: si illa itidem data fuissent tantum secundum figuram, & non ueritatē. Ecce cum iam teneamus syncerā res sacratissimā & meram ueritatē, & in luce uersemur euāgelicæ perfectionis: redigit nos denuo Oecolampadius ad sacramenta Iudaica, & in umbras atq; figuras antiquæ legis rursus nos deuoluit. ¶ Accedat insup istis & quartus testis fidelissimus, diuino loquus scilicet Paulus: qui in primæ ad Corinthios epistolæ suæ undecimo capite, eandē commemorat huius altissimi mysterij institutionē. Et a cepto qdem pane: dominū dixisse refert. Hoc est corpus meum: q; pro uobis tradetur. Quod certe uerbū: nō nisi de uero eius corpore secundū substantiā, potest intelligi. cū nō sit ipsum corporis figurale signū: in mortē pro nobis traditū. Eadem quoq; ratione, & uerba dñi: in porrectione calicis tunc prolata, & a Paulo ibidē descripta. utpote. Hic calix: nouū testamentū est in meo sanguine intelligenda sunt de uero Christi sanguine: substantialiter ibi discipulis exhibito. Tantundem enim illa ualent: atque si dixisset. hic calix est meus sanguis, siue continet meum sanguinem: in quo effundendo confirmatur nouum testamentū. Atq; non est facta noui testamenti confirmatio: in effusione signi siue figuræ ipsius sanguinis. Neque igitur tale symbolū atque repræsentationem continebat Ille calix: sed ueram sanguinis substantiā.

6
Cenne. 11.

7

Ioan. 6.

¶ Porro his quatuor testibus fide dignissimis modo adductis, conscriptum est hoc domini nostri testamentum. ante quidem promissum his uerbis, a pud Ioannem ante prolatis. Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi uita, quibus non suæ car

nis figuram, sed substantiã se datum fidelibus pollicitus est in testamentũ æternũ. Deinde uero illud est exhibitum a Christo, sub ipsum uitæ suæ exitũ: cum esset ipse nostræ redemptionis mysterium p mortẽ crucis cõsummaturus. Testamentũ in quã: de quo sic loquitur propheta in psal. Mandauit in æternum testamentũ suũ; Et rursus. Memor erit in seculum: testamenti sui. In quo admirabili testamento, ipse dominus q̄ fidelis est in omnibus uerbis suis, & sanctus ac iustus in omnibus opibus suis: sacratissimũ suũ corpus & sanguinẽ secundũ substantiã, in memoriam suæ passionis nobis reliquit. At uero Oecolãpadius & sui affectatores, hoc rescindere & sublegere moluntur testamentũ & alterũ omnino cõmentitiũ; supponere, quo nõ corpus dominicũ & sanguinem: sed ambo figuram & signũ tantũ modo, legatum ecclesiæ sanctæ cõtendunt. Quod si quis in priuato negotio subdititiũ aut supposititiũ subijcere studeat testamentũ, uero atq; legitimo clanculũ sublato: graui profecto foret pœna mulctãdus, ob fraudatũ testatoris ultimam uoluntatẽ. Quale igitur censeretur debet piaculũ, & quam acerbo dignũ supplicio: quod testamentum altissimi, morte unigeniti filij dei confirmatum, hi corruptores ueritatis & falsarij subducere nituntur toti ecclesiæ, & alterum adulterinum uasroq; confictum ingenio: in illius locum clandestina fraude supponere? Certe totus in eos Christianus orbis consurgere deberet, & tantæ impietati debitas pœnas ab ipsis exposcere: qm̄ & in testatorem ipsum & in eos oẽs quibus tantũ munus testamento est legatum, supra modum sunt iniurij & contumeliosi.

Psal. 110

Psal. 144

DE SACRAMENTO

¶ Verba Christi, in sexto euāgelij beati Ioannis capite dicta, de manducatione carnis eius: recte intelligi posse de sumptione sacramentali corporis ipsius, & non tantum de spiritali. Cap. VIII.

Sextum præterea euāgelij secundū Ioannem caput, continens sublimem illum & præclarū domini nostri sermonē de pane illo uitali & superadmirando: multis in locis manifeste prodit & comprobatur, in sacro eucharistiæ sacramento uerum corpus & sanguinem Christi contineri secundum ipsā rei substantiam, & non solam figuram. Quod sane dilucidius euadet: si modo ante monstrauerimus, illa domini nostri uerba inibi descripta, etiam recte intelligi posse iuxta literalem sententiam de manducatione sacramentali, & (ut ita dixerim) reall corporis dominici: & non tantum de spiritali, ut contendit Oecolampadius. Qui uidens ex eo loco ualida contra se posse sumi argumenta ad comprobandam irrefragabiliter corporis Christi in eucharistiā ueritatem: ut illa declinet atque subterfugiat, hunc unum obiecit clypeum omnia illa saluatoris nostri uerba ibidem prolata, tantummodo intelligi debere de spiritali corpore & sanguinis domini sumptione: per intimam mentis deuotionē, diuinæque gratiæ susceptionem ac unionem cum deo. & non de sacramentali eucharistiæ acceptione: per exteriorem manducationem aut haustum. Quod tamen a uero prorsus alienū esse, facile percipiet: quæque antecedentia illius capituli acta, & consequentia Christi uerba, apte cōcinnauerit. ¶ Siquidē prius cibo corporali; magnā ho-

Ioan. 6

2

EVCHARISTIAE. I. 27

minū multitudinē, diuina uirtute Christus satia
 uerat in deserto. Deinde auidos adhuc illius cibi
 & nihil sublime in eo factō attēdētes: cœlesti ma-
 gisterio ipse legifer noster & doctor optimus,
 subuexit ad contemplationem & desiderium ci-
 bi illius supcœlestis. quasi eos a carne ad spiritus
 a terra ad cœlū: a corpore ad mentē, traducens ac
 eūchens. Quēadmodū & ante, mulierem Sama-
 ritanā anagogica manu ductione ab aquā corpo-
 ralis usu; ad spiritualis aquā diuīe q̄ gratiæ notio-
 nē & desideriu, trāsferre studuerat, Nō esset autē
 huiusmodi assurrectio a cibo corporali & terre-
 stri ad spiritualē cibū atq; cœlestē dñici corporis
 cōcinna & cōueniēs: nisi in eo sermone intelli-
 gur fieri mētio de mādicatione sacramētali diui-
 nāe eucharistiæ, ut hoc mō, cibo mortali corporis
 respōdeat immortalis aiæ cibus longe omnīū ex-
 cellētissimus & dignissimus. Adde, q̄ in toto il-
 lius sermōnis cōtextu nihil occurrit: qd̄ apte non
 possit accommodari manducatiōi sacramentali,
 absq; obtorta alicuius loci inuersione aut uiolen-
 ta expositione. Siq; uero cōtendat, omnia illic di-
 cta, solū de spiritali sumptione illius sacramenti
 intelligi debere: cogetur plarq; ibi posita ad sen-
 sum trahere quasi literæ repugnantē, neq; tantam
 inueniet sententiæ inter se cohærentiā & concin-
 nitatem: quantam comperiet, eas etiā adaptando
 sacramentali sumptioni. Quō enim hęc senten-
 tia (ut alias multas prætermittamus: ibidem scri-
 ptas) caro mea uere est cibus: & sanguis meus ue-
 re est potus. similiter & hęc. Panis quē ego dabo
 caro mea est pro mūdi uita. accōmode ad aliū ci-
 bū & potū q̄at adaptari: q̄ ad sacramētale: Qua-
 lis autē est cibus: talis est & eius māducatio. ¶ Ad

Ioan. 4.

Ioan. 6

3

D 3

DE SACRAMENTO

hæc, Orthodoxi patres doctrina celeberrimi, Hieronymus, Augustus, Ambrosius, Gregorius, Chrysostomus, Cyrillus, Alexandrinus, Nicolaus Lyranus, Rupertus Tuitienus. Theophilactus, & alij complurculi: locum illum euangelicum explicarunt de manducatione corporis Christi sacramentali, & non solum de spirituali. Quidni igitur eorum sequemur uestigia in huius uiae peragratione: & gressibus illorum insistemus? Quisquis enim illos imitari pergit: nec eum malus auferet error, nec in precipitia aut diuerticula prauorum dogmatum abducat. ¶ Denique ecclesia sancta, auctoritate sua (quæ grauissima apud omnes haberi debet) approbat hanc intelligentiam uerborum domini illic positorum, de sacramentali manducatione. cum in officio ecclesiastico, in solennitate uenerabilis sacramenti eucharistiae decantari solito, & iam olim publico consensu recepto: euangelium & alias eiusdem officij partes, ex eo desumit loco. quæ minus congruenter adaptarentur illi celebritati: si non accommodarentur sacramentali sumptioni. In officio itidem missæ pro defunctis, plerumque ex eo Ioannis capite desumitur euangelium: quod nullam haberet ad rem subiectam congruentiam, nisi intelligatur de sacramentali sumptione, qualis fit in missæ pro defunctis mysterio. ut intelligatur celebratio illa ac oblatio diuini sacramenti: non modo uiuis, sed & exemptis hac uita plurimum conferre. ¶ Nec subuerendum est cuiquam, si locus ille euangelicus explanetur de manducatione sacramentali corporis domini: an sanam inde preberi errori pestifero Bohemorum de cõicatione laicorum sub utraque specie, quod copulatum illic a Christo texatur sermo de manducatione carnis eius & bibitione sanguinis: tanquam necessaria

EVCHARISTIAE. I. 28.

quicq; ad salutē aeternā. Ad quam hæreticorū cap-
tionem declinādā: adacti fuisse uidentur nōnul-
li scriptores illius tēpōris, eo confugere, quod uerba
illa domini apud Ioannem expressa de manducan-
da eius carne & bibendo sanguine: intelligi dun-
taxat debeant de sumptione illius mysterij spūa-
li. Quod tamen (saluo meliori iudicio) factū non
oportuit. Nam quicunq; sub una specie. s. panis su-
mit eucharistiā: & uerū accipit Christi corpus,
& pariter sacrę eius sanguinē. q̄ conseq̄o quodā
naturali: sanguis ipse comitetur corpus uiuum et
animatū (quate est: sacratissimū Christi corpus
in eucharistia) & eidē naturaliter uniat̄ ac insit
Quocirca laicus sub unica specie utpote panis, ac-
cipiens sacrā communionē: & māducat uere car-
nē domini, & uere bibit eius sanguinē. q̄ ut san-
cta concinit ecclesia: omnibusq; credendū propo-
nit) manet Christus totus sub utraq; specie. &
ita sub specie panis: & uerę eius corpus, & simul
eiusdē sanguis, re ipsa continetur Porro hæc diffu-
sus pertractauimus in primo propugnaculi libro
circa finem ipsius. ubi huiusmodi materia de cō-
munionē laicorum sub una specie: latius est dis-
cussa. & aduersariorum captiosa argutia, quæ ex
illis sexti capitis sancti Ioannis uerbis trahitur: in-
ter cæteras obiectiones ibidem etiam est dissolu-
ta. ¶ Neque illud itidem obstaculo est, quo mi-
nus illa domini uerba in prædicto Ioannis capite
deprōpta, intelligātur de manducatione corporis
eius sacramentali: q̄ eo tempore quo habitus est
ille sermo Christi ad populū in Capharnaum, nō
dū fuerit institutum sacramētum eucharistiæ. sed
primū in ultima cœna: sermonē illū multo tēpo-
ris interuallo subsecuta, neque debuerint uerba

Capit: 28
& tribus
sequentibus.

§
Iohan. 6
Obiectio
nis dilutio

DE SACRAMENTO

obligatoria ad illius mysterij sumptionē: a Christo explicari (qualia in illo capite contineri uidentur: si de sacramentali intelligantur cōmunionē) anteq̄ illud ad q̄ exprimitur obligatio: fuerat sanctum ac ordinatū. Nempe huiusmodi uerba Christi, obligationem sonantia: intelligenda sunt pro tempore, quo fuerit institutio sacramenti eucharistiæ facta, ac promulgata palam quandoq̄dem de futuro tm̄ mysterio se tūc corā prolog. Christus satis insinrauit: cū futuri temporis uerbo utens dixit. Panis quem ego dabo: caro mea est pro mundi uita. quo quidem dicto, se nondū panem illum de quo loquebatur, dedisse: aperte denunciavit.

Ioan. 6

Ioan. 5

Sed nonne circa principium suæ prædicationis: Chr̄s dixisse scribitur Nicodemo. Nisi q̄s renatus fuerit ex aqua & spū sctō: non potest introire in regnū dei? Quo sane tpe, uero simile est necdū fuisse institutum ab ipso baptismum: aut saltem nō fuisse palam publicatum, & tamen ea uerba obligatoria accipienda tantū erant pro tpe: quo sacramentum illud regeneratiōis foret promulgatum. Cur ergo consimili ratione non poterunt uerba illa domini obligatoria ad sumendam eucharistiā, recte accipi pro illius temporis curriculo: quo fuerit constitutum a Christo tam sublime mysteriū, & fidelibus sufficienter annūciatum? Neque præpostere aut nequicq̄ dicta putari debent uerba sacratissima dñi, de altissimo illo sacramento in proptulo habita: ante primariā illius institutionē postea factā. ¶ Ceterū hic rursus insisteret forsā aliquis, & cōtendet: susceptiōem eucharistiæ nō esse iuris diuini, cuius tamen oppositam ptem, uerba illa domini interminatoria in eos q̄ non manducauerint carnē eius: si de sacramentali sumptionē itel

Ioan. 6

ligantur, plane indicare uidentur. q̄m̄si diuino iure ea diceretur sancita; obstringeretur promiscue oēs & sine discrimine, ad h̄m̄i sumptionem, q̄d tamen nō ita uidetur se habere. Nam & infantes, & debilitate stomachi laborantes, & alij legitimo impedimento detenti; ad talē susceptionē nō astringuntur. ¶ Cui adhibenda est responsio: sumptionem ipsam eucharistiæ (si generalem eius rōnem solū attēdamus) haud dubiæ iuris esse diuini. Determinationem v̄o particularem circumstantiarū eiusdem operis: ut qua ætate & quo tpe sumi debeat eucharistia, & a qualibus & quō: ex ipsius ecclesiæ sanctæ decreto & cōstitutione emanasse, censendum est. q̄ direttore spiritu sancto sancit per temporū quædam interualla, salutaria statuta illius diuini iuris declaratoria. Neq; illud impedit sacram cōmunionē præcepti esse diuini: q̄ non omnes passim & indiscriminatim ad illam sumendam teneantur. Nam obseruare ieiunium, & dare elemosynā, & orationē Deo fundere, diuini sunt iuris: ut de ieiunio alias ostendimus. & tamen nō omnes semper astringuntur ad illa tria bonorū operum genera. quis enim infantulos & graui detentos morbo; dixerit ad ieiunium obligari? Haud aliter tametsi non omnes semper obligentur ad sanctam cōmunionem sumendam: id sufficiens non est argumentum ad colligendum, ipsam eucharistiæ susceptionem non esse diuinæ sanctionis, cum ad rationem talis præceptionis, hisce uerbis explicata. Nisi māducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non habebitis uitam in uobis. id sufficiat. q̄ debeant omnes, cum cōgrua fuerint ætate, ecclesiastico decreto determinata, & nullo legitimo detinentur impedimento, sacræ

Lib. 3. pro
pugnaculi
cap. 8.

Ioan. 6.

D S

DE SACRAMENTO

7 sumere eucharistiam. ¶ Deniq; nec illud quempiam moueat ad ea refutanda quæ impræsentiarum proponimus: q̄ complusculi autores sacri, & uitæ sanctimonîa & doctrinæ splendore clarissimi, sextum illud Ioannis caput, q̄tum ad ea q̄ de manducatione carnis filij hominis ibidem edisseruntur: censent esse intelligendum de manducatione spiritali eiusdem. Nā neq; nos ipsi refragamur illi sententiæ: sed ingenue admittimus illa summæ ueritatis uerba, de illa spiritali sumptione etiam accipi posse. Id tamen unum hic adiicimus: eadē quoq; uerba Christi haud incōgruēter intelligi posse & exponi, de manducatione carnis eiusdē sacramentali. In quo asserto: nequaquā alteri sanctorū patrum sententiæ reclamamus aut cōtradiciamus. cū utraq; dictarū expositionum, & pia & catholica, meo iudicio, censi queat. Q̄ si quis contendat, prædicta Christi uerba tantummodo de sumptione spiritali esse intelligenda, & nullo pacto de sacramentali: id moleste non ferat nec grauate, si rationibus supra positis inducti discedamus ab ipsius sententiæ, & in aduersam partem flectamur.

¶ Ex sexto quoq; euangelij B. Ioannis capite plurifariam confici: q̄ uerum in sacramento Eucharistiæ sit Christi corpus, secundum substantiam.

Ca. IX

HOC igitur iacto solide fundamento, q̄ uerba illa Domini, in sexto Ioannis capite cōtenta, recte etiam accipi queant de sumptione Eucharistiæ sacramentali: nostram superextruamus hoc molimine fabricam, & cœptum ita comprobemus ex eodem Ioannis capite, de ueritate dominici corpore

EVCHARISTIAE. I. 30

tis in eucharistia, propositum. Ipsi turbæ extenu
 anti miraculum de multiplicatiōe quinq; panum
 in deserto, paulo ante facta: in comparatione ad
 manna in solitudine patribus suis sub Mose exhi-
 bitum (quasi hoc, maius esset signum: q̄ exatura
 tio quinq; miliū uiroꝝ de quinq; panibus) respon-
 dit dominus: Amen, amen dico uobis, Non Moy-
 ses dedit uobis panem de cœlo sed pater meus dat
 uobis panem de cœlo uerę. Panis enim uerus est, q̄
 de cœlo descendit: & dat uitam mundo. Quib. uer-
 bis aperte distinguit Christus panē illum spiritua-
 lem q̄ in sacramento Eucharistiæ datur, a manna
 Israelitico: tanq; panē uerę a figurali, & tanquam
 ueritatē a sua figura. q̄ panis iste uerus, a deo p̄e
 singulari quodam dono est datus toti mūdo: cum
 filium suū unigenitū misit in mundū, non uni po-
 pulo particulari, sicut māna sub Moysē. Q̄ item
 de cœlo, imo de summo cœloꝝ habitaculo & de
 regalibus sedibus: panis iste uerus descendit p̄ in-
 carnationis mysterium. māna uero, solum de cœ-
 lo aërio in modum rois pluerit. Deniq; q̄ panis
 iste uerus uitam spiritus præstat mundo, uimque
 habet animarum uiuificatricem: quod māna He-
 bræoꝝ præstare ne uiquam potuit. Quare per pa-
 nem istum uerum, representatum per manna Iu-
 dæorum: intelligitur in hoc euangelij loco rectissi-
 me sacratissimum Christi corpus unitum diuini-
 tati, & in dignissimo eucharistiæ sacramēto nobis
 relictum. Atqui panis ille materialis & cribrari-
 us, quem ponit Oecolampadius tantum esse figu-
 ram corporis Christi, & pro signo eius nobis di-
 missum i eucharistia: quō uerus erit ille panis, de
 cœlo descendens & mundū uiuificans? imo quo-
 nā pacto figuralis nō erit, & ipso manna Iudaico

Exod. 16.

Ioan. 6.

DE SACRAMENTO

inferior non subsistet: ut supra iam est ostensum? Constat igitur, hæc Christi uerba mō adducta de ueri panis qualitate & efficacia: Oecolampadianæ eucharistiæ omnino repugnare, neq; quoquo mō conuenire posse: sicut ecclesiasticæ ipsa conueniunt eucharistiæ, & de ea uerissime prædicantur.

2 ¶ Rursum & alterā assignans differentiam in eodem loco dominus n̄r, inter manna datum patrib. in deserto, & panem illum uerę quem daturus erat mundo: ut cognoscant omnes, q̄ta sublimitate et perfectione hic illud excedat, subiungit: Ego sum panis uitæ. Patres uestri manducauerunt manna in deserto: & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens: ut si qs ex ipso manducauerit, nō moriatur. Ecce seipsum appellat hic Christus panem uitæ, & panem uiuum qui de cælo descēdit. q̄ digne manducantem se, uita donet æterna, & a morte perpetua præseruet: quod, manna Iudæorū exhibere non potuit. Nā q̄ illud manducauerunt in deserto: mortui sunt: non tm̄ morte corporali, quæ etiam digne sumentibus sanctam eucharistiam est cōmunis: sed & morte spirituali & perpetua, quia mortui sunt in peccatis suis, a qua suos manducatores præseruat ipse panis uiuus, qui in sancto eucharistiæ mysterio nobis est diuina bonitate cōmunicatus: uerę. s. Christi corpus, secundum substantiam ibidem subsistens. At uero Oecolampadius nunc proferat, quō panis ille materialis & ciuiarius, quem pro signo corporis sui Christum nobis reliq̄sse cōminiscitur: est panis uitæ & panis uiuus de cælo descendens, & uitam æternam manducantibus cōferens. q̄ certe nō meliore esset cōditione, imo deteriorē sortiretur locū, q̄ manna uetustum, & sub Moyse patribus indultū. ¶ Ad hæc,

Ioan. 6

EVCHARISTIAE. I. 31.

Paulo post in eodem loco: subnectit dñs n̄r. Et panis quem ego dabo: caro mea est pro mundi uita. Ecce pollicitationem summæ ueritatis (q̄ nec falli nec fallere nouit) clare & sine ulla uerborum ambage explicantem: quisnam est ille panis quem daturus erat. Et suæ promissioni tunc factæ, plene satisfecit, cū in ultima cœna accipiens panē, benedixit & fregit, deditq; discipulis suis, dicēs: Accipite & manducate ex hoc omnes. Hoc est corpus meum: quod pro uobis tradetur. Panis igitur ille quē tunc dedit suis discipulis: caro eius erat pro mundi uita. Quō igitur non uerentur nec erubescunt inimici ueritatis contradicere ybis adeo aptis & planis: & oblatrare, q̄ panis quem tunc dedit Christus apostolis, non fuerit eius caro pro mundi uita: sed solum figura & signum carnis eius, in pane materiali sacro nobis relictum. Iam uelim quēlibet Christianæ fidei caractere insignitum conuenire, q̄tumlibet sit idiota & expers literarum: atq; adeo sciscitari. utri potius credendum censeat: an Christo, attestanti q̄ panis quem daturus erat & postea dedit, caro eius sit pro mundi uita. an Oecolampadio, reclamanti his Ch̄i uerbis, & proponenti: q̄ panis quē daturus se promisit dominus, & postea dedit in uitæ suæ termino, non sit eius caro & corpus: sed tantummodo figura corporis eius, & nuda representatio. Neminē profecto arbitror futurus: qui nō Christo potius q̄ Oecolampadio, sup hac materia fidem habendā putet. ¶ Adde q̄ prædictis uerbis subiicit dominus n̄r & hanc interminationem. Nisi manducaueritis carnem filij hoīs, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Qui manducat meam carnē & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam: Hmōi autē

Io. 6

Matt. 26.

Io. 6

DE SACRAMENTO

manducatio, & sumptio salutiferi potus, fit in sanctissimo eucharistiae sacramento: in quo uerè Christi corpus & sanguis eius uerus, secundum substantiam sumitur. Refragatur autem his uerbis Oecolampadius, & astruit nos in eucharistia carnem filij hominis re ipsa non manducare, & sanguinem eius non bibere: sed duntaxat panem materiale atque frumentarium, & uinum etiam naturale illic sumere, in signum ac representationem corporis & sanguinis domini: & tamen existimat idcirco nos non carituros uita aeterna. Nonne igitur omnino ipse interimit & destruit illam domini comminationem? Imo & uitae aeternae hac manducationis uia nobis comparanda, praeccludit iter: cum asseuerat nos carnem & sanguinem Christi reuera sumere non posse. Quod si definiat manducare carnem filij hominis, & bibere eius sanguinem, aliud nihil esse: quam manducare panem triticeum, & bibere uinum materiale sacratum, ut signum & figuram corporis & sanguinis domini: quod ita manducantes habent uitam aeternam, potius quam illi qui manducauerunt manna in deserto quod etiam fuit symbolum & figura corporis domini: Et tamen inter manducantes hunc panem salutarem de quo fit hic sermo, & ipsum manna: magnum hic ponitur interstitium, & habitudinis discrimen. ¶ Demum subnectit supra dictis & ipse dominus noster, in eodem B. Ioannis capite: haec aeternae uitae uerba, uirtutis eximiae panis caelestis declaratoria. Caro mea uere est cibus: & sanguis meus uere est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem: in me manet, & ego in eo. Et qui manducat me: ipse uiuet propter me. Vbi particula illa, uere, bis expressa: magnam habere emphasisum putari debet, & non ociose adiecta, ad designan-

Ioan. 6

5

EVCHARISTIAE. I. 32.

dum. s. sacratissimam domini carnē in sancto eu-
 charistiae sacramento nequaquam contineri ut i signo
 tm & figura quadā: sed uaciter, & ut ita loquar,
 realiter. & in eodem mysterio: sub specie panis, i-
 psam uere & secundum substantiam sumi. Eadē
 quoque ratione, sanguis eius uere est potus: quoniam
 sub uini specie non figuraliter & significatiue tm
 cōtinetur, sed essentialiter & substantialiter. ut ea
 sola particula, uere: totā profecto elidat Oecolam
 padij assertionem. Est & caro domini nostri uere
 cibus, & sanguis eius uere potus: qm̄ uerissimam
 habent ipsa & excellentissimam cibi ac potus cō-
 ditionem, & in altissimo huiusce denominationis
 nobilissimoque gradu constituuntur, q̄ eam ipsam
 quam educant naturam, scilicet, animam rationa-
 lem, non modo enutriunt & uiuificant: sed & si-
 bi (quantum fieri id potest) propemodum eam
 assimilant, immortalemque ipsam reddunt atque
 diuina gratia incorruptibilem: quinimo & uitae æ-
 ternae illi conferunt, sui communicatione, confor-
 tium. Quomodo autem hæc omnia compleantur
 quæ proposita sunt, & quam rationem q̄s Chri-
 stum uere manducare dicatur, si ueraciter non sit
 ipse & substantialiter in eucharistia: difficile sane
 erit ipsi Oecolampadio confingere. Et longe diffi-
 cilius illi fuerit rectam prædictorum domini uer-
 borum assignare intelligentiam: si in illis uoluerit
 uerbum est pro significat sumi, aut carnem pro fi-
 gura carnis & sanguinē pro figura sanguinis ac-
 cipi. quemadmodum contendit in illis domini uer-
 bis. Hoc est corpus meum, eadem uerba intellige-
 re debere. Consimilis. n. in utrisque locis: militat ra-
 tio. Et quod in uno, nisi inepte & ridicule, fieri nō
 pot: pariter, nec in altero, Denique possent hæc oia

DE SACRAMENTO

euangelij uerba, p totū hoc caput adducta: diuersis sanctorū patrum hanc euangelicam lectionē exponentiū sententijs cōprobari. sed ad fugiendā prolixitatem nimiam: cōsulto hic prātermittūtur.

¶ Q, ex uerbis beati Pauli in suis epistolis: etiam colligitur uerum Christi corpus esse in sacra eucharistia. Cap. X

Post euangelica autē uerba, nunc oportu-
nū est nos ad sacras deiferi Pauli episto-
las transferre sermonē: ad cōfirmandā
amplius nostri instituti ueritatem. mō
id unum in calce Euangelij scđm Mat-
thæum, positum protulerimus uerbum: præsenti
negocio nō incōgruum: quo dominus noster a su-
is discipulis per gloriosam ascensionem discessu-
rus, dixit illis: Ecce ego uobiscum sum omnibus
diebus: usq; ad cōsummationem sæculi. Quod sa-
ne uerbum, nōnulli interpretes sacri (ut Nicolau
Matth. 28 Lyranus, & pleriq; alijs, quemadmodū secundus
Nic. Lyr. huins operis ostendet liber) asserunt accipiendum
esse nō modo de occulta ipsius præsentiā per diui-
nitatis uirtutem & directionis in fide & moribus
efficaciam: sed & p ueram ī sancto eucharistiæ sa-
cramento sui corporis præsentiā, quā ad finem
usq; sæculi est exhibiturus suæ ecclesiæ. Atq; hoc
secundo mō nobiscum non fuisset nec esset Chri-
stus: si in eo mysterio tmmodo foret ut in signo, iu-
xta Oecolampadij placitū, & secundum assum-
ptum pro nobis corpus solum in cœlo consisteret
ad dexteram patris. Q, si admittatur ipse Chrūs
secundum spūm & gratuitam directionem nobis
semper adesse primo mō nunc assignato, ut etiam

non diffidentur aduersarij: nunquid ecclesiam, suam
 sponsam ita destituisse credendus est ipse suo præ
 sidio, directriceq; sua uirtute: ut permiserit eam a
 principio legis euangelicæ ad hæc usque tpa cæ
 cutire in tenebris, & caliginoso errore obduci cir
 ca hanc eucharistiæ materiam: per tot annor; cur
 ricula? & paucis ante annis ipsam rei ueritatē ma
 nifestauerit Oecolapadio, & eius affectatoribus?
 utpote q; non est in Eucharistia uer; Christi cor
 pus: sed tm̄ eius figura. Certe non debet sibi quis
 quam persuadere, ipsum ecclesiæ sponsum ita di
 lectam suam sponsam contra suam pollicitatio
 nem deseruisse: ut hactenus eam fuerit passus tam
 crasso teneri & pernicioso errore, & nunc primū
 eam ignorantia nubē reuerata ueritate depulerit.
 ¶ Sed nūc (ut proposuimus) ex apostoli v̄bis eam
 dem fulciamus ueritatē: & primum eam in medi
 um afferamus propositionem, quā in decimo pri
 mæ suæ ad Corinth. epistolæ capite scribit, dicens:
 Calix benedictiōis cui benedicimus: nonne cōica
 tio sanguinis Christi est? Et panis quē frangimus
 nonne participatio corporis domini est? Vbi cali
 cem benedictionis uocat cōicationem calicis con
 secrati: & continentis uinum sacerdotali consecra
 tione benedictum. Hunc autem dicit esse cōicatio
 nem sanguinis Christi: qm̄ illum percipientes, ue
 re sanguinis domini suscipiunt communionē: non
 commemorationem tm̄ aut repræsentationem, ut
 dicunt aduersarij. Eodem quoq; in loco, panē uo
 cat apostolus, sacrosanctam eucharistiam & ho
 stiam, sacerdotali benedictione consecratā: & spe
 cies panis qui præextiterat, adhuc retinentem: ob
 quas eodem quoq; nomine, utpote panis, appella
 tur. Et hunc frangi dicit, attendendo dissectionem

2
 I. Cor. 10.

E

DE SACRAMENTO

atq; p̄titionē: q̄ in exteriorib. fit ipsius hostiæ speciebus: atq; in superstite illius quantitate. Nam sacrum corpus dñi illis uelatum, omnino expers est illius fractionis: sicut nec afficitur illis accidentib. residuis. Hunc itaq; panem diuinus apostolus affirmat esse participationem corporis domini: quoniam ipsum manducātes, uere participant & re ipsa corpus Christi, secundū substantiam illic præsens. Non igitur in eucharistia, corpus dñi est tantū ut in figura aut signo: & per modum cuiusdam solius repræsentationis. Quoniam si ita se res haberet: sumptio calicis sacri non esset cōmunicatio sanguinis Christi, & manducatio panis sancti non esset participatio corporis eius: ut hic perhibet Paulus, sed tantum foret cōmemoratio corporis & sanguinis eiusdem, quod Paulinæ omnino aduersatur sententiæ. ¶ Præterea in undecimo eiusdem epistolæ primæ ad Corint. capite, post enarratam diuini Eucharistiæ mysterij primam institutionem, subiungit apostolus. Quotienscunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortem domini annunciabitis donec ueniat. In quo loco & sequentibus eiusdem capitis locis: noīe panis intelligit idem, sacri domini corpus, speciebus panis obuelatum, & uere sub illis contentum. & nomine calicis: preciosum Christi sanguinem, in calice sub uini speciebus delitescens. Quod uel eo plane conuicitur argumento: quoniam in cōsequentibus eiusdem loci uerbis, ubi in priore snia panem & calicem domini nominauit Apostolus: in posteriore quasi seipsum explicans, corpus & sanguinem domini nominatim exprimit, ut litera apostolica dilucide prodit. Itaq; in citatis postremo uerbis designat Paulus, q̄ quotienscunq; corpus & sanguis

1. Cor. II

EVCHARISTIAE. I. 34

domini sumitur a fidelibus: memoria passionis eius & mortis recolitur, & representabitur ad finem usque seculi: donec ueniat ipse ad iudicium uniuersale & extremum. Neque id quidem ab re. Nam ad illam commemorationem faciendam: institutum est primo illud admirabile mysterium a Christo, qui suis dixit apostolis, cum hoc institueret. Hoc facite in meam commemorationem. At si in eucharistia solum est corpus domini tanquam in figura & signo: quid opus est ad commemorationem mortis dominicæ, manducatione panis illius & sumptione uini? Nonne si illa duo signa reseruarentur incolumpta & illesa: æque domini passionem referrent? Nonne & alio modo æque efficaci, ut pictura, aut statua imaginumue effigiatione representaretur mors dominica: atque panis & uini obiecto nostris oculis cõtuitu & inuenero cõmodius & facilius. Quam igitur hic sapius à Paulo & apud Ioannem capi. 6. sui Euangelij, a Christo cõmendatur māducatio & bibitio huius mysterij: certe nõ sola cõmemoratio (ut astruunt aduersarij) sed & aliud quiddam sublimius. scilicet communicatio corporis & sanguinis domini, per esum illum & potum prædicatur ac celebratur. ¶ Insuper grauem interminationem intonat eodem in loco sua epistolæ sacer apostolus ihs, qui indigne tantã contractauerint mysteria: his uerbis. Quicumque manducauerit panem, & biberit calicem domini indigne: reus erit corporis & sanguinis domini. Et idcirco solícite admonet, quæque ante susceptionem tanti sacramenti seipsum exacte discutere debere: cum subdit. Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui autem fuerit, ut tam grauem quis reatum incurrat, quo corporis & sanguinis domini reus dicatur: si in pane

Luc. 22

4

1. Cor. 11

B z

DE SACRAMENTO

& uino, sacerdotali ministerio consecrato, corpus
& sanguis dñi tantum contineatur ut in figura, &
nō assit illic reuera corpus dñicum? Cur etiam ob
sumptionē panis & uini materialis, sacrati in me-
moriam dñicæ passionis, tanta opus fuerit indagi-
ne conscientie & sui ipsius præparatione: q̄ tam
dicit apostolus regri ad dignam illius panis & cali-
cis sumptionem? Hæc igitur apostolica uerba cō-
uincunt: in pane illo cōsecrato & calice, uere Chri
corpus & sanguinem contineri. Quod adhuc apri
us ex consequentibus eiusdem uerbis colligitur: q̄
ita subiicit. Qui manducat & bibit indigne: iudici-
um sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus
dñi. Et ut exempli euidentiā suū confirmet dictū:
scribit ibidem multos Corinthiorū propter indi-
gnam sanctæ Eucharistiæ sumptionem grauer
fuisse afflictos aut morte præmatura, aut aduersa
ualitudine, aut corpis imbecillitate. Ideo, inquit,
inter uos multi infirmi & imbecilles: & dormiunt
multi. Cæterū quis recte & probe dixerit, propter
panis & uini materialis ad dñicæ passionis memo-
riam consecrati sumptionem immoderatam, aut
sine præparatione animi factam: aliquem sibi dā-
nationem acquirere, q̄ a cōmunibus cibus illā do-
minici corporis figuram non discernat? qui certe
nihil aut parū haberet discriminis: a cæteris cibus
corporalibus. Et de quo uere dixeris, q̄ non diju-
dicat corpus dñi: nisi de illo qui uere illud sumit. q̄
idem, sed a cōmunibus cibus ipsum non discernit.
cum id accipit impræparatus, & mente inquina-
ta? Certe & agnus paschalis erat figura dñicæ pas-
sionis: de quo tamen dictum est. Caput cum pedi-
bus & intestinis uorabitis: & comedetis festinan-
ter. Neq; aliqua in illo māducando, aut manna su-

Ibidem.

1. Cor. 11

Exod. 12

EVCHARISTIAE I. 35.

mendo (quod etiam typus erat magni mysterij) præcipitur moderatio: aut pœna indigne sumentibus legitur inflicta. Quocirca grauis pœna, indigne suscipientibus eucharistiã denunciata, & exemplo Corinthiorum cõprobata: arguit reipsius, in eucharistia uere contentæ, dignitatẽ & eminentiã.

¶ Demum ad Hebræos scribens idem apostolus, ait de Christo, q̄ ingrediens mundũ dicit ad patrẽ: Hostiam & oblationẽ noluisti: corpus aut̄ aptasti mihi: Holocaustomata & pro pctõ: non placuerunt tibi. Tunc dixi: ecce uenio. In capite libri scriptũ est de me, ut facerem uoluntatẽ tuam deus. Superius dicens, quia hostias & oblationes & holocaustomata pro pctõ noluisti: nec placita sunt tibi q̄ secundum legem offeruntur, tunc dixi: ecce uenio ut faciam deus uoluntatem tuam: aufert primũ, ut sequens statuat: hæc ibi. In quibus uerbis plane astruit apostolus, sacrificia omnia legis ueteris (q̄ tanq̄ figuræ præcesserant) exhibita ueritate, ablatã fuisse & abrogata prorsus, tpe passionis dominicæ. Et pro illis unum successisse sacrificiũ nouæ legis, deo acceptissimum: oblationem. s. Christi in cruce, pro totius mundi sanctificatiõẽ. Cuius qdẽ oblationis quotidiana cõmemoratio frequẽtatur in ecclesia, per sacrosanctã eucharistiã in officio missæ immolationem. Quinimo idem sacrificiũ in cruce oblatum (q̄uis diuerso quodam mō) quotidie in missæ mysterio offertur deo patri in odorem suauitatis. Quod & Origenes confirmat homelia tertia super Leuiticum, dicens, Omnis quidem pene hostia q̄ offertur in lege: habet aliqd formæ & imaginis Christi. In ipsum nanq; omnis hostia recapitulatur: in tantum, ut postquam ipse oblatus est; omnes hostiæ cessauerint, quæ cum in

§ Heb. 10

Psal. 39.

Origenes.

DE SACRAMENTO

Gene. 14.
Leuit. 24
Num. 15

typo & figura præcesserunt. Hæc ille. Atqui si in ipsa eucharistia dūtaxat est corpus dñi cum tanq̄ in figura & signo, ut secundum substantiam nihil aliud ibi sit q̄ panis materialis & uinum naturale quemadmodum dicūt aduersarij: qm̄ in ipsius missæ celebratione offertur a sacerdote sacra eucharistia, necesse est fateantur ipsi nihil aliud ibidem offerri secundum rem ipsam: nisi panem secundum substantiam & uinum, quæadmodum ab ipso Melchisedech fuit oblatum, & sicut in sacrificijs ueteris legis offerebantur panes propositionis, & uinum libaminum. Nihil ergo differt quotidiana oblatio ecclesiæ in missa: ab hostijs ueteris legis, & ita nō sunt hostiæ uetusti ritus abolitæ in lege euangelicæ: sed semper hæcenus cōtinuatæ, & ad cōsummationem usq; sæculi continuandæ atque frequentandæ, contra sancti apostoli sententiam mō adductam. Ecce quomodo Oecolampadius cum suis complicibus abnegat nouæ legis gratiam & unicum sacrificium: nosq; detrudit ad ueteris instituti uictimas, illasq; reducit & resuscitat cum earum cærimonijs, neq; sinit fideles abiecta figuræ opacitate: in luce ueritatis ambulare.

¶ Sanctionum canonicarū & scriptorū ecclesiasticorū autoritate etiam demonstrari: q̄ in eucharistia uerum Christi corpus re ipsa cōtinetur.

Ca. XI.

Post uaria sacrarū literarū, ex utraq; pagina ueteri & noua, desumpta testimonia: oportunū nunc est nos ad canonicarū sanctionū & probatissimarū diuinæ script. interpretū autoritates progrē

di, quibus eadem approbetur assertio, in sancta uel
 delictet eucharistia uere Christi corpus & sanguinem
 contineri: neque illic tamen esse ut in signo. Illarum autem sen-
 tentiarum quae plurimae, coadunatae sunt a Gratiano,
 copaginatores decretorum pontificalium, de consecra-
 tione distinct. 2. Ut si ab illius distinctionis initio
 progressu continuo ad finem usque, singula capita e-
 uolueris: rara admodum inuenies, quam alicuius sacri
 autoris testimonio, decreto uel pontificio, aut uni-
 uersalis concilii autoritate, non suffulciant praedi-
 ctam ueritatem, ac solide non astruant. ¶ In primis
 itaque, Alexander papa. huius nominis primus: in praedi-
 cta distinctione, ca. nihil. inquit: Nihil in sacrifici-
 is maius esse potest, quam corpus & sanguis Christi, nec
 ulla oblatio hac potior est, sed omnes haec praecellit.
 Quae pura conscientia deo offerenda est: & pura men-
 te sumenda, atque ab hominibus ueneranda. Et si-
 cut potior est ceteris: ita potius excoli & uenera-
 ri debet. Haec ibi. In quibus uerbis aperte contestatur
 ipse sanctus pater, in sacrosancto missae myste-
 rio cum secundum ecclesiae ritum offertur eucharis-
 tia: corpus & sanguinem Christi offerri sub panis
 & uini speciebus. & non nudam panis & uini sub-
 stantiam materialem: quae sit figura tantum & re-
 praesentatio sacrorum mysteriorum. Qui autem id fiat
 nisi post peractam consecrationem, corpus & san-
 guis domini, uere in eucharistia contineatur.

¶ Consonat eidem Eusebius Emisenus uerbis ap-
 pertissimis: quae etiam adducuntur in codice De-
 cretorum, de consecr. distinctione 2. cap. quia cor-
 pus, in hanc formam. Vnde caelestis confirmat au-
 toritas: quia caro mea uere est cibus, & sanguis me-
 us uere est potus. Recedat ergo omne infidelitatis
 ambiguum: quoniam quidem qui autor est mu-

Gratianus

Alexan. I.

2

Eusebius.
 Emisenus
 Ioan. 6

DE SACRAMENTO

- neris, ipse etiam testis est ueritatis. Nam inuisibilis sacerdos uisibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, uerbo, secreta p̄tate conuertit, ita dicens: Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Et sanctificatione repetita: accipite & bibite, ait: hic est sanguis meus. Ergo sicut ad nutū præcipientis domini: repente & ex nihilo subsisterunt excelsa cœlorū, profunda fluctuū, uasta terrarum: ita pari potestate in spiritualibus sacramentis, ubi præcipit uirtus: seruit effectus. Et paucis interiectis ibidē: subiungit circa finē. Et cum reuerendum altare, cibus spiritualibus satiandus ascendis: sacre dei tui corpus et sanguinem fide respice, honora, mirare, mente cōtinge, cordis manu suscipe: & maxie totum haustum interioris hoīs assume. ¶ Rursus Leo papa in synodo Ro. idem affirmat (ut in eadem distin. cap. in quibus cōstat) hoc uerborū cōtextu, In illa mystica distributione spiritualis alimōiæ, hoc imp̄t̄itur, hoc sumitur: ut accipientis uirtutem cœlestis cibi, in carnē ipsius q̄ caro n̄ra factus est, transeamus. Idem est cibus refectiois, & cibus sanguinis. Sicut. n. caro Dñi, uere est cibus: ita sanguis, uere est potus. Idem est corpus: unde dictum est. Caro mea, uere est cibus & sanguis meus uere est potus. Circa hoc corpus a gl̄æ sunt: q̄ aliis circumuolant spiritualibus. Unde & idem Christi corpus edimus: ut uitæ æternæ possimus esse participes. ¶ In eadem præterea distin. cap. iteratur, afferuntur hæc uerba Paschalis: ex eius libro de corpore & sangu. Christi. Quia quotidie labimur: quotidie Christus mystice pro nobis imolatur, & passio Christi in mysterio traditur, ut q̄ semel moriendo, mortem uicerat: quotidie recidua delictorū, per hæc sacramenta corpo-
- Matt. 26.**
- Gene. 1.**
- Leo papa** 3
- Ioan. 6**
- Paschalis 9**

EVCHARIS TIAE. I. 17

is & sanguis, peccata relaxet. Vnde oramus. Di-
 mitte nobis debita nostra. Quia si dixerimus, quia
 peccatū nō habemus; nos ipsos seducimus, & ue-
 ritas in nobis nō est. Hæc ille. Vbi mystice dicit
 Christū quotidie pro nobis immolari: non quia tūc
 in figura & signo repræsentetur immolatus sed
 quia ipse idem, qui in uisibili conspicuaque sui cor-
 poris forma semel in cruce oblatu est: etiā quotidie
 in sacro immoletur altari, sed sub panis & uini
 forma, uere suū corpus & sanguinē cōtinente, Et
 iuxta eundē sensum, in eodē missæ officio, passio
 Christi in mysterio traditur: quia sub aliena specie
 sensibili, panis scilicet & uini, ipsa ibidē repræsen-
 tatur, & fideiū oculis obijcitur. Cū enim prius pa-
 nis, & deinde uinū separatim cōsecratur: precio-
 sus Christi sanguis uini speciebus obtectus, a sa-
 cro eius corpore sub forma panis subsistente, in
 cruce effusus fuisse & disseparatus insinuatur. Et
 ergo istud ineffabile nobis sacramentū dicitur in
 uerbis sacri calicis cōsecratorijs, mysteriū fidei
 ut dicit Innocentius tertius in epistolis decretali-
 bus titulo de celebratione missæ, cap. cū Mar-
 thæ) quia aliud ibi creditur quæ cernatur: & aliud
 cernitur quæ credatur. Cernitur species panis & ui-
 ni: & creditur ueritas carnis & sanguinis. Quæ quæ
 de Innocentij uerba: ualide etiā cōfirmant propo-
 sitā fidei catholicæ de eucharistia ueritatē. ¶ In su-
 p. In eodē uoluminis decretorū loco: utpote de con-
 secreta. distinctio. secund, cap. corpus Christi. ad-
 ducuntur uerba Hilarij papæ: in eandem tenden-
 tia sententiam, hoc mō. Corpus Christi quæ sumi-
 tur de altari: figura est. cū panis & uinum uidetur
 extra. ueritas autem: dum corpus & sanguis Chri-
 sti in ueritate creditur. interius, Vbi noīe corporis

Matth. 6.
1. Ioan. 1

Innocenti-
us tertius.

Hilarius,
papa.

DE SACRAMENTO

Christi quod sumitur de altari: intelligit praedictus author sacramentum corporis Christi, quod percipitur ex ipsa altaris comunione, in quo nimirum: & figura est, & ueritas. Figura quidem attendendo exteriores panis & uini species, quae representant sacrum Christi corpus & sanguinem, sub illis uero contentum. Veritas uero: considerando ipsam corporis & sanguinis dominici substantiam, sub uisibilibus illis speciebus ueraciter praesentem. ¶ Rursus. In eadem dist. ca. necessario. ex Ephesina synodo de promittitur decretum: eandem etiam consolidans ueritatem. quod desumptum traditur ex epistola Cyrilli Alexandrini: nomine illius concilii Ephesini, ad Nestorium (qui in eo fuit denique damnatus) conscripta. Est autem illius decreti: contextus huiusmodi. Necessario igitur & hoc adijcimus. Incruentam celebramus in ecclesijs sacrificij seruitute: & sanctificamur participes corporis & preciosi sanguinis Christi. Non ut communem carnem percipientes: nec uiri sanctificati & uerbo coniuncti secundum dignitatis unitatem. sed uere uiuificantem: & ipsius uerbi propriam factam. Haec ibi. Quae sane uerba, & catholicae quae astruimus corroborant assertionem: & impiam Nestorij dogma prorsus euertunt. Docuit enim Nestorius & sensit Christum, solum hominem fuisse, non etiam deum. & solam in eo fuisse naturam humanam: non unitam diuinitati. Verum propter exuberantiam gratiae & sanctitatis, ipsum ad hanc fuisse dignitatem a deo euectum: ut participatione quadam (non natura: nec naturali origine) deus & dei filius in scriptura dicatur. Quae execrabilem impietatem acriter elidunt praedicta synodi uerba: quae asseuerant nos in sancto eucharistiae sacramento percipere uerum Christi corpus, non ut com-

Cyrillus.
Alexandri-
nus.

Decretum
concilij

Nestorij
impij do-
gma.

munē & solius hominis carnē: ut est aliorū homi-
nū caro. neq; ut carnē uiri diuina gr̃a sanctificatī
ut fuerūt sancti prophetæ & apostoli. neq; ut car-
nē hominis, p̃ unionē gratiæ & amoris: uerbo, dei
q; filio cōiuncti. quemadmodū uiri sancti: unum
cū deo fieri, in scriptura dicuntur. Sed precipimus
in eucharistia (inquit prædictū decretū) carnem
uere uiuificantē: propter unitā cū ea deitate, quæ
est fōs uitæ. Vnde & seipsum recte appellauit do-
minus panem uitæ: & panē uiuū q̃ de cœlo descen-
dit, & dat uitā mūdo. Eandē quoq; sumimus car-
nē: ut ipsius uerbi propriā factā, qm̃ in ipso san-
ctæ incarnationis articulo: a uerbo, deiq; filio est
assumpta, eidemq; hypostatice & in unā eandem
que personā unita, a quo accipit ipsa: illā uim ui-
uificā. Nullius em̃ puri hominis caro: efficiā il-
lam animarum uiuificatricem, secundum legem
a deo ordinatam, obtinere potest. Ex his itaq; sa-
cro sanctæ synodi uerbis supra citatis, perspicue
liquet: fideles in diuina eucharistia ueram Christi
carnem sumere, non nudam q̃dem sed uerbo con-
iunctam. ut nō hominis tm̃: sed dei & hominis sit
caro. Et p̃ eadē uerba: non minus Oecolampadij
q̃ Nestorij detestabilem impietatem penitus de-
strui: etiam liq̃do cōstat. ¶ Deniq; in eodem uolu-
minis decretorū loco: ut puta de consecra. distinc.
secunda, cap. in Christo. adducuntur uerba beati
Hilarij ex octauo libro de trinitate: eandem confir-
mantia fidei ueritatem, hoc modo. Si uere carnem
corporis nostri Christus assumpsit: & uere homo
ille Christus est, nosque uere sub mysterio car-
nem corporis sui sumimus. & per hoc, unū eri-
mus: q̃a pater in illo est, & ille in nobis. Et paulo
post: in eodē capite, Ipse Christus ait, Caro mea ue-

Ioan. 17.

Ioan. 6.

7
Hilarius:
Pictaue-
sis episco-
pus.

Ioan. 17.

Ioan. 6.

DE SACRAMENTO

re est esca: & sanguis meus uere est potus. Qui edit carnem meam & bibit sanguinem meum: in me manet & ego in eo. de ueritate carnis & sanguinis: non relictus est ambigendi locus: Nunc em̄ & ipsius dñi professione & fide nostra: uere caro est, & uere sanguis est. Et hæc accepta atq; hausta efficiunt: ut & nos in Christo & Christus in nobis sit. Ergo est ipse in nobis: per carnē. Deniq; in fine eiusdē capitis habentur eadē prorsus uerba quæ paulo ante in præsentī capite, ex cap. corpus Christi, de consecra. distinctione secunda: Hilario papæ sunt attributa. Vnde dilucide constat: illa, beati Hilarij Pictauiensis episcopi: & non alterius cuiuspiã Hilarij (quod tamen ipse titulus prædicti capitis: subinsinuare uidebatur) esse uerba.

¶ Quatuor insuper præcipuorum ecclesiæ doctorum autoritate: confirmari ueritatē corporis & sanguinis domini, in sacrosancta eucharistia. Cap. XII

EX eadem quoque distinctione secunda, tituli de consecratione: colligi haud magno negotio possunt testimonia, quæ uocillarum ecclesiæ catholicæ columnarum quibus in sanctarum scripturarum interpretatione solide nititur atq; fulcitur, quatuor scilicet primorum ecclesiasticorum doctorum: quorū in elucidandis sacrae fidei mysterijs maxima semper fuit, effectq; debet apud oēs autoritas. Hieronymi inquam: Augustini, Ambrosij & Gregorij: q̄ in suis scriptis unanimi sententia & uero (ut ita dixerim) ore: astruunt sacrū Christi corpus & sanguinē, uere & secundum rē ipsā in eucha

rística contineri. ¶ Siquidem prædictæ distinctionis cap. singuli. adducuntur hæc Hieronymi uerba: ex sermone dominicæ quinte post epiphaniam domini. Singuli autem totum accipiunt Christum dominum: & in singulis portionibus totus est. nec per singulos minuitur. sed integrum se in singulis præbet. Et in eiusdem distinctione cap. nec Moyses. afferuntur hæc sacri eiusdem authoris uerba ad Edibiã. Nec Moyses dedit uobis panem uerum: sed dominus Iesus. Ipse conuiuia & conuiuium: ipse comedens & qui comeditur. Denique cap. accipite (quod proxime sequitur) citatur & Hieronimus super Matthæum: exponens hæc domini uerba. Accipite & comedite: hoc est corpus meum: in hunc modum. Postquam typicum pascha fuit completum. & reliqua. ut supra fuere adducta: neque hic sunt integre repetenda. Cæterum quomodo singuli in eucharistia totum sumunt Christum dominum: & se integrum in singulis præbet. quomodo itidem ipse dominus noster in eodem uenerabili mysterio conuiuium est. & qui comeditur quomodo denique in ueritate sui corporis & sanguinis re-præsentauit Christus, quomodo Melchisedech in pane & uino præfigurauerat (quemadmodum Hieronymi uerba, hic tertio annotata loco, & superius integre citata: testatur) si corpus eius & sanguis non uere continentur in eucharistia: sed tantum ibi est sicut in signo. re-præsentatio, iuxta Oecolampadii placitum? In eandem omnino conspirat sententiam & beatus Augustinus: in multis suorum scriptorum locis. Nempe in libro sententiarum Prosperi (ut in supra dicta distinctione cap. nos autem. recitat Gratianus) ita ait. Nos autem specie panis & uini quam uidemus: res inuisibiles, id est carnem & sanguinem honoramus. Nec similiter comprehendimus has duas species: quæ

Hieronymus

Idem

Idem.

Capite. 7

Gene. 4.

Augustinus.

DE SACRAMENTO

Idem .

admodū ante consecrationē cōprehendebamus. cū fideliter fateamur, ante consecrationem : panē esse & uinum. quod natura formauit. post consecrationē uero: carnē Christi & sanguinem, quod benedictio cōsecrauit . In eodem etiam libro dicit idem, consimile assertum: quod in eadem dist. tituli de consecratione, cap. hoc est. sic adducitur.

Idem:

Ioan. 6

Hoc est quod dicimus: quod modis omnibus approbare contendimus. sacrificiū ecclesiæ duobus modis confici, duobus constare: uisibili elementorum specie, & inuisibili domini nostri Iesu Christi carne & sanguine. & sacramento: & re sacramenti, id est corpore Christi . Et paulo post: eodem in loco. Caro eius est: quam forma panis opertam in sacramento accipimus, & sanguis eius: quem sub uini specie & sapore potamus. Rursum in eadem dist. cap. utrum sub . hęc Augustini adducuntur uerba. Vtrū sub figura, an sub ueritate, hoc mysticū calicis sacramētū fiat: ueritas ait. Caro mea uere est cibus: & sanguis meus uere est potus. Alioquin: quō magnū erit. Panis quem ego dabo: caro mea est pro mundi uita. nisi uera sit caro? Sed quia Christum fas uorari dentibus non est: uoluit dominus hunc panem & uinū in mysterio uere carnem suam & sanguinem suū consecratōe spūs sancti potenter creari, & quotidie pro mundi uita mystice immolari. Ut sicut de uirgine per spiritū sanctum uera caro sine coitu creatur: ita per eundem ex substantia panis & uini, mystice idē corpus Christi consecretur. Et reliqua: ibidem sequuntur. Arrigant (uelim) hic aures aduersarij: & animaduertant totam suam positionem de eucharistia, ab August. his uerbis elisam atq; subuersam cum ait, nō sub figura, sed sub ueritate hoc mysti-

eum eucharistiæ sacramentū fieri, & ueram ibi esse Christi carnē, uerūq; sanguinem. ¶ Sed & bea- tum patrem Ambrosiū tertio audiamus loco: eiusdem ueritatis egregium assertorem. qui in quarto libro de sacramentis, capite quarto: his uerbis, in eadē distinctiōe secunda tituli de cōsecratione capite, panis est. adductis: eam sic astruit. Panis est in altari usitatus: ante uerba sacramento ubi accessit cōsecratio: de pane fit caro Christi. Hoc igitur astruamus. Quō autē pōt q̄ panis est: esse corpus Christi: Cōsecratio igitur: quibus uerbis est, cuius sermonibus dñi est Iesu. Et paulo post: in eodē cap. Quod erat panis ante consecrationē: iam corpus Christi est post consecrationē. Quia sermo Christi creaturā mutat: & sic ex pane fit corpus Christi. & uinū cū aqua in calice mixtū: fit sanguis, cōsecratione uerbi cœlestis. Et infra: in fine eiusdē capituli. Deinde ipse Christus testificatur, q̄ corpus suū & sanguinē accipiamus: de cuius fide & testificatione, dubitare non debemus. Idē quoq; sacros author in libri sui de mysterijs initiandis cap: nono: efficacissimis p̄suasiōibus (q̄ in eadē dist. referuntur: ca. reuera mirabile) idē affirmat propositū. Vbi post multa miracula recitata ex ueteris instrumenti pagina: quibus ostēdit possibilitatem conuersionis substantiarum panis & uini in uerum corpus & sanguinē Christi, sub iūgit. Sed quoad argumētis utimur: suis utamur exemplis: incarnationisq; astruamus mysterij ueritatem. Nunquid naturæ usus præcessit: cum dominus Iesus ex Maria nasceretur? Si ordinem q̄ri mus: uiro mixta fœmina generare consueuerat. liquet igitur: quod præter naturæ ordinem uirgo generauit. & hoc quod conficimus corpus: ex

Ambrosi

Idem.

Idem.

DE SACRAMENTO

Math. 26

uirgine est. Quia hic quæris nature ordinem in Christi corpore: cum præter naturam sit ipse dominus Iesus partus ex uirgine: Vera utique caro Christi: quæ crucifixa est, quæ sepulta est. Vere ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat dominus Iesus. Hoc est corpus meum. Ante benedictionem uerborum caelestium: alia species nominatur post consecrationem: Christi corpus significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem: aliud dicitur, post consecrationem: sanguis nuncupatur. Tu dicis amen. hoc est. uersus est. Quod os loquitur, mens eterna fateatur quod sermo sonat: affectus sentiat. Hæc ille. Vbi id obiter annotandum occurrit, quod cum dicit illic sacer Ambrosius. post consecrationem: Christi corpus significatur. uerbum significatur, tantum ibi ualere: atque designatur, uocatur, & appellatur: non quidem figurali sed uero nomine. Neque ibi uerbum illud accipi debet: ut designet idem quod representatur, aut figuratur tanquam in signo. Quemadmodum ipsum accipit Oecolampadius: qui uerbum illud Ambrosianum & dictum, mordicus arripit, & in testimonium suæ assertionis apprehendit: quasi pro se faciat. cum ex antecedentibus & consequentibus Ambrosii uerbis: dinoscatur illud omnino ex opposito cum eo pugnare.

Oecolampadius fri,
uolater,
giuersatio

¶ Idem quoque improbus sacre communionis hostis. ut hæc supra dicta ex Ambrosio adducta testimonia, ualidissime contra se militantia subterfugiat, & callidius declinet: hunc obtendit umbonem & clypeum obiectat. quod liber ille de sacramentis, non sit Ambrosii sed falso eidem ascriptus, quod phrasim eius (ut ait) non sapiat. Sermones itidem eiusdem: per contumeliam consutitios uocat. Librum denique de mysteriis: nomine Ambrosii prætitulatum, non eius esse opus com-

tendit, sed alterius cuiuspiam incerti autoris: & e-
 mentiti cuiusdā Ambrosij. In qua sane calumnia
 cauillatoria, Viclefū magistrū suū, & ducem
 huius impietatis de eucharistia, secutus uidetur: q̄
 non erubuit sacratissimū patrem Ambrosium,
 ab ecclesia catholica cum primis approbatum, uo-
 care doctorem apocryphum: q̄ illius contrante-
 retur improbitati & insanī. Verū nō debent hęc
 hæreticorū lucifugarū subterfugia & uasimenta
 quęmpiam mouere. quibus id germanum est & fa-
 miliare: autores sacros & eorū scripta (q̄tumlibet
 illa probentur a toto fidelium & eruditione præ-
 stantium uiroꝝ choro) q̄ erroneas eorū assertiones
 conuellunt ac destruunt: negare, & illis ascriptitia
 appellare. Sic plane nostra tempestate eo demen-
 tiā progressi sunt nonnulli: q̄ epistolā canonicam
 Iacobi apostoli ausi fuerint astruere nō fuisse a b.
 Iacobo cōpositam, aut apostolico spiritu non esse
 conscriptam: q̄ una cum fide, necessaria perhibe-
 at esse & opera bona ad salutem, contra eorū pla-
 citum. Alij uero secundum Machabæorū librum
 (quem teste August. in 18 lib. de ciui. dei, cap. 34.
 Ecclesia inter canonicos habet sacrę scripturę li-
 bros) oblatrant esse apocryphum: q̄ aduersus eo-
 rum placita, ex ipso apertum proferatur testimo-
 nium, confirmans orationes uiuentium prodesse
 uita defunctis. ¶ Præterea eundem B. patrem su-
 gillat Oecolampadius, tanq̄ dialecticę imperitū:
 q̄ in comprobanda sacrę eucharistię ueritate per
 ueteris instituti exempla, diuinam attestantia uir-
 tutem, ab eo quod fieri potest ad ita factum esse
 progrediatur. quasi hanc cōtexuerit ratiocinatio-
 nem Ambrosius. Christus potuit immēsa sua uir-
 tute panem & uinum in corpus suum & sangui-

Viclefus.

Iacob. 2

Augusti.

2. Mac. 12

F

Chri
 Ie-
 ti: q̄
 lius
 cor
 um:
 risti
 Ante
 em:
 ueꝝ
 p̄ ser
 biter
 Am
 igni-
 atq̄
 a figu
 ccipi
 , aut
 m ip-
 illud
 & in
 quasi
 sequē
 nino
 p̄ im-
 ra di-
 ffime
 us de-
 n obie
 mbrosii
 ut ait)
 tume-
 rriis: no
 pus cō

DE SACRAMENTO

nem conuertere: erga re ipsa id effecit, & hanc operatus est conuersionem. Quod certe, a ueritate esse deprehendet alienum: quisquis exacte totum illum Ambrosianæ rationis progressum expendit. In qua non solum id assumit ipse sacer antistes, quod Christus potuerit illam transmutationem facere: sed insuper, quod eandem uoluerit & tentauerit efficere. quandoquidem uerba ipsa euangelistarum admirabilem illam eucharistiæ institutionem referentium: etiam in ipso prædictæ ratiocinationis cōtextu adducat in robur & testimonium suæ deductionis persuasoria. Ex eo autem, quod Christus potuerit huiusmodi conuersionem panis & uini in suum corpus & sanguinem efficere, & quod id ipsum uoluerit atque tentauerit operari: recto cōsequio colligas, quod illud idem fecerit. Omnia, nam quæcunquæ uoluit, dominus fecit, in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Hallucinatus est igitur hac in parte Oecolampadius: quod non integre assumpsit totum id antecedens, quod in hac ratiocinatione sua præmiserat & assumendum insinuauerat Ambrosius. ¶ De

Psal. 134.

6

Gregor.

Rom. 6

mum B Gregorius, hunc sacrum cōplens quaternarium. in homelia paschali eandem testificatur ueritatem, præclara quidem sententia, quæ etiam adducitur in eadem distinctione sæpius citata, ca. quid sit. hisce uerbis. Quid sit sanguis agni: non iam audiendo, sed bibendo didicistis: qui sanguis super utrumque postem ponitur: quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. Hæc salutaris uictima: illam nobis mortem unigeniti per mysterium reparat. Qui licet resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur: tamen in seipso immortaliter & incorruptibiliter uiuens, iterum in hoc mysterio moritur. Eius quoque

biq; corpus sumitur, eius caro in salutem populi patitur: eius sanguis non iam per manus infidelium, sed in fidelium ora profunditur. Hinc ergo pensamus, quale sit hoc sacramentum: quod pro absolutione nostra passionem unigeniti filij semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit: in ipsa immolationis hora ad sacerdotis uocem caelos aperiri? in illo Iesu Christi mysterio: angelorum choros adesse? summa & ima sociari: unumq; ex inuisibilibus atq; uisibilibus fieri? Vno eodemq; tpe ac momento, in caelo rapitur ministerio angelorum, corpori Christi sociandus: & ante oculos sacerdotis in altari uidetur. Et nonnullis interiectis: subnectit in eodem capite. Quotidie ipse Christus comeditur & bibitur in ueritate: sed integer, uirgatus atq; immaculatus manet. Et ideo magnum & pauendum est mysterium: quia aliud uidetur, & aliud intelligitur. Haec ibi. Quibus abunde refellitur improba aduersarioꝝ assertio: quam impugnamus. Cum enim quotidie ipse Christus, comedatur & bibatur in ueritate, ut hic testatur Gregorius: planum est utiq; sacrum eius corpus, & sanguinem in Eucharistia ueraciter contineri, & non in figura tantum siue signo. Caterum cum in praemissis uerbis ait Gregorius, qd Christus iterum in hoc mysterio moritur: ita id accipiendum est atque si diceret, in hoc mysterio: mortem passus representatur. Et quod protinus sequitur: eius caro in salutem populi patitur. tantundem ualet ac si dicat: eius caro crucem passa insinuatur. Possent & ex praedictorꝝ quatuor ecclesiae luminariu scriptis, plura in hanc rem colligi testimonia: sed quae adducta nunc sunt, sufficere praesenti negotio putantur.

Gregor.

DE SACRAMENTO

¶ Sanctorum etiam patrum: Dionisij, Damasceni, & Chrysoctomi dictis: corroborari ueritatem dominici corporis & sanguinis in eucharistia. Cap. XIII

Dionisius
Areopag.

Audiendi sunt insuper uenerandi patres antiquitate doctrina & sanctitate spectabiles: quorum in ecclesiasticis dogmatibus magni semper habita est auctoritas. Et in primis Beatus pater Dionysius, apostoli Pauli discipulus: qui in 3. cap. sui libri de ecclesiastica hierarchia, mysterium sacrae communionis secundum ritum apostolicum describens, inter caetera ait: At uero pontifex cum diuina munera laude profecutus fuerit: sacrosancta & augustissima mysteria conficit: & quae ante laudauerat uenerandis operata atque abdita signis: in conspectum agit. Diuinaque munera reuerenter ostendens ad sacram illorum communionem & ipse conuertitur & reliquos ut communicent, hortatur. Sumpta deum atque omnibus tradita communionem diuinae gratias referens finem mysterijs imponit. Haec ille: Nunc uero rogandi sunt aduersarij: quoniam illa sunt sacrosancta & augustissima mysteria, quae pontifex conficit, quaeque uenerandis operata sunt atque abdita signis: & quorum communionem sumit sacerdos atque alijs tradit. Nunquid ea, panis sunt materialis & uinum naturale: peracta consecratione secundum suam substantiam manentia, & solum modo gloriosum Christi corpus, quod in caelis confidet ad dexteram patris, representantia? ut aiunt. Nequaquam profecto. Nam penitus desiperet: qui nunc illam panis & uini materialemque substantiam sacrosancta & augustissima uocaret mysteria.

Sed ea ipsa sunt, sacratissimum Christi corpus & sanguis: sub speciebus panis & uini ut signis sensibilibus, secundum Dionysij sententiam, contenta. Quod & ex uerbis eius, paulo post in eodē capite subiunctis: ubi spiritualementem aperit intelligentiam eorum, quae de hoc mysterio sacrae communionis proposuit manifestius elucescit. Inquit. n. Peracta uero laude, uenerandaque ipsorum & intelligibili speculatione spiritualibus inspecta luminibus: tū uero etiā ad sacra mysteria insignis celebranda progreditur, idque ex traditione diuina. Quocirca reuerenter simul & ex pontificali officio, post sacras diuinorum operum laudes: quae hostiam salutarē (quae supra se est) litet, se excusat, id ipsum primo decēter exclamans. Tu dixisti: Hoc facite in meā cōmemorationem. Hæc ibi: Quænam autē illa salutaris hostia, quae supra ipsum est sacerdotem, illoque eminentior: quam parat immolare? Nunquid materialis substantia panis & uini: longe inferior iuxta naturæ conditionem sacerdote sacrifico? Minime sane sed sacrosanctum Christi corpus: non modo sacerdote, sed & caelis ipsis sublimius. Quid item iussit Christus in cœna fieri: in sui cōmemorationem an naturalem panis & uini terrestremque substantiā? Nautique: nam hanc uinitor aut uindemiator ante fecerat: & illam pistore arte sua decoxerat. Sed cōsecrationem panis in suum corpus, & uini in suum sanguinem: illis uerbis, ab apostolis & successuris deinde sacerdotibus, tunc fieri præcepit in sui memoriam. ¶ Astipulatur autē eidē & Io. Damascenus, non aspernandæ autoritatis scriptor: in quarti sui libri de fide orthodoxa, capite 14. dicens: Si uolens ipse deus uerbum, factus est homo, & ex sanctæ uirginis purissimis & illibatissimis sanguini-

Idem.

Lucæ. 22.

Damasc.

DE SACRAMENTO

Gene. 1.

Matt. 26.

Lucæ. 22.

Luc. 1.

3
Damalce.

Matt. 26.
Ioan. 6

bus in seipso sine semine carnē sustentauit: non potest panem, sui ipsius corpus facere, & uinum & aquam: sanguinem? Dixit in principio. Producat terra herbam uirentem: & usq; nunc p' uiria facta producit germia, diuino coadiuta & uigorata præcepto. Dixit deus: Hoc est corpus meū, & hic meus est sanguis: & hoc facite in meā cōmemoratio nem. & omnipotenti eius præcepto, donec ueniat efficitur. Et paulo post, in eodē capi. subdit. Quō fiet mihi istud? dixit sancta uirgo: qm̄ uiræ non cognosco. Respondet Gabriel archangelus: Spiritus sanctus supueniet in te: & obūbrabit tibi. Et nūc interrogas: quō panis sit corpus Christi, & uinum & aqua, sanguis Christi? Respondeo tibi & ego. Spiritus sanctus obumbrat: & hæc operatur sup sermonem & intelligentiam. Panis autē & uinum transsumuntur. Nouit enim deus humanā infirmitatē: q̄ cōplura usu non trita auersatur, moleste ferens, Assueto igitur condescensu usus: per consuetam naturæ, ea facit q̄ sunt super naturam. Hæc illæ, & reliqua: in eandem sententiam cōtinuo progressu consequentia ¶ Demum, lapidem unū funda Dauidica contorquet idem sacer autor in frontem aduersariorū: quo totam hanc factionem Oecolampadianam prosternat & contundat. cū postea subdit. Non est figura, panis & uinum: corporis & sanguinis Christi (absit, n. hoc) sed est ipsum corpus domini deificatum. ipso domino dicente: Hoc est meum, non figura corporis: sed corpus. et nō figura sanguinis: sed sanguis. Et ante hoc: ipsis Iudæis. Qm̄ nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non habebitis uitam æternam. Caro mea, uere est cibus: & sanguis meus, uerus est potus. Et rursus. Qui mandu

rat me, uiuet. Hæc ille. Verꝫ ut icꝫum hunc uali-
 dum declinet Oecolampadius: parui facit autori-
 tatem Damasceni, & repudiat eam (qꝫ suæ sit o-
 mnino contraria sententiæ) cum ita in suo qꝫ im-
 probamus, scribit opusculo. Fortassis Damascenus
 & posteriores quidam: tale quiddam magnifi-
 cant. Sed nõ morabitur prudentem lectorem: qui
 multis argumentis parꝫ solidũ se declarat. Hæc ibi
 Ceterꝫ cũ ne unum qdem ex multis illis argumen-
 tis, ut ait, afferat illic Oecolampadius, quo parꝫ so-
 lidum esse Damascenũ cõuincat: cõstat profecto
 hæc gratis esse in ipsum eiaculata, & pro more hæ-
 reticorꝫ. qui libros omnes insigniũ autorꝫ suo nõ
 sapientes stomacho, aut aduersos suæ impietati,
 reijciunt: & tanqꝫ nullius sint ponderis aut momẽ-
 ti, alpernantur. ¶ **A**c credit prædictis & Chryso-
 mus in 3. libro dialogorꝫ de dignitate sacerdotali,
 capite 4. dicens. Cum immolatum dominum no-
 strum, & incenso astantem uideris sacerdotem at-
 qꝫ imprecantem. omnesqꝫ pariter precioso imbui
 sanguine: adhuc te esse cum hominibus arbitaris
 & non continuo animo translatus in caelos, omnẽ
 qꝫ de mente sensum carnis excludens: nuda anima
 sensuque mundissimo, ea quæ sunt in cœlestibus
 contueris? O miraculum. O Dei in nobis beneuo-
 lentia. Qui sursum sedet ad dexteram patris: sacri-
 ficij tamen tempore, hominum manibus contine-
 tur, traditurqꝫ lambere cupientibus eum, & cum
 generatione completi. sitque hoc totum: sub o-
 culis humanis. Hæc ibi: Nescio plane, quid his
 uerbis apertius dici posset: ad exprimendam sa-
 cri corporis **CHRISTI** in sancta Eucharistia
 præsentiam, aut quid concitatus: ad commouen-
 dos fidelium animos in reuerentiã & deuotionem

22
22
22
22

4
Chrysol.

DE SACRAMENTO

ad tam sublime mysterium, quod certe ueneratio & pietatis obsequentia, nequaquam debetur pani materiali & uino: quod tumlibet accommodaretur in representationem corporis & sanguinis Christi. **C**ur-
sus idem in 6. lib. eorundem dialogorum, cap. 4. ait: Cum uero etiam spiritum sanctum sacerdos aduocauerit, & reuerendam illam immolauerit hostiam communemque omnium dominum subinde contigerit: ubi illum, dic mihi, nostra aestimatione ponemus? Quod tum ab illo splendorem poscimus: & quam religionem? Expende enim, quales oporteat eius esse manus: tantarum rerum ministras, qualem linguam: uerba illa fundentem: aut quo genere non mundior, & sanctiorem animam, talem spiritum recepturam esse? Tun enim etiam angeli circumstant sacerdoti & tribunal atque altaris locus, caelestibus uirtutibus adimpletur, ad honorem illius qui immolatur. Quod quidem: ex ipsis quae aguntur, ostenditur. Ego autem audiui referente aliquo, quoniam presbyter quidam uitae sanctitate mirabilis, & qui reuelationes soleret uidere: retulisset illi, tale spectaculum se aliquando uidisse, id est, sacrificij tempore conspexisse angelorum multitudinem: sicut ei possibile erat intueri, stolis fulgentibus circumdantem & altare coronantem: cum officio, quo circa regem suum milites stare consueuerunt. Quod mihi facile persuasum est. Alter uero mihi retulit, non ab alio se audisse dicens: sed quod ipse uidisset quosdam de seculo hoc recedentes, qui participes mysteriorum illorum in conscientia munda fuerant: cum efflauerant ultimum spiritum, subuehi eos alacres manibus angelorum. Sic Chrysostomus. Quis autem sanae mentis tantam exposcat sanctimoniam; & puritatem animi; ut rite a sacerdote contrectetur

Idem.

Duae uisiones sacrae diuinitus ostensa.

EVCHARISTIAE. I. 45.

panis & uinum materiale, quod solum esset sym-
 bolum & signum dominici corporis et sanguinis
 aut q̄s sanctor̄ choros angelor̄ diceret sacro as-
 sissere altari: in quo tantū panis frumētarius attri-
 ctaretur in memoriā Christi; Hæc igitur oīa ar-
 guunt: tātis sācti altaris mysterijs uere adesse cor-
 pus dñi, & ipsum Christū: regē angelor̄ & hoīm.
 ¶ Ceter̄ illud ipsum quod a Chrysofomo supra
 est explicatum, de angelicor̄ spirituum obsequio
 sa præsentia, q̄ exhibent sacræ immolationi eu-
 charistiæ in altari; a beato etiam Gregorio asseri-
 tur in iis uerbis, quæ in precedēte capite adducta
 sunt ex uolumine decretor̄. de consecra. distinc.
 secunda. capite quid it sanguis. quor̄ initium est
 Quis fidelium habere dubiū possit. & cætera
 ut ante sunt citata. Astruit & id ipsum sanctus
 Ambrosius in suis sup̄ Lucam cōmentariis: ex-
 ponēs illū euangelij locū, in quo describitur Za-
 chariæ sacerdoti ingresso templū ut offerret incē-
 sum apparuisse angelus dñi: stans a dextris alta-
 ris incensī. Vtinā (inquit) nobis adolentibus alta-
 ria, sacrificiaq̄ deferentibus assistat angelus: im-
 mo se præbeat ad uidendū. Nō em̄ dubites assiste-
 re angelum: quando Christus immolatur. Etem̄
 pascha nostrum: immolatus est Christus. Nec ue-
 reare; ne turbetur cor tuū, angeli uisione. Idē enī
 angelus q̄ occurrēt nobis, cōfirmare nos poterit:
 sicut turbatū ante Zachariæ animū confortauit
 Hæc ibi. In q̄bus dictis absq̄ uerbor̄ inuolucro
 plane sentit Ambros. quando ad altare sacrificia
 deferimus: Christū immolari, & de angelor̄ præ-
 sentia nequaquā esse hæsitandū Ex quo cōsequēs
 est: uer̄ Christi corpus in eucharistia contineri.
 Quod & in libri sui de mysterijs initiandis capi

Gregoria
us.

Luca. 1.

Ambrosi-
us.

1. corin. 5.

DE SACRAMENTO

te octauo & nono, nec non in librorum suorum de sacramentis, tribus postremis: idem sacer antistes multifariam demonstrat.

Sanctum præterea Ignatium, & Cyprianum: graues pœnas indigne sacra mysteria atrectantibus a deo inflictas, explicantem eandem de v̄itate dñici corporis in eucharistia, astruere sententiam. Cap. XIII.

A dñciendi sunt insup supra dictis & alij sacri scriptores, non aspernandæ in ecclesia authoritatis: qui eandem suffulciant doctrinam catholicam, de præsentia dominici corporis in eucharistia. Quam in primis non obscure insinuat beatus Ignatius: episcopus Antiochenus, & sacro martyrij titulo insignis. Qui in decima suarum epistolarum (quæ est ad Ephesios ex Smyrna) ita scribit ad fideles, Ephesi agentes. Festinate frequenter accedere ad eucharistiam: & gloriam dei. Quando em̄ assidue hoc ipsum agitur: expelluntur potestates satanæ, qui actus suos conuertit in sagittas ignitas ad peccatum. Vestra autem concordia & consonans fides, ipsius est interitus, & consentaneis eius tormentum. Nihil enim melius est, quam pacem habere: in qua omne telum euacuatur acriorum & terrestrium spirituum. Et circa finem eiusdem epistolæ subnectit. In Iesu Christi nomine congregamini communiter: frangentes panem qui est medicamentum immortalitatis, antidotum non moriēdi sed uiuēdi p̄ Iesum Christū in deo, Hæc ibi. Atq̄ nuda panis materialis substātia, rametū in cōmemorationem dñicæ passionis sit sacrata: uirtutē non habet aut efficaciam expellendi pote

Ignatius.

Idem.

EVCHARISTIAE. .I 46

states sarane. Neq; illa, medicamentū est immorta-
 litatis, neq; antidotū salutare. cōtra noxium pec-
 cati uirus & mortem aiæ. Sed panis ille sup coele-
 stis & dñs uirtutū : in sacra eucharistia commu-
 nione, hæc præstat fidelibus beneficia. Sentit igitur
 hisce uerbis Ignatius, in sancta eucharistia uerū
 Christi corpus cōtineri, cuius cōmunionē : & tela
 neq;ssimi ignea extinguantur : & alimonia uitæ p-
 petuæ suscipiatur. ¶ Ad hæc, Beatus etiā Cypria-
 nus, episcopali dignitate & martyrij tropheo uene-
 rabilis, in epistola ad Cecilium fratrē de sacramēto
 dñi calicis: præclare inibi ostendens in calice be-
 nedictōis nō solū aquā poni debere, sed uinum a-
 quæ cōmixtum: eandē de sancta eucharistia con-
 firmat ueritatē, cū ait, Admonitos aut nos scias:
 ut in calice offerendo dominica traditio seruetur.
 neq; aliud fiat a nobis : quam quod pro nobis do-
 minus prior fecit : ut calix q in cōmemorationem
 eius offertur: mixtus uino offeratur. Nam cum di-
 cat Christus. Ego sum uitis uera. sanguis Christi
 non aqua est utique : sed uinum. Nec potest uideri
 sanguis eius quo redempti & uiuificati sumus,
 esse in calice: quando uinū desit calici, quo Chri-
 sti sanguis ostenditur: qui scripturarum omnium
 sacramento ac testimonio comprobatur. Hec ille
 Quod si sanguinis Christi quo redempti sumus,
 est in calice sub specie uini, ut hic testatur Cypria-
 nus: nonne simili omnino ratione consequens est,
 & corpus Christi pro nobis in mortem traditum
 esse in eucharistia sub specie panis? Deinde pau-
 cis interiectis: idem subiungit. Quod autem Mel-
 chisedech, typum Christi portaret; declarat spiri-
 tus sanctus in psalmis, ex psonā patris ad filiū di-
 gens. Iurauit dñs & non pœnitebit eum. tu es sa-

Cy prianus.

Ioan. 15.

Idem:

Psal. 109.

DE SACRAMENTO

cerdos in æternū, secundū ordinē Melchisedech.
Qui ordo, utique hic est de sacrificio illo ueniens
& inde descendens: q̄ Melchisedech, sacerdos dei
Gene .14. summi fuit, q̄ panē & uinū obtulit, q̄ Abraham
benedixit. Nā q̄s magis sacerdos dei summi: quā
dñs noster Iesus Christus, q̄ sacrificium deo patri
obtulit Et obtulit hoc idē, quod Melchisedech ob-
tulerat: id est panē & uinum, suum scilicet corpus
& sanguinē. Et circa. Abrahā benedictio illa. præ-
cedens. ad nostrū populū ptinebat. Sic ille Vbi p̄-
hibens Christū obtulisse panē & uinū, suum scilicet
corpus & sanguinē: plane indicet, in sacrificio
altaris subforma panis, Christi corpus et sub
forma uini, sanguinem eius uere cōtineri.

3 Rursus idē sacratissimus author in sermone ad
modū luculento & amplo de lapsis cōtestatur nō
nullos q̄ post susceptā fidei professionē Christū
negarūt: præfētanea dei ultione interdū esse p̄cul-
Cyprianus. sos ad cæterorū terrorē & exemplum, his uerbis.
Aut si in credulis q̄busdā minor fides est futuroꝝ
uel præsentibus terreatur. Ecce eorum qui nega-
uerunt, quæ supplicia conspiciamus: quos eorum
tristes exitus flemus. Nec hic esse sine pœna pos-
sunt: quamuis necdum pœnæ dies uenerit Plectū-
tur interim quidā: quo cæteri dirigantur. Exem-
pla sunt omnium: tormenta paucorum. Et post
enarrata aliquod rei propositæ exempla, cōtinuo

Duo exē- sermonis illius contextu descripta: subdit. Cum
pla, irreue- quædam, arcam suam in qua domini sanctum
rētā in eu- fuit tentasset aperire: igne inde surgente deterrita
charistiaz est, ne auderet attingere. Et quis alius, & ipse ma-
fugiendaz culatus, sacrificio a sacerdote celebrato: partem
esse, mon- cum cæteris ausus est latenter accipere. Sanctum
strantia.

E V C H A R I S T I A E: I. 47.

dei edere & cōrectate nō potuit: cinerē ferre se,
 aptis manibus inuenit. Documento unius ostēsū
 est: dñm recedere, cū negatur, nec immerentibus
 ad salutē prodesse q̄ sumitur: quando gratia salu-
 taris in cinerē, sanctitate fugiente, mutatur. Quā
 multi hodie immundis spir̄tibus adiplentur: q̄
 multi usq; ad insaniam mentis excordes demen-
 tia furore quatitūtur. Nec necesse est: ire p̄ exitus
 singulorū. cū p̄ orbis multiformes ruinas tā deli-
 ctorū p̄cna sit uaria: q̄ delinquentiū multitudo
 numerosa. Vnusq; cōsideret, nō qd̄ alius passus
 sit: sed qd̄ pati & ipse mereatur. Nec euasisse se cre-
 dat: si eū interi p̄cna distulerit, cū timere potius
 debeat: quē sibi dei iudicis censura seruauit. Hęc
 sibi. ¶ Percōtari v̄o hic aduersarios ueli qdnā in
 utroq; exmploꝝ: mō explicatoꝝ, sacratuꝝ ipse pa-
 ter p̄ sanctam dei intelligat, an panē materialem,
 sacerdotali benedictione sanctificatū: sicut cibus
 corporalis, teste Paulo sanctificatur p̄ uerbū dei
 & orationem, an ne potius sacratissimum Christi
 corpus q̄ uere est sanctum dei: secundum illud
 angeli Gabrielis uerbum ad sacratam deo uirgi-
 nem. & q̄ nascetur ex te sanctum: uocabitur fili-
 us dei) sub specie panis in eucharistia contentum
 Rogare & illud uelim, quare tam grauis p̄cna a
 deo immissa eos corripuit: q̄ indigne mēsam domi-
 nicam accedere sunt ausi, quemadmodū hic testa-
 tur Cyprianus si in illa tantūmō propōitur panis
 materialis terrestris eq; uinum in eduliū? Cur iti-
 dem mulier illa tentans cōtingere sanctam eucha-
 ristiam, igne ex arcula illa erumpente prohibita-
 est ne contingeret: si in ea arca nihil nisi panis triti-
 cius & materialis cōtinebatur? An tātū est nefas,
 panē illū simplicem & nudū manibus cōrectare

4

1. tim. 4

Luca. 1.

DE SACRAMENTO.

ut repentina ignis eruptione debeat cohiberi cū
 tñ singulis diebus dñicis in multis ecclesiæ Galli-
 canæ locis, panis sacerdotali orōne benedictus: di-
 stribuatur pueris innuptisq; puellis, iuris item &
 mulieribus in monumentū & repræsentationem
 sanctæ cōmunionis: quæ in primitiua ecclesia a fi-
 delibus, singulis diebus dominicis frequēbatur.
 Quid autem differat eucharistia Oecolampadia-
 na ab hmōi pane benedicto, singulo quoq; die do-
 minico laicis distribui solito, quicq; impune ab om-
 nibus contingitur: non uideo. Et siquid fortasse
 est discriminis: parui certe est momenti, nec tan-
 ti: ut tam atroci pœna decernatur. Quam etiā ob
 causam, is qui abnegatiōe fidei maculatus erat: p-
 tem sacrificij a sacerdote acceptā, uidit aptis ma-
 nibus in cinerem uersam, ut refert hic Cyprianus
 si in illa p̄ticula aliud nihil continebatur, q̄ nuda
 panis terrestris substantia, iuxta assertū aduer-
 sariorū? Certe ex grauitate uidiētæ, et horripida
 næ uirtutis oñsione, in irreuerentes circa hæc sc̄ta
 eucharistiæ mysteria: dilucide monstratur subli-
 mitas & magnitudo rei in ea contentæ. ¶ Cæterū

- 3 Oecolampadius, cōmemorata Corinthiorū pœna
 1. Cori. 11. ut beatus Paulus testificatur: & enarratis itidē a
 se punitionibus, irrogatis in eos q̄ irreuerenter eā
 attrectarint: a sc̄to Cypriano in prædicto sermōe
 de lapsis (ut supra est dictū) recitatis: suā deidē in-
 credulitatē depromit in opusculo illo suo quā im-
 probamus, his uerbis. Nō contradico: manū eē do-
 mini, sed hac rōne non euincitur: unitū panis cor-
 pus, uel corpus in pane. Etiā symbola sanctæ cre-
 10 r̄ū polluisse: uitionē a iusto deo exigit, ut in Nadab
 11 & Abiu, Nonne & q̄ baptisma irrident: flagellari

V CHARISTIAE. I. 48.

a deo meretur? Et non ambigo, qm̄ multi male p-
 diti sunt: qui mala conscia tigi se fecerūt. nec tamē
 propterea, aquæ additū corpus uel sanguinē fate-
 mur, tametsi abluti sanguie Christi se ablutos glo-
 rientur: in quo baptismus consecratus est. Hæc il-
 le. Ver̄ his uerbis nō apte ref. Illic rōcinationē an-
 te positam: nec uim eius euacuat. Nempe non soli
 huic rōni inniuntur fideles ad cōprobandā eucha-
 ristiaē ueritatē: qm̄ indigne eā tractantes, a deo fla-
 gellantur. sed multo potiorē & priorē habent rō-
 nem: ad hanc fidem, eos inducentē. diuinor. s. uer-
 bor. testimoniū, toriusq; scripturæ sacræ apertā te-
 stificationē: concordem insup oīm sanctor. pat. &
 sniam. Quibus oīmib. accessoria est & hæc cōpro-
 batio: q; indigne contrectantes eucharistiam, præ-
 senti etiam ultione interdū plectantur: quasi dño
 sermonē suū confirmante seq̄tib. signis. De aqua
 uero baptismi uel oleo consecrato, nullū tale habe-
 mus testimoniū a domino nr̄o, nec a scriptura sa-
 cra, nec ab ipsis doctorib. ecclesiasticis: q; in illis
 uere contineatur corpus Christi & sanguis. Idcir-
 co ex ultione præsentanea, a deo contemptoribus
 illor. sacror. signor. illata: nequaq; potest efficax
 trahi argumentū, q; illis assistat corpus dominicū
 & adsit, sicut eucharistiaē. Et certe flagella, a deo sa-
 cræ eucharistiaē contēptoribus inflicta, si sola su-
 mātur: non sufficiētia sunt argumenta ad nr̄i pro-
 positi comprobationē. Alijs tamen ante numerat-
 is ratiocinijs adiuncta: multum ad minuculi & ro-
 boris conferunt a. I. astruendam (q; elucidamus) 6
 ueritatē. ¶ Præterea in alio eiusdem libelli sui lo-
 co, Oecolāpadius consimili ingenio subterfugiēs
 callida tergiuersatione cōfessionē vitatis: nō causā
 pro causa sophistar. more assignat, cū ait, Quādo 33

Marci. 16

6

33

DE SACRAMENTO

1. cor. 11

» dicit apostolus quis ederit panem hunc, aut bibe-
 » rit de poculo dñi indigne: reus erit corporis & san-
 » guinis domini. docet in Christū redundare pecca-
 » rū eius q̄ indigne sacramenta contrectarit uel sum-
 » pserit. eo quod multo grauius sit symbola nostræ
 » religionis polluisse: quam ea q̄bus patribus con-
 » credata beneficia celebrabantur, tametsi futura
 » præsignarent. quemadmodum & in epistola ad

Heb. 12

» Hebræos colligit dicens. Videte ne aspernemini
 » eum qui loquitur. Nam si illi nō effugerūt qui a-
 » uersabantur eum qui loquebatur in terra multo
 » magis nos, si eum qui in cœlis est auersemur Hæc
 » ibi. Enimvero quod indigne manducantes panem
 » & bibentes calicem domini: constituentur rei cor-
 » poris & sanguinis domini ut dicit apostolus. non
 » ob eam sit censuram, quoniam immanius sit piaculum:
 » sacra nouæ legis signa polluisse, quam sacramenta
 » Mosaici ritus, quæadmodū obtendit Oecolampadius.
 » sed quoniam sub illis, panis & uini sacri indigne
 » sumptorū speciebus: uerū Christi corpus & sanguis
 » contineantur. Et ergo non in ipsa signa tantum: sed &
 » in ipsa signata uere ibidem præsentia, corpus inquam
 » & sanguinem domini cum: huiusmodi irreuerentia
 » redundat.

¶ Miracula, circa eucharistiæ sanctæ cōtationē a dño
 » plerunq̄ ad fidei cōsolidationē ostēsa: nō parū etiā cōferre
 » ad ueritatē dñi corporis in ea astruendā. Cap. XV.

Consimilis etiam supradictæ, adhibenda est
 » responsio ad id ipsum quod prioribus suis dictis modo
 » citatis subiicit Oecolampadius, de miraculis: ob
 » sacre eucharistiæ præsentia factis, hoc

EVCHARISTIAE. I. 49

pacto. Sicut, igit, temeratores mysteriorum iure poe
 nã luunt: ita religiosis cultoribus ad miraculũ usque
 prodest simplex & inadulterata pietas. Quale est,
 quod Ambrosius de F. Satyro narrat: quẽ munitum
 eucharistia in colliario ligata, & naufragiũ non
 perdidit. Quale & hoc est quod de sacerdote le-
 gitur: quod per medios ignes eucharistiã gestans eua-
 sit. At nulla his exemplis efficaciam probandi est. quã-
 quidẽ similia cõtingunt & alias ob causas. Conua-
 luerunt a corporalibus morbis baptizati. Sanarunt
 multos sudariola ac semicinctia: & umbra Petri.
 Dabimus igitur & omnibus illis: immixtã quãdam
 diuinã uirtutẽ? Quod si fecerimus: quã diuinã ad
 umbratio uirtutis erit. hæc ille. ¶ Quã sane aliquã
 haberet ueri similitudinẽ, & rōcinationis efficaci-
 am: si solis niteremur illis miraculis, ad cõuincen-
 dam dñici corporis in eucharistia ueritatem. Atque
 solis illis nequaquã innitimur ipsi, tanquã præcipuã
 basi nãe assertionis: sed multo ualentioribus, & po-
 tioribus argumētis: æternæ. s. ueritatis & sacrore
 eloquiorum testimonio: sanctorumque patrum diuinã scri-
 pturã interpretum unanimi sententiã. Cui accedens se-
 cundo quodã loco miraculorum uirtus, a dño ad fi-
 delium ædificationẽ interdum exhibita: testatiorẽ
 reddit & probatiorẽ ipsam ueritatem. De sacra-
 uero unda baptismalis lauacri, de sudariolis itidẽ,
 & semicinctiis Pauli, & denique de umbra Petri,
 nullum tale habemus a deo testimoniũ: quod illis as-
 sistat & insit uerũ Christi corpus. Non igitur simi-
 le censei debet iudicium de his ipsis ab Oecolam-
 padio adductis: & de sacrosancta eucharistia.
 ¶ Quocirca nullo pacto recipiendum est a catho-
 licis: quod cõtinuo ille subiicit. In summa, inquit,
 scriptura tam nullis miraculis hoc sacramentum

Ambrosii
Satyrus

Act. 19. 54

G

DE SACRAMENTO

» insigniuit, q̄ baptismum: in hoc, ut delitescens cor
 » poraliter sit corpus in pane. Etiam si irreligiose tra
 » stantes sacra: pro sua impietate dignā luerunt pœ
 » nam. Hæc ille. Quinimo penitus sentiendū est di
 » cti illius oppositum. Testatur, n. scriptura, diuino
 rum uirtute uerborū panem materiale in uerum
 Christi corpus conuerti: & uinum in illius sangui
 nem. quod profecto insigne est miraculum: & ma
 xime omnium memorabile. Nihil tamen tale: asse
 rit fieri in baptismo. Tradit itē diuina pagina: nō
 in pane illo materiali, secundū substantiam supsti
 te, aut cum ipso pane reipsa manente: subsistere
 Christi corpus. ut sonare uidentur prædicta Oe
 colampadij uerba: sed in forma panis, amplius se
 cundum substantiam nō remanentis: delitescere p
 hibet uerū Christi corpus. Atqui nō dicit scriptu
 ra: consimili mō in specie aquæ baptismalis: cor
 pus aut sanguinem christi cōtineri. Taceo in præ
 sentia, reliqua non minus stupenda miracula: q̄ in
 sacramento Eucharistiæ operatur quotidie diuina
 uirtus, & nō in baptismo: qm̄ illis enarrandis: oport
 unior postea occurreret locus. ¶ Attē hoc in loco,
 § nō est diffidendum: diuina quadam ad nostram in
 firmitatem condescensione, interdum facta fuisse,
 & apparuisse hominibus miracula circa sanctam
 eucharistiam. Quæ ostendere pro sua dignatione,
 uoluit summa Dei bonitas: aut ad hæsitantium
 animorū in fide confirmationem, aut ad ampliōre
 credentium cōsolidationem, uel ad incredulorū cor
 reptionem siue conuersionē: aut alia quauis pia de
 causa, nobis q̄dem incognita, deo aut nota. Quē
 admōdum, exempli gratia, interdum legitur inter
 manus sacerdotum, cum sacra facerent in altari te
 nentes eucharistiam; apparuisse forma pueri, aut

Miracula:
 interdū cir
 ca euchar
 istia cōspe
 cta,

forma carnis, aut ex hostia sacra in subiectum ca-
 licē sanguis purpureus distillasse est uisus. Inter-
 dum uero ex sacrosancta hostia, impio Iudæorū
 cultro aut pugione confixa: largus effluxisse legi-
 tur sanguis, in testimonium ueræ præsentiaē corpo-
 ris Christi in eucharistia. Quemadmodū antiqua
 harū rerū monumenta ad posteros traducta, atque
 in nostram usq; ætatem a priscis sæculis asseruata
 indubitatam fidem faciunt: Sicut etiam approba-
 ta illustrium autorū scripta, idem satis testificātur:
 quibus nō est ea in re detrahenda fides, sed ubi suf-
 ficienti & fideli suffulta sunt testimonio: magna cū
 pietate sunt amplectenda, debitaq; reuerentia pro-
 sequenda. Corroborant. n. hmōi sacra monumēta
 & ostēta diuinitus exhibita: maiorem in modum
 fidem nostram: neq; paruum afferunt emolumentum
 cōprobandæ nostræ, imo totius Ecclesiæ de
 eucharistia sententiæ: quōd in illa ueraciter Chri-
 sti corpus contineatur. ¶ Porro Oecolampadius
 horū quidem miraculorū obiter meminit: in suo li-
 bro quem confutamus. Sed more Phalangij, quæ
 cunq; contigerit, suo inficientis ueneno: ea non di-
 uinæ uirtuti sed præstigijs dæmonicis ascribit. In-
 quit enim. Alibi dicitur panis uersus i carnem, ali-
 bi digiti formam induit: alio in loco uisa est in eo
 puelli figura. Est ubi cruetarit: asseruaturq; in nō-
 nullis locis cruor ille, & festos dies meruit, nouæ
 feruēs idololatriæ. Quæ q̄tum moueāt alios: faci-
 le ex cultu patet: me uero, ne tantillum quidē qui
 non ignorem: quid pmittat deus propter pctā no-
 stra, & didici a domino, regnaturū antichristū in
 signis & prodigijs mēdacibus: angelumq; satanæ,
 in angelum lucis se transfigurare. Hæc ille. Quo
 autē tendant ea uerba: nemo uel stupidus ignorat.

4

”
 ”
 ”
 ”
 ”
 ”
 ”
 ”

2. Cor. 2.
 1. Tim. 13

G A

DE SACRAMENTO

eo siquidem tota hæc spectat oratio: ut persuadeat lectori, ea omnia miraculorum gr̃a meras esse dæmonum imposturas. Quod ut amplius affirmet: adducit consequenter ex gentilium historijs multa prodigia portentosa, quæ apud eos miraculorum habentur loco: præstigijs & astu dæmonum haud dubie procurata. Illisque assimilare contendit ea miracula: quæ circa sanctam eucharistiã interdum sunt uisita: & inde argumentum ducere: hæc omnia, etiam fatiæ uafritie & illusionibus, apparuisse hominibus.

Luc. II
Ioan. 10.

¶ Quia in re, p̃similis profecto mihi uideatur Oecolap. scribis & pharisæis Iudæorum: perpetuis mirabilium Christi operum calumniatoribus. Qui cum non possent negare admiranda in eiectione immundorum spirituum, ipsius signa: attribuerunt illa diabolicæ uirtuti, ore blasphemum, dicentes, quod in Beelzebub principe dæmoniorum eijceret ipse dæmonia: quodque dæmonium haberet & insaniret. Haud aliter Oecolampadius, quam multorum illustrium scriptorum, aut locorum, in quibus sacer asseruatur sanguis, ex sacra hostia impiorum manibus transfixa profusus, testimonio conuictus: inficiari non audeat rem ipsam, omnium oculis conspicuam: modum rei ipsius euerit & fascinat, dicens fraude dolisque serpentis antiquæ hæc conficta esse miracula circa eucharistiã, & commentitia. Quod haud dissimulanter in uerbis paulo ante præcedentibus insinuat, cum ait: Atque satan, ut occultum (ubi nullum erat) miraculum fingeret: quot iterum ludibria molitus est? Quæ si quis cum præcedentibus eius uerbis & subsequenter ex parte conferat & p̃siculatius expedit: eo profecto ipsa tendere deprehendet, ut colligat dæmonis esse inuentum id dogma ecclesiasticum, imo euangelicum: quod in eucharistia uere contineatur Christi corpus. Vt

EVCHARISTIAE. I. 51:

cū id oībus persuaserit fatanas : facile eos inducat
 in idolatriā. Sed facessat ipse: cum extrema hac &
 execranda impietate (nam secundū sapientis uers
 bum, similiter odio sunt deo : impius & impieta-
 eius) & de horrēda hac blasphemīa, dignam agat
 pœnitentiā. ¶ At uero & hic, unum adhuc genus
 miraculorū recensere non erit supuacuum: quod p
 diuinam sanctæ eucharistiæ uirtutē nonnunq̄ ope
 rari dignatus est Dñs. ut spectatissimi & fide di-
 gni, testantur autores: utpote q̄ per sacræ cōionis
 susceptionē, uexati a spiritibus immundis: conti-
 nuo liberati interdū fuerint. Quā inter ceteros af-
 firmat Cassianus, autor probatiss. in opere suo de
 collatiōibus patrū, collationis septimæ (q̄ abbatīs
 est Sereni) capi. 30. in hunc modum. Cōmunionē
 uero eis, q̄ spiritibus uexantur imundis, sacrosan-
 ctam: à senioribus nostris nunq̄ meminimus in-
 terdictam, quinimo si possibile esset: etiam quoti-
 die eis impartiri eam debere censebant. Nec. n. se-
 cundum euangelij sniam (quam incōgrue huic sen-
 sui coaptatis) nolite sanctū dare canibus. ad dæmo-
 nis escam sacrosancta cōmunio : & non potius ad
 purgationem ac tutelam corporis animæq̄, perue-
 nire credenda est. Quæ ab homine pcepta, eum q̄
 in mēbris eius insidet sp̄m, seu in ipsis latitare cona-
 tur: uelut quodā exurens fugat incendio. Hoc nan-
 q̄ mō, curatum & abbatem Andronicum nuper
 alpe ximus: aliosq̄ cōplures. Magis nāq̄ ac magis
 inimicus insultabit offenso: cum eū a cœlesti medi-
 cina uiderit segregatum, tantoq̄ durius ac frequen-
 tius ipsum attentabit: quanto eum a spiritali re-
 medio lōgius senserit abdicatum. Hæc Cassianus
 ibidem. Ecce abbas Serenus Andronicū abbatem
 affirmat per sacræ cōmunionis susceptionem tu-

Sapie. 24.

6

Cassianus

Matt. 7

Androni.

DE SACRAMENTO

iste curatum a uexatione satanæ, qua prius agita-
batur: aliosq; cōplusculos. An & hoc miraculū (si
cut cætera supra dicta) ascribet Oecolampad. po-
testati dæmonicæ: ut satanas satanā eijciat? Quod
si dixerit: n̄isdē omnino uerbis & rōnibus confuta-
tū se dinoscat: quibus & scribæ & pharisei in euā-
gelio, calumniantes diuinā Christi uirtutē dæmo-
niōrū eiectricem, & propulsatricem. ab ipso sunt
conuicti. Ad hæc, si satanas, id etiam operetur, q̄
sacram accipientes cōmunionem liberētur ab in-
festatione maligni spiritus, qua prius præmeban-
tur: cur suadet ipse Serenus ab. apud Cassianū, agi-
tatis uexatione satanica, sapius exhibendam esse
sacram cōmunionem: ut mō citata eiusdem uer-
ba liquido produnt? Nunquid ut sapius suā osten-
tet uirtutem satanas: in aliorū expulsiōe dæmoni-
orū? Obmutescat igitur Oecolampadi. linguamq;
suā cōpescat & cohibeat a tā detestabili blasphe-
mia. Et q̄ dei sunt, reddēs deo: fateatur posthac mi-
racula q̄ circa sacrā eucharistiā nōnunq̄ euenisse fe-
runtur, diuina tm̄ uirtute, mundo fuisse exhibita.

¶ Probatos itidem autores: Eusebium Emi-
senum, Anselmum, Cantuariensem, Raba-
numq; & Hugonem de sancto Victore: su-
is dictis astruere præsentiam corporis Christi
in eucharistia. Cap. XVI

CAETERUM ut inchoatus a nobis sermo re-
putatur, aliquanta interiectiōe sermo-
nis de pœnis in irreuerentes circa san-
ctam eucharistiā diuinitus inflictis, &
de miraculis circa eandē oñsis, interpo-
latus; audiantur nunc & alij autores sacri, testimo-

Matt. 12
Luca. 11
Serenus

nium etiam perhibentes ueritati de pntia corporis
 dñi in eucharistia. Vt Eusebius Emisenus: ita i ser
 mone de corpore & sangu. dñi, dicens: Cum bene-
 dicendæ uerbis cœlestibus creaturæ, sacris altari-
 bus imponuntur: anteq̃ inuocatione summi nois
 cōsecrentur, substantia illic est panis & uini. Post
 uerba aut̃ Christi: corpus est & sanguis Christi:
 Hæc ille. Quibus, qd̃ apertius aut clarius dici pos-
 set ad ueritatis supra dictæ testificationem: pro-
 sus non uideo. ¶ Insuper Anselmus, Cātuariensis
 archiepiscopus, in lib. suo de mysterijs ecclesiæ:
 contra Berengarium, suum uirus tetrum & erro-
 rem de Eucharistia quem improbamus, circa ea
 tempora diffundentem in ecclesiam: ita scribit.
 Christus dicit: ego sum ostiū: sed significatiue, non
 substantiue, est ostium. De hoc sacramento altaris
 longe alius dicendi modus habetur. Sic enim habe-
 mus in Euangelijs: Accipit panem, benedixit, &
 fregit, deditq̃ discip. suis, dicens: Accipite & man-
 ducate ex hoc omnes. Hoc est enim corpus meū,
 quod pro uobis tradetur. Quando in manus acce-
 pit: panis erat. sic enim dicit: accepit panem. Et p̃
 illam benedictionem, fit panis, corpus Christi: nō
 tantum significatiue, uerum etiam substantiue.
 Neq̃ tñ ab hoc sacramento, figuram omnino ex-
 cludimus: neq̃ figuram solam admittimus. Veri-
 tas est: quia corpus Christi est. Figura est: quia im-
 molatur quod incorruptibile habetur. Confidere-
 mus utiq̃ uerba domini. Manducate, inquit, ex
 hoc omnes. Hoc enim quod uobis ad manducan-
 dū trado: est corpus meū. Et ut certi essent, q̃ reue-
 ra esset corpus Christi: signa expressit quibus hoc
 dinoscere possint. Hoc est, inquit, corpus meum,
 quod pro uobis tradetur. Si hoc, corpus Christi, nō

Eusebi.
Emisenus

2

Anselmus
Ioan. 10

Mat. 29
Marc. 14.
Lu. 22

DE SACRAMENTO

Matth. 26

tñ substantiue, sed significatiue tm fieret, hoc est, figura corporis Christi tantū existeret; nihil ad figuram quod sequitur. quod pro uobis, inquit, tradetur. Nec panem nominauit postq̄ panem bñdixit, sed corpus: nec uinum nominauit postq̄ uinū benedixit, sed sanguinem Christi. Igitur sicut fides catholica credit, panis q̄ offertur sacerdoti ad cōsecrandum: per sacerdotalem benedictionem fit corpus Christi, non significatiue tm, sed substantiue. Hæc Anselmus. Quibus etiam uerbis confutatur aperte Oecolampadius, eiusdem Berengariani erroris assertor: & uno eodemq; telo ueritatis, uterq; confoditur. ¶ Subscribit Anselmo & Rabanus;

3
Rabanus.

in lib. suo de corpore & sanguine dñi, ita dicens: Figura esse hoc sacramentū uidetur: dum in specie uisibili frāgitur. Aliud intelligitur: q̄ quod uisu cernitur, & gustu sentitur, dumq; uinum in calice simul cum aqua miscetur. Porro illud fidei sacramentum: iure ueritas appellatur. Veritas, dum corpus Christi & sanguis, uirtute spiritus in uerbo ipsius, ex panis uiniq; substantia efficitur. Figura uero: dum sacerdote quasi aliud gerente ob recordationem sacræ passionis, ad arā, quod semel gestum est, quotidie imolatur agnus. Iure igitur: simul ueritas & figura dicitur. ut sit figura uel character ueritatis, quod exterius sentitur. Veritas uero quod de hoc mysterio recte intelligitur aut creditur. Non. n. omnis figura: umbra est uel falsitas. Vnde Paulus de unico dei filio ad Hebræos loquēs, ait: Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. Hæc ille: Ecce in eucharistia, ueritatem corporis & sanguinis Christi, pie ac religiose proficitur Rabanus: & tamen ibidem figuram adesse nō abnegat. Et nos itidem, omnem talem figuram

Heb. 1

EVCHARISTIAE. — I. 89.

quæ nihil detrahit substantiæ corporis Christi: illic
 ingenue admittimus, nec unam tantummodo: sed
 plures. Quâdoquidem ueræ Christi corpus, ibi re
 ipsa præsens (quod reuera & sacramentū est, si ad
 unum conferatur: & res sacramenti, si ad aliud) fi
 gurat rem huius sacramēti quæ non est sacramē
 tum. s. corpus Christi mysticum, & ecclesiam. Et
 spēs ipsæ sensibiles panis & uini (q̄ solum sunt sa
 cramentū geminæ rei: corporis. s. Christi, ueri &
 mystici) figura sunt corporis & sanguinis domini,
 & totius itidem coadunationis fidelium in uno cor
 pore mystico. Præterea, mixtio aquæ cū uino in
 calice sacro: aliud quiddam designat. Et tertiæ par
 tis hostiæ in calicem immissio, & cōmixtio cum
 uino consecrato: adhuc aliud repræsentat, ut faci
 le sit plures, in eo mysterio oblationis eucharistiæ
 figuras inuenire. Verūtamen hæc oēs figuræ: nihil
 præiudicant ueritati corporis & sanguinis domini
 in hoc sacramēto. Qm̄ cū omnibus illis, stat præ
 sentia corporis & sanguinis dñici secundū substā
 tiam: sub speciebus illis sensibilibus, quæ exterior
 re percipiuntur sensorio, & figura sunt interior
 tentæ corporalis Christi substantiæ. ¶ Quod & ue
 nerabilis pater, Hugo de sancto Victore, in secun
 di libri de sacramentis pte octaua, capite uero se
 xto: dilucide comprobat his uerbis. Sunt qui ex q
 busdam scripturæ locis munimentū erroris du
 cere putauerunt: dicētes in sacramēto altaris uerit
 atē corporis & sanguinis Christi nō esse, sed ima
 ginē illius tantū, & spēm & figuram. propterea
 q̄ scriptura aliquotiens dicat, id quod in euchar
 istia altaris sumitur: imaginē illius esse uel speciē,
 quod in participatione Iesu Christi percipitur. Qui
 profecto hunc erroris laqueū non inciderēt: si uel

Non oēm
 in euchar
 istia figurā
 negari.

4
 Hugo de
 s. Victore.

DE SACRAMENTO

sacramēta dei, recta & humili fide susciperēt, aut scripturas cōuenienti intelligētia tractarēt. Nunc autē q̄a in sacramentis dei sensum suū fidei præserrunt: in scripturis sacris sanā interpretationis formā tenere cōtemnūt: Et sit ut sermo ueritatis amplius eos caligare faciat: dū nō recte intellectus, errorē pro ueritate ministrat. Quod tñ scripture uultū nō est: sed legentū & non intelligentū cecitas neq; sacramentorū dei confusio: sed præsumentū prauitas. Hic autē piculose errauerunt: tot manifestis sententijs & assertionibus non dubijs, quādā ambigua præserrentes, & in ipsis magis mendaciū quam ueritatem eligentes, non quia hoc ibi magis dicebatur: sed quia hoc ab illis magis credebatur. Hæc ille. Vbi luculenter edisserit unde eorū nascatur error improbus: qui ueritatē corporis & sanguinis domini negant in eucharistia. & consequēter in reliquo capitis illius cōtextu præclare illos confutat manifestis exemplis: qui contendunt sacramētum altaris ideo ueritatem non esse, quia figura est. ¶ In capite uero proxime sequente scilicet septimo, octauæ partis, secundi libri de sacramentis: idem author dilucide declarat, in sacramēto altaris & figuram esse & ueritatem, his uerbis Cum unum sit sacramentum: tria ibi discreta proponuntur. species uidelicet uisibilis, & ueritas corporis: & uirtus gratiæ spiritualis. Aliud est enim uisibilis spēs: quæ uisibiliter cernitur. aliud est ueritas corporis & sanguinis: quæ sub uisibili specie inuisibiliter creditur. atque aliud, gratia spiritualis quæ cū corpore & sanguine inuisibiliter & spiritualiter percipitur. Quod enim uidemus: species est panis & uini. Quod autē sub specie illa credimus: uerū corpus Christi est, & uerus sanguis Iesu Christi

EVCHARISTIAE. I. 54.

sti, q̄ pepēdit in cruce: & qui fluxit de latere eius.
 Nec p̄ panē & uinū, corpus & sanguinē tantum
 significari credimus: sed sub specie panis & uini,
 uerū corpus & uerū sanguinē consecrari. Et spe-
 ciē q̄dem uisibile: sacramētū esse ueri corporis &
 ueri sanguinis. corpus autē & sanguinē: sacramen-
 tū esse gratiæ spiritualis. Et quemadmodū species
 illic cernitur, cuius res uel substantia ibi esse non
 creditur: sic res ibi ueraciter & substantia liter prae-
 sens creditur: cuius species non cernitur. Videtur
 enim species panis & uini. & substantia panis &
 uini non creditur. Creditur autē substantia corpo-
 ris & sanguinis Christi: & tamen species non cer-
 nitur. Hæc ille. Quæ, ubi nulla alia afferrentur sa-
 crorū authorū testimonia: uel sola sufficere debe-
 rent putari, ad cōuulsiōem perditissimi erroris de
 eucharistia, quem impugnamus. usque adeo per-
 spicue asseuerant & testificantur: ueram corpo-
 ris & sanguinis Christi substantiam, in euchi-
 ristia contineri. Quod si totam illam octauam secū-
 di libri de sacramētis probatissimi illius authoris
 partem percurrere cuiquam libuerit: inueniet &
 illic permulta alia consimilis genere dicta, ad per-
 uersi illius dogmatis (quod sequuntur): mendaciū
 magis eligentes quam ueritatem, ut ipse ait) enex-
 uationem, plurimum facientia. Quæ hic, ut bre-
 uitati consulamus, dedita opera prætermittimus:
 contenti locum annotasse, ad quem studiosus re-
 currat lector, pro ampliore propositæ rei, notione
 comparanda. ¶ Porro beatus Bernardus in quo-
 dam sermone exponens hunc locū propheticum.
 Ille formosus in stola sua; eidē astipulatur senten-
 tiæ, dicens. Ne memineris priorū: noua ego facio.
 Quid magis nouum; quā quod in mysterio domi

6

Esaiæ. 65
Bernardus

DE SACRAMENTO

nici corporis, mutatur materies, & spēs seruat
Pristia manet forma: sed noua gratia, quia noua
substantia, noua qdem: non in se, sed in hmoi spe-
cie. Nouum plane, quod carnis dominicæ substan-
tia in aliena specie sumpta: sanctificationem uirtu-
tis, animæ confert, & spūalem mundat substantiā
in mysterio altaris immaculata caro. Nouum q-
dē. & supra reliquorū usum sacramentorū: qd nō
mō sanctificationis noua gratia datur, sed & sub-
stantia naturalis mutatur. Nam p sacramenti be-
nedictionem: accipit oblatu panis hanc ineffabi-
lem mutationē ex mystica consecratione. & uer-
bi uiuentis copulatione: hæc uiuifica gratia in car-
nem Christi redundat. Caro enim non prodest ge-
quam: sed spūs qui uiuificat, sacrosanctæ carni cō-
ferens in solenni sacramento spūalem efficaciam:
ad uiuificandos tanti participes mysterij. Formo-
sus ergo in stola: hoc est i carne sua. sed multo for-
mosior: in assumpto spū. qui utiq; carne præstan-
tior: quia uerbo uicinior. Sic Bernardus. Quid au-
tem ad hæc hiscere audebit aut poterit Oecolamp-
adius uidens uenerabilem hunc patrem, non mi-
nus doctrina quā sanctitate conspicuum, diluci-
de testificari: quod in admirabili eucharistiæ my-
sterio, dominicæ carnis substantia in aliena specie
sumitur. quodq; in pristina panis forma, noua est
substantia: corporis. s. Christi, quod post cōsecre-
tionē ibi ueraciter adest, & ante nequaq; aderat.

Ioan, 6.

Aliorum insuper illustrium authorum.
Iuonis Carnotensis, & conscriptoris theo-
logiæ naturalis, cum plerisq; alijs, testimo-
nio: comprobari etiam corporis Christi in

SVnt & complures alij authores sacri, nō in celebres: qui suis scriptis etiam confirmarūt uerā corpis Christi in eucharistia praesentiam. E quorū numero nūc prodeat in mediū Iuo Carnotensis epūs: eruditione sacra & uitae probitate eximius, qui in epistola ad Haymericum Aquitinensem abbatem: aperiens rectam intelligentiam quorundā uerborum Augustini (q̄ iuxta corticem literae: ingesserant quendam scrupum legentibus) eandē approbat ueritatem de praesentia dominici corporis in sacra eucharistia, in hunc modū. Dixisti te hāere in quibusdā uerbis beati Augustini, conātis de terminare uerba domini: duodecim apostolos instruentis qui remanserant, septuaginta ferme abeuntibus retro. Sunt autē hāc uerba. Non hoc corpus quod uidetis, manducaturi estis: neq; bibaturi illum sanguinē, quem faturi sunt illi qui me crucifigent. Quod sic conuenienter intelligi pōt: quia ipsum est, & non ipsum. Ipsum quidem materiali essentia: sed non uisibili forma.

Vnde & subditur. Et si necesse est illud uisibiliter celebrari: necesse est tamen inuisibiliter intelligi. Ipsi em̄ qui recesserunt a domino: putabant qd̄ carnes domini uiuentis, bestiali more essent in frustra scissuri, & aut elixas aut assas in ueribus comesturi. Quod si nollent: nō possent eius esse discipuli. Et paulo post. Neq; enim quod de altari sumimus, beatus Augusti. uerū corpus esse negaret: qui hoc in plerisq; tractatū suorū locis euidenter affirmat. Hāc ille. ¶ Et recte qdem sentit is author probatissimus: Augustinū in multis operū suorū locis affirmare ueritatem corporis

Iuo Carn.

Ioan. 6.
August.

Idem Iuo

DE SACRAMENTO

sti in eucharistia. Nā ut plurimos omittamus, sententia praedicta assertorios Augustini locos: in expositione psalmi nonagesimi octavi, unde sumpta sunt praedicta uerba (q̄ hesitationē nōnullis iniecerant, ob intricatū ipsorū sensū) paulo ante ea ipsa praemittit Augusti. De carne q̄dem Mariā, carnē Christus accepit, & in ipsa carne ambulauit & ipsā carnē nobis manducandā ad salutem dedit.

Augusti.

Hac ibi. Non potuit sane explicatioribus uerbis & euidentioribus declarare Augusti, hanc suā sententiam: quod crediderit uerū Christi corpus substantialiter in eucharistia contineri quam cū dixit quod carnem suam manducandam nobis ad salutem dedit. Non enim alio quouis modo suam nobis exhibuit manducandam carnem: quam in eucharistia sacramento. Sunt & alia plures sententiae, supra adductae ex Augustino: id ipsum perspicue monstrantes, quod recte senserit Augustinus de hoc mysterio. Et complures alia: studioso lectori in eius uersanti operibus, affatim occurrent.

Capite. 12

Deniq; idem sacer Carnotensium antistes Iuo: in praedicta epistola, circa eorundē Augustini uerborū explanandam intelligentiam accuratius insisteret ait Nos immolatum Christum sic manducamus

Idem Iuo,

& bibimus: ut integrum eum manere ad dexterā patris credamus. Et cum semel distinctione membrorū suorū in manifestatione corporis sui se obtulit hostiā uiuentem, passibilem & mortalem: quotidie tamen sub uelamento panis & uini a sancta ecclesia immolatur. & non in prescissum neque cruetum corpus eius: fidelium ore percipitur. Hac ille. Atq; talpa caecior esset, & in meridiano palpitanis sole tanq̄ in tenebris: qui hisce uerbis non intelligeret sacrum illū authorē indubitato sentire,

EVCHARISTIAE I. 56.

uer; Christi corpus in eucharistia secundum propriam substantiam contineri & sumi. ¶ Demū author libri admodū præclari, qui theologia naturalis inscribitur, siue liber creaturarū, & liber naturalis: ex uisibilibus & corporalibus ad inuisibilia et spūalia, rōnali manu ductione & miro quodā artificio luculenter procedens: necnō ardua catholicae fidei mysteria, sine fūco sermōis, efficaci tamē deductione & magno sententiarū pondere adaperiens, is inquā author, in illius sui opis titulo ducētesimo octogesimo quinto: eandem quam astruere molimur ueritatem de subsistentia corpis Christi in eucharistia, hoc mō proponit & confirmat. Sicut in sacramēto baptismi, res uisibilis est aqua & ablutio p aquam cū uerbis ordinatis. & in sacramento cōfirmationis, res uisibilis est chrisma seu oleū: & unctio per chrisma cū ybis ordinatis. Ita in isto sacramento eucharistiae, res uisibilis est panis & uinū: cū uerbis ordinatis a Christo & deinde fit manducatio uisibilis: sicut in baptismo fit ablutio, & in confirmatione fit unctio. Sed est differentia inter istas res uisibiles q̄ sunt in hoc eucharistiae sacramēto: & inter res uisibiles aliorū duorū. Quia in baptismo, aqua remanet aqua: & in confirmatione, oleū manet oleum. Sed in isto sacramento, panis nō remanet panis, nec uinum remanet uinum. q̄a uerba huius sacramenti sunt alterius conditionis quam uerba aliorum sacramentorum quae significant effectum & operationem inuisibilem q̄ fit intus in anima, & nō significant effectum aliquē fieri i aqua nec in oleo. Sed in isto sacramēto uerba significāt effectum & opationē inuisibile fieri in ipsis rebus uisibilibus: scilicet in pane et in uino q̄a significant transmutationē rea-

§ Liber theologiae naturalis.

Author libri, theologiae naturalis

Verborū sacramentaliū baptismi et eucharistiae: differentia.

DE SACRAMENTO

le & uerā panis in corpus Christi : & uini in sanguinē eius. Et ideo sicut realiter & ueraciter dum uerba proferuntur in alijs sacramentis: fit effectus & operatio inuisibilis nouiter in aīa. ita similiter dū uerba proferuntur super res uisibiles, scilicet super panē & uinū: fit effectus & operatio in pane & uino, secundū q̄ uerba significant. Quia nō uidetur maior ratio de uerbis baptismi q̄ de uerbis istius sacramenti; q̄ habeāt maiorē efficaciam: cū istud sacramentū sit nobilius & maius. Si ergo uerba q̄ proferuntur in sacramento baptismi q̄ est primū, habēt efficaciam ut hō baptizetur in aīa intus: sequitur q̄ uerba etiam istius sacramenti habeant efficaciam, scilicet ut panis mutetur in corpus & in carnem Christi ueram: & uinum in uerum sanguinem eius. ¶ Deinde in sequenti proxime titulo, idem author illam uerborum domini in sacramento eucharistie efficaciam, quam modo proposuit, ita comprobat & patefacit. Quod aut uerba Christi faciunt quod significant realiter & de facto: hoc manifestatur sic. Oportet enim de necessitate, quod uerba creatoris ascendat per unū gradum super uerba creaturæ: & necesse est dare unum gradum uerbo dei magis super uerbum hominis. Sed uerba creaturæ scilicet hominis: semper significant aliquid. Ergo uerba Dei magis debent habere ultra significationem, scilicet quod faciunt & significant, ita quod uerba dei: & significant, & faciunt quod significant. Aliter plus nihil haberent quam uerba hominis: quod est absurdissimū. Si ergo uerba hominis habēt uirtutē q̄ significant; sequitur quod uerba Christi qui est deus & homo, habent hanc uirtutem: quod significant, & ultra hoc faciunt quod significant. Ergo uerba q̄ proferuntur

4
Idē author

Verba
Christi sacramenta-
lia: id facere, quod significant.

tur in sacramentis: significant, & faciunt quod significant. Sequitur ergo, quod uerba quae significant sunt unum corpus esse & existere in hoc sacramento faciunt ipsum existere ibi, mutando panem in corpus & uinum in sanguinem. Item etiam, uerba hominis semper significant, & non semper est ita sicut significant, in re, imo aliquando sunt falsa. Ergo oportet quod uerba Christi, si Dei & hominis, habeant unum gradum magis. Quae significant & semper sunt ita sicut significant in re, ita quod non possunt esse falsa; sed semper sunt uera. Et hoc necesse est, aliter non plus haberent Christi uerba: quam uerba hominis puri. Cum ergo uerba istius sacramenti sint uerba Christi, & non puri hominis: sequitur quod semper sunt uera, & ita est sicut significant. Item etiam, si creatura habet uirtutem mutandi aliam creaturam in se ut caro mutat panem in carnem & in seipsam: quare etiam uerba Christi non haberent uirtutem, ut mutant panem in carnem suam & uinum in sanguinem suum: cum ipse Christus ordinauerit uerba certa & determinata ad hoc. Ergo necesse est quod uerba Christi faciant quod significant, & semper sint uera: cum ipse non possit mentiri. Ergo in isto sacramento necesse est quod fiat uera mutatio in pane & in uino: ut sit ibi uerum corpus Christi, & uerus sanguis. Si enim dum proferuntur uerba in baptismo, fit mutatio in tus in anima inuisibili, & uere lauatur anima: multo magis dum proferuntur uerba Christi super panem & uinum eo modo quo ordinatum fuit: uera mutatio fit in pane & uino, quae res sunt corporales & corruptibiles. Haec ibi. ¶ Nec contemnat quae spem aut fastidiat sermonis simplicitatem: qua utitur praedictus autor in explicandis huius altissimis mysteriis, sine aliquo uerborum lenocinio, phaleratoque lepore.

Comendatio lib. theologiae naturalis

H

DE SACRAMENTO

1. Cor. 4

Rom. 1

Sap. 13

Authores
ab Oeco-
lāp. addu-
ctos: con-
tra ipsum
militare

quoniam non in sermone est regnum dei, ut testatur diuinus Paulus: sed in uirtute, sed magis admiratur soliditatem doctrinae & synceritatem ueritatis, his nudis & simplicibus uerbis aperte propositam. Et certe qui totum librum cum a uertice, ut aiunt, ad calcem usque euoluerit: perspicue dinoscet, quod inuisibilia dei a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque uirtus eius & diuinitas, ut ait Paulus. Perspiciet etiam ex sedula eiusdem libri lectione: quod ex magnitudine speciei & creaturae, cognoscibiliter poterit creator horum uideri, ut inquit Sapiens, & mecum demirabitur (ni fallor) in illo uale fictili simplicium uerborum: tam preciosum doctrinae sanae et catholicae thesaurum de sacratissimis fidei sanctae mysteriis contineri. ¶ Ceterum ab adducendis plurium autorum (qui profecto numerosi supersunt) testimonijs, quae rem propositam asseuerent: nunc est suspensendum. ne exuberantior aequo & nimia eorum copia fastidium ingerat lectori: & prolixitatem tædiosam inducat. Est & Oecolampadius in citandis autoribus qui suas fulciant partes: eo in libro quem improbamus, plurimus & copiosus, ut impensam admodum collocauerit operam: in illis ad suam assertionem astruendam afferendis, utpote Tertuliano, Ireneo, Cyrillo, Chrysostomo Augusti, Hieronymi, Ambrosio, & ceteris compluribus. Verum non alijs opus esset testibus ad suae positionis efficacem confutationem: quae ijs sacris autoribus quos pro se adducit, & illis ipsis eorum sententijs quas in suarum partium citat robur. Quoniam quidem omnes illi autores in suum aduocati auxilium, pro nostris stant castris: atque pro nobis catholicae ueritate omnino militati, omniaque dicta ipsorum ab Oecolampa, illic addu-

Et a stipulatur plane, synceræ veritati quam prædicamus, ut copiosa certe tela & arma nobis subministraverit: quibus ipse profernatur: & tanquam Goliath, proprio confodiatur gladio: Nihilominus totos ingenij sui nervos atque vires in illo opere suo certatim intendit: ut prædictas sacrorum autorum sententias inuertat, atque ad suum detorqueat sensum: prorsus repugnantem genuinæ illorum intelligentiæ, magnopere ad id contendens, ut mutatis illorum autorum insignibus & clypeis per obortam interpretationem: eius uideantur milites, qui reuera sunt nostri. Quod cuique, libere eius prædictum euoluenti, & sollicita indagine singula illustrium autorum dicta inibi citata expendenti: protinus obuium erit atque perspicuum.

1. Reg. 17

Ex publica ecclesiæ determinatione, assiduo usu approbata: efficax etiam sumi argumentum, pro ueritate dominici corporis in eucharistia, comprobanda. Cap. XVIII

Nunc uero rationibus aliquot etiam agamus nostræ institutum, ostendamusque nullum ambigendi locum cuique relinqui debere: quod in sacra eucharistia uerum Christi corpus, & uerus itidem sanguis eiusdem, secundum substantialem præsentiam contineatur. Id ipsum siquidem primū cōiunct publicæ totius ecclesiæ assertio: quæ filios suos omnes hac semper imbuit fide, credendumque fidelibus omnibus a suæ cōstitutionis initio proposuit, quod in hoc excellentissimo eucharistiæ sacramento, ueraciter Christi corpus & sanguis subsistat. Neque unquam fides hæc incōcussa deficiet in ecclesia, quan-

H 2

DE SACRAMENTO

Lucæ. 21.

Mat. 7.

Lucæ. 6

Cypria. 2

diu uersabitur in hoc militiæ & pegrinationis studio. quoniam quidē rogauit pro ea in Petri persona Christus: ut non deficiat fides eius, quumcunq; moliantur hæretici hanc firmitatē ipsius subuertere. Enī uero fundata est hæc domus iūpra firmā petram, Christum. s. qui huius ueritatis autor est & institutor. Venerunt quidem flumina hæreticarū adinventionum: & flauerunt uenti perturbationum ab hæreticis suscitatarū: ac ut alius inquit euāgelista, inundatiōe facta (prauorū. s. dogmatum) illisum est flumen domui illi: & non potuit eam mouere, fundata. n. erat supra firmam petram. Quicumq; igitur hanc fidem totius ecclesiæ, cū pietate ani non amplectuntur aut profitentur, sed abnegant & pueris molitionibus oppugnant: hi nō sunt amplius ecclesiæ legitimi filij, sed ab ea desciscunt ut degeneres & nothi, atq; ab illius se disseparant consortio. imo ut transfugæ inimica sequuntur castra feraliaq; in matrē bella gerunt & mouent arma.

¶ Quod ex ipso discant S. martyre Cypriano, ita in epistola aduersus Nouatian. schismaticū, de unitate ecclesiæ, scribente: Ecclesia, inq; dñi luce diffusa: per orbem totum radios suos porrigit. Vnū tamen lumen est quod ubiq; diffunditur: nec unitas corporis separatur: Ramos suos in uniuersam terram copia ubertatis extendit: profluentes largiter riuos latius expandit. Vnū tñ caput est, & origo una, & una mater, fecunditatis successibus copiosa. Illius foetu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur. Adulterari non pōt sponsa Christi, incorrupta est & pudica. Vnam domum nouit: unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. Hæc nos deo seruat: hæc filios regno, quos generauit, assignat. Quisq; ab ecclesia segregatur

adulteræ iungitur: a promissis ecclesiæ separatur,
 nec pertinet ad christi præmia: qui reliquit ecclesi-
 am Christi. Alienus est, prophanus est, hostis est:
 Habere iam non potest deum patrem: qui ecclesiã non
 habet matrem. Si potuit euadere, qui extra arcã
 Noe fuit: & q̄ extra ecclesiam foris fuerit, euadet. **Gene. 7**
 Monet dñs & dicit: Qui non est mecum, aduersum **Lucã. 18**
 me est, & q̄ non mecum colligit, spargit: Qui pacem
 Christi & cõcordiam rumpit, aduersus Christum
 facit. qui alibi præter ecclesiam colligit, Christi ec-
 clesiam spargit. Hæc Cypria. Ex quibus clare cõ-
 stat, Oecolampadiũ hæc ecclesiæ sanctæ de eucha-
 ristia fidẽ euertere conantem: schismaticũ esse, &
 unitati ecclesiasticæ repugnantẽ. ¶ Insuper hanc
 fidem suam, a primordio nouæ legis protestata est
 ipsa sancta mater nostra ecclesia: obseruatione cõ-
 tinua & publica, sine interpolatione, hæcenus fre-
 quẽtata per usum assiduum, tum in ipsa fidelis po-
 puli cõicatione: tum in officij altaris (quam mis-
 sam dicunt) celebratione. Vt quid n. institutũ fue-
 rit præceptum de suscipienda a laicis (olim qui-
 dem frequentius: posterioribus autem seculis, sal-
 tem semel quotannis, utputa in festo Paschæ) Eu-
 charistia, cum debita sui per expiationem animæ
 sollicitam præparatiõẽ: si in illa, panis tantum ma-
 terialis contineretur: figurans Christi corpus in cõ-
 glo gloriosum? Cur itidem ordinata fuisset lex illa
 ecclesiastica non recentioribus sed priscis tempo-
 ribus, de sancta eucharistia ad infirmos deferen-
 da, ne sine illo salutari viatico hinc migrarent: si ni-
 hil illa nisi materialem, & terrestrem panis substã-
 tiam contineret? Non enim panis ille corporalis,
 tantopere necessarius ægrotis censeretur. Cur
 deniq; a sanctis apostolis in prima ecclesiæ funda-

3
 Obligatio
 ad cõionẽ
 & missæ
 auditiõẽ,
 õndit Eu-
 charistiæ
 dignitates
 & uerita-
 tem.

H 3

DE SACRAMENTO

tione fuisset celebrandæ missæ ritus ordinatus, secundū quem ipsa sacrosancta eucharistia offerretur pro uiuorū & mortuorū salute: si in hōi sacro officio nihil aliud q̄ panis materialis, & uinum idem materiale post uerba consecratoria exhiberetur in altari? Quid. n. tunc sacratius adesset illi mysterio, peracta consecratione hostiæ & calicis sacri: q̄ ante affuerit? Nihil profecto, cum idem secundum substantiam maneret panis & idem uinū quod ante fuerat: nulla in illis permutatiōe facta. An uero pro terrestri illa panis uinique substantia exhibenda deo in altari: tantis opus esset cærimonijs, uestibus sacris, luminaribus, aris sanctificatis, & alijs: pio studio a primis ecclesiæ præsidib. quondam definitis: cū tunc talis oblatio: ab ipsius Melchisedech oblatione, panibusq; propositionis, & uino libaminū antiquæ legis, nihil omnino discreparet: ut ante monstratū est. Cur etiam tūc fidelis popu. tanta præcepti districtione adigeretur diebus dñicis & festis ad missæ auditionem: si in illa nihil prorsus tractaretur nisi solus panis & uinum materiale, haud aliter q̄ in mensa prophanæ? An credibile est, antiquos illos ecclesiæ primores, tā sedulo totū uoluisse pop. stans illis dieb. præceptoria obligatione acciri in templum: ut corā spectaret panis & uini benedictionem, in solam corporis & sanguinis dñici repræsentationem: sine illorū præsentate secundum rem ipsam substantia? Et ut paucis totam rem colligam, quicquid ab ecclesiæ lactentis infantia ad hæc usq; tpa fuit constitutū circa honorabile sanctæ Eucharistiæ uenerationē & usum, circa ministerium etiā missæ & eius celebrationem: circa rōnem & in casum fuisset ordinatum & inutiliter obseruatū, concideretq; totus

Cap. 6

ordo ecclesiasticus & sacerdotalis functio: si ponatur in eucharistia abesse uerū Christi corpus secundum substantiam. ¶ Rursum. Sacrificijs omnibus diuersorumq; generū antiquæ legis, unicum successit noui testamenti sacrificium salutare, quod tidianū & peculiare corporis. s. & sanguinis domini nostri, in sacro missæ ministerio sub uelamento panis & uini, oblati. Quod cum autores sacri cæs, tum B. Augustinus testatur in libri decimiseptimi de ciuitate dei, cap. uicesimo: in hunc modum. In libro, inquit, alio, qui uocatur Ecclesiastes, ubi ait: Non est bonum homini, nisi quod manducabit & bibet: quid credibilius dicere intelligitur, quæ ad participationem mensæ huius pertinet, quam sacerdos, ille mediator testamenti noui: exhibet secundū ordinē Melchisedech: de corpore & sanguine suo. Id enim sacrificium successit omnibus sacrificijs uereris testamenti: quæ immolabantur in umbra futuri. Propter quod, etiam uocem illam in psalmo tricesimonono, eiusdem mediatoris per prophetam loquentis, agnoscimus. Sacrificium et oblationem noluisti: corpus autem perfecisti michi, quia pro illis omnibus sacrificijs & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus ministratur. Hæc ille. Cui etiam accedit uenerabilis Beda, in libro quarto suorum commentariorū super Lucam: mystice exponens locum illum euangelij de uitulo saginato, a patre familias iussu occidi ad epulandum, cum filio conuerso & reduce: in hunc modum. Vitulus, inquit, saginatus, ipse dominus est: sed secundum carnem. Et bene saginatus, quia caro eius adeo spiritali est opima uirtute: ut pro totius mundi salute sufficiat in odorem suauitatis, in odorem scilicet immolationis ad Deum mittere.

H 4

August:
Eccle. 8

Psal. 39

Lu. 15.

Beda:

DE SACRAMENTO

& pro omnibus exorare. Tunc aut eius caro comeditur: cū eius passionis sacramentum & ore ad emundationem percipitur, & corde ad imitationē cogitatur. Et paulo post: eodem in loco. Istæ epulæ atq; festiuitates nunc celebrantur: per orbē terrarū ecclesia dilatata atq; diffusa. Vitulus n. ille, in corpore & sanguine dñico & offertur patri: & pascit totam domum. Hæc ille. ¶ Atqui si in ipso missæ mysterio sub forma panis & uini non uere cōtinetur corpus & sanguis Christi, sed duntaxat materialis substantia tam panis q̄ uini: nullum nouæ legis assignari pōt solenne & peculiare sacrificium, ipsi statūæ euangelicæ institutionis proprie accommodatum. cum panis & uini oblatio, ab ipso Melchisedech legatur deo exhibita tpe antiqui ritus: & inter Mosaiicas oblationes nūerentur panes propositionis & uinū libaminū. Sublato autē sacrificio proprio: aufertur & sacerdotium illi sacrificio addictum. Adempto uero sacrificio & sacerdotio: adimitur & lex, duobus illis respondens. Itaq; si in eucharistia negatur uerū Christi corpus secundum substantialem præsentiam cōtineri: prorsus subducitur nobis omne sacrificiū, destruiturq; sacerdotium Christi, & lex noua tota subruitur. Et quemadmodū dominus p̄ Osee prophetam dixit de populo Iudaico: q̄ dies multos sedebunt filij Israhel sine rege & sine principe, & sine sacrificio & sine altari, & sine ephod & sine theraphim: ita & de pop. Christiano id dici posset: q̄ hactenus semper fuit & ad finem usq; mundi erit sine sacrificio, sine sacerdotio, & sine lege. qđ nemo sanæ mentis & uere fidelis: diceret unq̄. Quare Oecolampadiana assertio, abnegans Christi corpus uere in Eucharistia subsistere: totū penitus euertit Christianis

Gen. 14.
Leui. 24.
Num. 15

Osee. 3

EVCHARISTIAE I. 61.

¶ Præterea. In ipso sacro missæ canone, nō
semel ecclesia sancta plane profitetur: uerū corpus
& sanguinem Christi in eucharistia contineri. Vt
in eo loco ante consecrationē sacramenti, quo sic
orat deū patrē sacerdos sacra faciens, cū toto po-
pulo. Vt hæc oblatio, nobis corpus & sanguis fiat:
dilectissimi filij tui, domini nostri Iesu Christi. Et
paulo post consecrationem: rursum deum patrem
ita orat sacerdos cū toto populo. Vt quotquot ex
hac aliaris participatione, sacrosanctū filij tui cor-
pus & sanguinē sumpserimus omni benedictio-
ne cœlesti & grā repleamur. & in alijs plerisque
eiusdē sacri canonis locis. In orationibus itidē &
collectis missarū, potissimū q̄ ante præfationē se-
creto dicuntur, & post cōmunionē propalā: eadē
ueritatis professio, plerunq; continetur uel mani-
festissime. Vt in hac oratione secreta festi epipha-
niæ. Ecclesiæ tuæ quæsumus domine dona propi-
tius intueri, quibus non iam aurum tus & myr-
ra profertur: sed quod eisdem muneribus decla-
ratur, immolatur & sumitur, Iesus Christus, fili-
us tuus, dominus n̄r. Similiter in feria sexta post
diem cinerum: hūc in modum orat ecclesia deum
in collecta, mysterij missæ consummatoria. Spiritum
nobis domine: tuæ charitatis infunde. ut quos
uno pane cœlesti satiasti: tua facias pietate concor-
des. Quis autem est ille unus panis quo satiati sunt
fideles: nisi sacrum corpus dominicum sub forma
panis in eucharistia cōtentum, & ab omnibus cō-
municantibus idem re ipsa sumptum? Quod si
sola dicatur panis substātia manere post consecra-
tionē expletam, ut uult Oecolampadius: iam non
uno pane satiatus esset populus Christianus in sa-
cra cōmunionē, sed multiplici, imo singuli totius cœ-

6
Ex sacro
canōe mis-
sæ: probat
ueritatem
eucharist.

Quō uno
pane cœle-
sti satiatur
fideles.

H 5

DE SACRAMENTO

tus: suū haberent & propriū panem, ab aliorū pane ipsa diuersum: & totidē essent distributi panes in eucharistiæ cōmunicatione: quot essent eā recipientes ¶ Porro cōplures alias orationes ecclesiasticas. eandē cōtinentes sententiā: potissimum post cōmunionē (utpote q̄ corporis sacri præciosiq; sanguinis libamine uegetati sint & repleti, q̄ sacrū illud missæ mysteriū peregerunt: aut illi nō dissimilē sensum explicantes) nunc omitto: & ad unā transeo antiphonam: q̄ in honorē sanctissimi eucharistiæ sacramenti a tota decantatur ecclesia hanc uidelicet. O sacrū cōuiuū, in quo Christus sumitur: recolitur memoria passionis eius, mens impletur gr̄a, & futuræ gloriæ nobis pignus datur. In qua profitetur uniuersus fidelīū chorus: q̄ in illo dominice mensæ conuiuio cum sacra eucharistiæ suscipitur communio, Christus ipse sumitur non quidem in figura: sed in ueritate sui corporis & sanguinis. Tres deinde proponuntur in eadem antiphona utilitates spirituales, secundum diuersam triplicis temporis rationem: ex huiusmodi digna conuiuij cœlestis participatione provenientes. Præteritū quidem attendendo tempus quod in ea manducatione, recolitur memoria passionis Christi, secundū illud beati Pauli uerbū ad Corinthios: supra adductum. Quotiescunq; manducabitis panem hunc & calicem bibitis: mortem domini annunciabitis, donec ueniat Præsens uero tempus considerando, id beneficiij consequetur cōuiuia mensæ dominicæ: quod mens eius impletur gratia. Quomodo enim non consequitur ex uberrantiā gratiæ: qui Christum, p̄ quem gratia & ueritas facta est, & de cuius plenitudine nos oēs accepimus, gratiā pro gratia, rite & religiose susci-

7
Pia de sacramento eucharistiæ: antiphona

I. corin. II.

Ioan. I.

EVCHARISTIAE. I. 62

pit cordis sui hospite? Denique in futurum tempus
 acie mentis inflectendo, id proponitur in eodem lau-
 datorio cantico: quod in eo sacrae eucharistiae convivio
 futurae gloriae nobis pignus datur. Quoniam ipse idem
 nunc obiectus forma panis nobis communicatur
 quem speramus reuelata facie demum contemplari in
 gloria caelesti. In cuius futurae uisionis pignus: tra-
 ditur nobis sacra comestio eucharistiae. ¶ Sed quod uni-
 tate nunc in moror antiphonae: & non potius totum
 adduco officium ecclesiasticum, in celebri solenni-
 tate sacri corporis Christi a tota ecclesia decantari
 solitum? cuius praedicta antiphona, una est particu-
 la: cantico sacratissime uirginis Mariae in secundis
 illius festi uesperis accommodata. Quod quidem
 officium, suggerente Urbano quarto, summo pontifice:
 doctrina & sanctitate clarissimus, Thomas
 Aquinas, praecclare ac erudite composuit. & eccle-
 sia catholica publico consensu recepit illud dein-
 ceps in ea celebritate & pro octauas eiusdem decan-
 tandum: & haec tenus eodem sine aliqua reclama-
 tione est usa. Cuius certe officij singulae partes an-
 tiphona, responsoria, lectiones, capitula, uersus,
 & in missae praedicti festi mysterio, orationes, epi-
 stola, euangelium, ac reliqua omnia: hanc sonant
 fidei professionem de ueritate corporis Christi in eu-
 charistia. Omnium autem apertissime eam expri-
 mit insignis illa prosa festi eiusdem: cuius initium
 est. Lauda Sion saluatorem: lauda ducem & pasto-
 rem, in hymnis & canticis, complectens pulcherri-
 mo contextu, modulatiōeque canora: quicquid de
 excellentissimo eucharistiae sacramento credendum
 & tenendum proponit fidelibus ecclesia catholi-
 ca & potissimum corroborans eam de sacro Christi
 corpore: quam asserere conuincimur, ueritatem

Urbanus.
 quartus
 Thomas.
 Aquinas.

DE SACRAMENTO

¶ Alijs insup rationibus, ut adoratiōe publica eucharistiæ, & cælebratione festi corporis Christi: comprobari, q̄ uere ipsum contineatur in eucharistia. Cap. XIX

PRædictis & illud adijciendum est quod ex institutiōe laudabili ecclesiæ, proponitur in templis sanctissimum eucharistiæ sacramentum, adorandum a toto populo: aut in supremi præcipuiq; altaris eminente loco, aut ad latus ipsius aliquo interstitio spacio, in honesto aliquo & decente cōditorio, ut in ipso templi ingressu fideles ad genua suppliciter procumbentes: adorent ipsum regem cœlorum & dominū gloriæ, inibi corporaliter præsentem. Hanc uero Christi in eucharistia adoratiōem non improbant, sed magnopere commendant sancti patres, ut Augustinus, in expositione psalmi nonagesimi octauī: explicans hunc uersum: Adorate scabellum pedum eius: quoniam sanctum est. Ita enim ait. Quæro quid sit scabellum pedum eius: & dicit mihi scriptura. terra: scabellum pedum meorum. Fluctuās conuerto me ad Christū: & ipsum quæro hic, & inuenio quomodo sine impietate adoretur terra: sine impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terram quia caro de terra est, & de carne Mariæ, carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit, nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit: inuentum est qualiter adoretur tale scabellum pedū dñi. & non solum non peccamus adorādo: sed peccemus nō adorādo. Nunquid autē caro uiuificat? Ipse dominus dixit: cum

Psal. 98

Augusti.
Esa. 66.

EVCHARISTIAE. .I. 63.

de cōmendatiōe eiusdē terræ loqueretur. Spiritus est q̄ uiuificat: caro aut̄ nihil prodest. Ideo & ad terrā q̄libet cum te inclinas atq; prosternis: non quasi terrā intuearis, sed illū sanctū, cuius pedum scabellū est q̄ adoras. Propter ipsum em̄: adoras. Ideo & hic subiecit, Adorate scabellū pedū eius: quoniam sanctum est. Quis sanctus est? In cuius amore: adoras scabellum pedum eius. Et cū adoras illū: ne cogitatione remaneas in carne, & a spiritu nō uiuificeris. Spiritus em̄ (inquit) uiuificat caro autem nihil prodest. Hæc ibi. Quam expositionē approbās Cassiodorus: in eiuſdem loci explanationē ait. Augusti. diligentissimus exquisitor corpus domini quod de Maria uirgine sumpsit scabellum diuinitatis eius asseruit debere sentiri propter naturam humanitatis quam est dignatus assumere. Illi enim uirtuti esse subiectū atq; unitum: omnibus creaturis cōstat ex cellius. sicut dicit apostolus. Quod infirmū est dei: fortius est hominibus. Et alibi, de eodem mediatore dei & hominum homine Christo Iesu: apostolus dicit. Propter quod deus exaltauit illum: & donauit illi nomen, quod est super omne nomen. ut in nomine Iesu, omne genu flectatur: cœlestium, terrestrium & infernorum. Hæc ille, Diuinus itidem Paulus ad Hæbreos scribens: eximiam Christi excellentiam declarat his uerbis. Et cum iterum introducit (deus scilicet pater) primogenitum in orbem terræ: dicit. Et adorent eū omnes angeli dei. Quē aut̄ totus angelorū adorat chorus: cur & homines nō adorabunt Christum igitur uerū deum & hominem, nō mō in cœlis regnātem, sed & in sacra eucharistia ueraciter & mirabiliter subsistētē: pie ac religiose adorat tota fidelīū multitudo. Et sacre

Ioan. 6

Psal. 98

Cassiodo.

I. corint. I.

Philipp. 2

Hebræo.
Psalm. 96

DE SACRAMENTO

2 eius corpus inibi existens qm̄ a uerbo separari nō
pōt: deuota adoratiōe ē ab oīb. honorandū. ¶ Ac
uero si in eucharistia dicatur esse sola panis substā
tia, sine corporali præsentiā Christi: quicunq; hono
rem patrie impenderent hostiæ consecratæ, rei es
sent idolatriæ. q̄ soli deo debitum cultum, exhibe
rent creaturæ: utpote panis materiali. Totus itaq;
mundus Christi nomen colens: a principio coru
sationis euangelicæ ad hæc usq; tempora, fuisse
infando idolatriæ errore detentus. q̄ hostiā cōse
cratā adorauerit in ipso missæ mysterio. & in cō
ditorijs sacris decenter atq; pro dignitate repositā.
Et solus Oecolampadius lumine sacræ fidei illu
stratus cum suis astipulatoribus: huius horren
dissimi criminis euasisset reatum. cū sentiat non esse ado
randam hostiam sacratam: q̄ sola sit ibidē panis
triticeæ substantia (ut ante sacerdotale consecratio
nem fuerat) iuxta eius placitum. Quis at id admi
serit unq; totum mundum hæcenus i error; tene
bris circa dignissimi huius sacramēti fidem & cul
tum, esse uersatū: & paucos hoc seculo natos, cras
si erroris huius atram deterfisse caliginē? Non eni
ita dereliquit dñs pop. suum, neq; sic spreuit hære
ditatem suam: ut passus fuerit omnes sui nominis
cultores hæcenus tā denso ignorantia & impietate
inuolui nubilo, plus minus mille & quingentis
annis. ¶ Insuper, Urbanus quartus, summus pon.
instituit speciale festum quotannis per uniuersam
ecclesiam celebrari debere: in uenerationē & ho
no rem sacratissimi eucharistiæ sacramenti, feria
quinta post octauas pentecostes. Et assistentibus
officio ecclesiastico in prædicta solennitate & per
octauas eiusdem: distributiones contulit spiri
tuales admodum largas, multor; scilicet die; rela

Gratia in
commoda
assertione
Oecolampadij sequen
tia.

Urbanus
quartus

ratione de iniunctis poenitentijs. Quemadmodū
 liqdo cōstat ex prædictæ sanctiōis tenore. integre
 explicato in Clementinrum constitutionum libro
 tertio, titulo de reliquijs & ueneratōe sanctorum
 cap. si dominum. Vbi & Clemens quintus in cō-
 cilio Viennensi, eandem Urbani ordinationem de
 celebrando singulis annis festo corporis Christi;
 districte & adamussim iubet obseruari. In quo q-
 dem sanctionum canonicarum capite modo citato
 multa afferuntur præclara & singularia præconia
 excellentissimi huius mysterij, q̄ linguis humanis
 satis laudari nequit. Et dignum profecto est caput
 illud iam annotatum: quod a uertice (ut aiunt ad
 calcem usq; legatur ab omnibus. Nam & uerita-
 tem domnici corporis in eucharistia, solide asti uit
 & huius fidei tanq; firmæ basis innitens professio
 ni quamplurima ibidem commemorat diuinæ bo-
 nitatis in hoc sacro mysterio beneficia, piarum
 mentium excitatoria in deuotionem uberiores
 & uenerationem tam sublimis sacramenti. Quod
 autem opus illud institutionis prædicti festi, non
 ex hominibus fuerit sed ex deo (quemadmodum
 & Urbanus ipse illic refert. se cum necdum ad
 summi pontificatus apicem esset prouectus, intel-
 lexisse: quod fuerat quibusdam diuinitus reuela-
 tum, festum huiusmodi generatim in ecclesia ce-
 lebrari debere) hinc sumitur argumentū: quod ab
 eo tempore dissolutum non est, neque nunc dissol-
 uitur illud institutum, sed in dies maius sumit in-
 cremenū: & mix; in modum cernitur adaugeri
 fidelū deuotio ac studiū: circa prædicti festi cele-
 brationē. ¶ Nepe eo die in singulis ecclesijs solen-
 nis igitur supplicatio (quam processionē uulgo di-
 cunt) omnū longe celeberrima. In qua, cum toto

Clemens;
 quintus.

Cōmenda-
 tio suppli-
 cationis so-
 lenis: q̄ fit
 4.
 i festo cor-
 poris
 Christi.

DE SACRAMENTO

cleri & populi conuentu detetur p uicos & plateas: cum summa ueneratione, sanctissima eucharistia: in canticis & laudibus iubilatorijs. Frequens quoque illi adhibetur tadar & luminarium numerus. Adornantur etiam parietes domorum tapetis & uirentibus ramis: plateae uero, odore graminae & suauiter olentibus herbis resperguntur. Et quicquid officij, pietatis studio impendi potest huic solenni supplicatio: certatim exhibetur a deuoto populo. quod non nisi incitante deo: tam studiose & religiose fieri crediderim ubique locorum. Haud aliter quam Christo ingrediente ciuitatem Hierusalem, paulo ante suam passionem. populus Iudaicus cum magna laetitiae applausu confessioneque laudis eidem occurrit. alijs uestimenta sua sternentibus. in uia: a ihs uero ramos arborum cadentibus, & iactantibus. in terram ad uiae ornamentum. denique alijs Christo acclamantibus uera laudum praeconia: quae spiritus sanctus eis suggessit. Et illi quidem tunc mortalem & paucis post diebus ignominiosam passuram mortem: tam insigni profecti sunt honore. Nos uero iam immortalem & impassibilem, triumphata morte regnantem in caelis, & pro ineffabili sua dignatione nobiscum sub tegmine uenerabilis eucharistiae uere praesentem: merito his ueneramur obsequijs, & officiosa hominum honoris debiti exhibitione colimus. At si in ipsa eucharistia solus esset secundum substantiam panis, sine corpali Christi praesentia, iuxta aduersariorum assertum: quod dies festus esset illi dedicandus, aut quae solennitas foret exhibenda institutioni ipsius sacramenti? Quis item dignum duxerit, cum conferre panem illum materiale: cum thurificatione, tadar, cereis, & ceteris ornamentis, diuinam decentibus maiestatem? Cur praeterea tanta potest

Matth. 21

Marci. 12.

Luca. 21.

Ioan. 12.

puli frequentia ad tam celebrē solennitatem tunc concurreret: ut panē illū terrenæ substantiæ & materialē diuino propemodū cultu prosequeretur? Ex laudatissima igitur festi illius ordinatione, & cōmendabili eiusdem obseruatione, quotannis in maiorem excrecente totius populi deuotionē: nō inutile sumitur argumentū, pñtiæ corporis Christi in eucharistia confirmatorium ¶ Porro Oeco- lampadius, molesto ferēs animo, tantam dño deo exhiberi in prædicta sacratissimi corporis Christi solennitate reuerentiam: ipsam celebritatem mō descriptam, his uerbis indigne sugillat in suo quod impugnamus opusculo. Palam autē est, q̄to fastu, q̄ immodico luxu, q̄ta solennitate: festum corporis Christi, quod uocant, agatur. In quo, qđ Ch̄o dignum sit: uideo minimum. Intermittitur annuntiatio v̄bi: quo locus sit ludis & cærimoniis. Ignoratur uerus eucharistiæ usus: aperitur idololatriæ fenestra. Exaggerantur supra modū superstitiones: in domibus, agrisq; lustrādis. Mulieres in cultu meretriceo: sacerdotes amassiorē more cōpti in fastu regio, milites in arma turatruculenti. Hæc ille. Omitto lubens, q̄ continuo prosequitur ibidem in eandem tendentia sententiam. qm̄ satyram magis sonant: q̄ piā doctrinam, aut admonitorium sermonem. Sed quorsum hæc om̄ia: ut damnet & infectetur religiosam fidelis populi in ueneratione tam sacri mysterij pietatem. Qm̄ id male habet uir: q̄ tanto honoris obsequio colatur ipse dominus deus noster in hoc admirabili sacramento, qđ nobis reliquit in sui monumentū & pignus amoris. Hinc ueram Christi in eucharistia adorationē: impio uocat ore idololatriam. Laudabilem quoque cærimoniæ obseruationem circa dignā eu-

Impius in
dānatione
» festi
» corpo.
» Christi
» Oeco.
» lamp.
» dius.

DE SACRAMENTO

charistiae uenerationem (q̄ synceriores fidelis populi testatur affectum) appellat superstitionem. Ornamenta uero uestium sacrae ad hanc festi celebrationem spectantia & debitam dei honorationem, luxum uocat & p̄pam, omnia in sinistram

6 partem obuertens. ¶ Cetero nō meminit ipse, aut meminisse se dissimulat, quis in diuinae scripturae lectione diutius sit uersatus: cum q̄ra celebritate deduxit Dauid rex pientissimus arcam Dñi, de domo Obededom in ciuitatem suam: cum honoratissimo sacerdotum & leuitarum choro, & uictimis pinguibus. In qua deductione, regiae maiestatis oblitus, non solum cithara ludebat & organis: sed & totis uiribus saltabat ante dominū. Non

2: Reg. 6 uenit etiam illi in mentem: cum quanta sollemnitate Salomon filius eius, eandem arcam dñi transtulit de ciuitate Dauid, in templum illud magnificū quod recens extruxerat. Ad quam translationē cōuenisse scribuntur omnes maiores natu Israel, cū principibus tribuum: & duces familiarum filiorum Israel, cū sacerdotibus & leuitis, numero saepe uictimarum immolatione. Erat autem arca illa: tanq̄ typus & umbra sacratissimae huius arcae (Eucharistiam dico) in qua omnes thesauri gratiae sunt reconditi, & in omnes affatim exundant. Haec certe arca est salutis & benedictionis: non honoris temporalium largitatem (ut prisca illa arca: in domo Obededom) sed spiritualium donorum affluentiam cōferēs. Quid igitur damnat Oecolampad. & improbat, nostram hanc arcam superdiuinam circumferri a populo cū ingenti honore & reuerentia: in die sacro, huic sollemnitati quotannis designato? Quid igitur reprehendit decetem ornatum exteriorem in uestibus, & honesto fidelium cultu atq̄ amictu ad cumulationē

3: Reg. 8

4: Reg. 6

tantæ rei decorem? Quid si in hac celebritate aliqua
fiât præter modum & rationem: imo per abusum
quendam, superinductum ab eo homine inimico
qui gaudet & assidue studet in agro dñico, bono
semini superfeminare zizania: nunquid idcirco da-
mnâda est ipsa festi institutio, aut celebris eius ob-
seruatio? Reseentur potius acuta falce ecclesiasti-
cæ seueritatis & autoritatis illa mala & noxia gra-
mina: quæ ita succrescunt sensim, & pmaneat recta
instituta: rônabile hoim obsequiũ circa hoc supdi-
uinum mysterium, cõsolidantia & cõfirmantia.

Matt. 15

¶ Quid uirtute uerborum Christi, consecra-
tioni faciendæ designatorum: panis in cor-
pus Christi uere conuertatur, & uinum ca-
licis in preciosum eius sanguinem.

Cap. XX.

OSTensum iam facis superque putamus: **I**
in sancta Eucharistia, uere & re ipsa
Christi corpus cõtineri. Nunc reliquũ
est paucis aperire, quonam pacto illic
incipiat ipsum esse: quod ante ibidem
non fuerat. an transmutatione aliqua interuenien-
te: aut citra omnem permutationem. Ad quod di-
nosendum: id unum ante omnia firmiter habend-
um sancit catholica religio. quod per prolationem
ueroꝝ a Christo domino institutoꝝ ad perfici-
endam sacræ eucharistiæ consecrationem: panis
ipse in altari propositus, ueraciter in corpus Chri-
cõuertitur, & uinũ in calice bñdictionis contentũ
in ueroꝝ eius sanguinẽ. Pro cuius asserti solida com-
ptobatione, sufficere certe deberet illa publica toti-
us ecclesiæ professio: quæ i prosa illa de sacrosctã eu-

Eccle. ca. 2
tholicæ
professio
de euchar-
istia.

DE SACRAMENTO

charitiae sacramento admodum praecleara (cuius paulo ante meminimus) religiose concinnitur. Dogma datur Christianis: quod in carnem transit panis, & uinum in sanguinem. Adiunge si lubet, & hymni illius modulatissimi. Pange lingua gloriosi corporis mysterium. hunc uersum, in maiore corroboracionem. Verbum caro, panem uerum, uerbo carnem efficit: fitque sanguis Christi, merum. ¶ Verum ut exploratior euadat & perspectior haec fidei doctrina: sacrorum patrum testimonio eandem annitemur suffulcire & comunire. Et primum Eusebii Emiseni, dicentis. Inuisibilis sacerdos uisibiles creaturas, in substantiam corporis sui & sanguinis: uerbo suo, se creata potestate conuertit. Et paulo post. Nouum tibi & impossibile esse non debet, quod in Christi substantiam terrena & mortalia conuertantur. Cui consonat Ambrosius in 4. li. de sacramentis, capite 4. dicens. Si tanta uis est in sermone domini Iesu, ut inciperent esse quae non erant: quanto magis operatius est, ut sint quae erant & in aliud commutentur. Coelum non erat, mare non erat: terra non erat. Sed audi dicentem. Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit & creata sunt. Ergo tibi ut respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem, dico tibi, quod iam est corpus Christi. Ipse dixit, & factum est: ipse mandauit, & creatum est. Et nonnullis interiectis exemplis, ex sacra depromptis scriptura: ad ostendendam diuinae uirtutis in operibus naturae usum transcendentibus magnitudinem, circa finem eiusdem capituli, ita rem propositam colligit. Ergo didicisti quod ex pane fiat corpus Christi. Et quod uinum & aqua in calice mittitur: sed fit sanguis, consecratione uerbi caelestis. Haec Ambrosius, ibidem. Eandem quoque sententiam

Eusebius
Emisenus

Ambrosi.

Psal. 148.

confirmat Augustinus: his uerbis. Ex substantia panis & uini mystice corpus Christi consecratur. Et paulo post. Corpus Christi & sanguis, in uirtute spūs sancti: ex panis & uini substantia efficitur. Rursum idē. Per spm̄ sanctū, hanc. s. panis substantiam, suam efficit carnē: & trāsit uinum in sanguinem. Et iterū. Credendum est: q̄ in uerbis Christi sacramenta conficiantur. Cuius. n. potentia creatur prius. s. panis & uinū: eius utiq; uerbo, ad melius procreantur. ¶ Insuper in epistolis decretal. tit. de celebratione missarū, cap. cum Marthæ. dicit Innocent. III. Christus panem & uinum, in corpus & sanguinem suum proprie cōmutauit. Et uenerabilis pater, Hugo de S. Victore, in secundi lib. de sacramentis parte octaua, secundoq; partis illius capite, inquit: Sacramentū corporis & sanguinis sui, ipse dominus Iesus Christus instituit: qm̄ post cœnam ueteris paschæ, panem & uinum in corpus & sanguinem suum diuina potentia transmutans, apostolis sumendum tribuit: & ut idem post, hoc in memoriam sui agerent, præcepit. Accedit illi & Damascenus, in quarti libri suarū sententiarū cap. decimoquarto, dicens: Corpus Christi secundum ueritatem coniunctū est diuinitati: quod ex sancta uirgine corpus est. non q̄ ipsum corpus assumptum ex cœlo descenderit: sed q̄ ipse panis & uinū transmutatur in corpus & sanguinem dei. Et paulo post, eodem in loco. Sic & propositiōis panis, uinumq; & aqua: per inuocationem & aduentū spūs sancti, supernaturaliter transmutatur in corpus & sanguinem Christi. & non sunt duo, sed unum & idem. Plura deniq; in eandem rem testimonio, facile colligas ex dictis sanctorū patrū: supra adductis cap. 11. & 12. præsentis libri: & ex

August.

§

Innocen. §

Hug. de s. Victore

Damasc.

DE SACRAMENTO

canonicarū sanctionū libro ibidē diffusius citatis.

4
In eucharistia nō manere panē post consecrationem

¶ Ex his utiq; perspicuum est, non esse recipiendā illoꝝ sententiam: qui astruunt post cōsecrationem manere substantiam panis simul cū corpore Christi, sub illius forma contento. & nihil præexistēs ibi ante cōsecrationem, desinere esse, sed q̄dā quasi consubstantiationem siue consistentiā corporis Christi & panis sub eadem forma uisibili fieri. Nā cum unum quippiā in aliud secundū substantiam conuerti dī: facta ea conuersione, non manet conuersa substātia cū ea in quam dicitur cōuersa. Vt

Gene. 19

cum uxor Loth conuersa legitur in statuam salis non mā sit tota mulieris illius sustantia cū ea statua, facta illa mutatione. Et cum uirga Moysi uersa est colubrū, ubi diuino iussu proiecta fuerat in

Exodi. 4.

terram: non simul fuit tota uirgæ illius substantia cum ipso colubro. Alioqui nulla ibi facta fuisset uersio: quod scripturæ sacræ uerbis aduersatur.

Ioan. 2

Demum cum diuina uirtute, aqua in nuptijs facta est uinū: non superfluit aquæ prioris substantia cū uino, in quod conuersa dicitur. Atqui testimonio officij ecclesiastici ab omnibus approbato, & multiplici sacroꝝ scriptoꝝ autoritate, mō cōmonstratum est: per uerba consecratoria panem in Christi corpus conuerti, & uinū in sanguinē eius preciosum. Non igitur manet tota panis substantia cum corpore Christi: sub eisdem proprietatibus accidētarijs panis, neq; sustātia tota uini: cū eius sanguine. Alias nulla esset ibidem facta trāsmutatio, uirtute uerboꝝ Christi: quod omēs sacri autores uno ore negant. Quocirca non est admittenda hmōi cōsubstantiatio corporis Christi cum pane materia-
li: neq; impanatio eiusdem corporis, ut alioꝝ utarū uocabula: qui impanatum Christi corpus ponunt

& simul cum pane subsistens. Hanc autē assertio-
nem erroneam de permanentia substantiæ panis
materialis cum corpore Christi & uini cū sangui-
ne, post consecrationem: satis superque damnauit
sacrosancta synodus Constantien. in cōdemnatione
huius primi articuli Ioannis Viclefi. Substantia pa-
nis materialis, & similiter substantia uini materia-
lis manet in sacramento altaris, ut supra in secūdo
capit. libri præsentis: est dictum. Insuper ea ferme
omnia quæ per totum hunc librum ex sacris lite-
ris, sanctionibus canonicis, & orthodoxorū patrum
sententijs hæcenus sunt adducta: hanc etiam con-
futant impiam positionem: ut non opus sit nouis
rationibus aut testimonijs ad ipsam amplius im-
probendam. Eandem tñ pestilentem doctrinam:
Lutherus cum suis affectatoribus resuscitasse no-
scitur superioribus annis, inter cætera sua uirulē-
ta letiferaque dogmata: ut ipsi ecclesiæ catholicæ
(quam implacabili odio persequitur) hac etiã in
parte aduersetur. ¶ Neq; etiam probanda est illo-
rum sententia, q̄ dicunt q̄ substantia quæ fuit pri-
mo panis: postea est caro Christi. Nam id ipsum fi-
eri non posset: nisi deperdita forma panis, materia
eius manens susciperet in se formã corporis Chri-
sti, & ab ea aniretur. Quemadmodū cū substan-
tia aeris fit aquæ substantia: deperdita aeris for-
ma substantifica, recipitur in illius materia, for-
ma aquæ. Et cum substantia ligni fit ignis: deper-
ditur ligni forma, & eidem materiæ postea inest
forma ignis. Non. n. humana mens cōcipere posset
aut intelligere: unam substantiam postea esse aliã
aut intelligere: unam substantiam saltem secundum for-
mã deperdite, cum sit impossibile, imo in-
tellectu incomprehensibile, substantiam unam,

Syn, Coñ.

De hoc,
amplius i
ult. cap. li.
sequentis:
S

In eucharistia, panē
nō eē cor-
pus Chri.

DE SACRAMENTO

manentē omnino integram, esse postea aliā substā-
tiam ut unam prorsus & eandē rem: esse panē &
simul corpus Christi, eādē quoq; esse aerem &
aquam: unam deniq; substantiā esse lignū & ignē
Naturali. n. conditione, ita illa sunt inter se diuersa:
ut nullo mō unū esse possit aliud, ambobus in sua
substantia integre manentibus. Vt igitur substan-
tia q̄ fuit primo panis, postea sit corpus Christi:
oporteret saltem formā substantiæ panis corrūpi,
& deinde eidem materiæ panis subesse formā cor-
poris Christi. Hoc aut prorsus est absurdū. Nam
tūc quotidie glorioso corpori christi noua adijce-
tur materia: unde cōtinuum susciperet incremen-
tum. Et certe iam in immensam excreuisset molē
sacrę illud corpus: si a tempore institutionis my-
sterij eucharistiæ, tota hostiæ consecratæ mate-
ria, fuisset ipsi adiecta. Deberet itidem illa de no-
uo animari ab anima rationali Christi: & uniri di-
uinitati. & ita lōge maior esset pars sacri eius cor-
poris quæ non fuisset sumpta de substantia sacra-
tissimæ uirginis matris, sed per usum frequentem
consecrationis illi ab extrinseco adueniens: quàm
ea quam accepisset de gloriosæ matris substantia,
in qua passus fuisset mortē & resurrexisset a mor-
te. Sed quam ratione (obsecro) corpori iam glo-
rioso, & dote immortalitatis atque impassibilita-
tis adornato: fieret noua quotidie accessio mate-
riæ? ¶ Repudiata igitur secundo loco ea sententia
quā tot sequuntur absurditates: hæc tertia est fir-
miter amplectenda, q̄ per uerborum consecrati-
onis prolationē, substantia panis definit esse in eu-
charistia: & manent solum eius accidentia, color,
sapor, grauitas, figura, q̄ntitas & similia, sine subie-
cto, & sub illis accidētibus incipit esse corpus Chri-

In eucha-
ristia ma-
teriā panis
non adijci
corpori
Christi

6
Fides ec-
clesiæ, te-
nēda de eu-
charistia

quod tamen ipsis nequaquam afficitur. Et ita de uini secundum substantiam desitione, & sanguinis Christi subsistentia sub illis accidentarijs proprietatibus: est dicendum.

Transubstantiationem in eucharistia: & ecclesiae determinatione comprobari, & sanctorum patrum graui autoritate. Cap XX

HAnc autem conuersionis speciem, in fine precedentis capituli explicatam, & super omnes alias admirabilem: uocat ecclesia sancta & auctores sacri, transubstantiationem. Quam esse diffiniunt conuersionem substantiae totius in alteram totam substantiam; non habentem communem materiam cum priore. Quam sane omnino diuersi esse generis ab alijs conuersionibus, cum naturalibus: et supernaturalibus. haud difficile conuincitur. Tum quod in alijs (quae naturae fiunt lege) conuersionibus substantialibus: prioris substantiae materia substerni uultu est & subiectum formae, substantiae posterioris, ut habeat succedens substantia, eandem communemque materiam: cum precedente. Quemadmodum cum ex ligno fit ignis, materia ligni substernitur atque subijcitur formae ignis producti: & manet integra: transmutatione facta. In hac uero conuersione panis in corpus Christi: non manet completa mutatio, materia panis, ut recipiat in se formam substantialem corporis Christi. sed tota perditur simul cum forma panis: ut ibi sit totius substantiae panis desitio. Tum etiam, quoniam in alijs etiam supra naturam factis conuersionibus accidentia prioris substantiae non leguntur permansisse incolumia post completam transmutationem:

Quid transubstantiatio.

Transubstantiatio nis, ab alijs mutationibus, differentia.

DE SACRAMENTO.

sed simul fuisse deperdita cum forma substantiali eiusdem substantiæ. & illis successisse accidentia, productæ recenter substantiæ consentanea: & materiæ eiusdem sequentis substantiæ inhærentia.

Exod. 7.

Ioan. 5.

In eucharistia neque generatio nec corruptionem.

Ut cum flumina Aegypti in sanguinem fuerunt omnipotente dei uirtute transmutata, & aqua in uinum in nuptiis factis in Cana Galileæ: neque hic aquæ accidentia manserunt in uino, neque illic qualitates fluminis, in sanguine aut eius materia. Hic autem & in altissimo eucharistiæ mysterio, prioris substantiæ permanet in sua integritate accidentia: deperdito ipsorum subiecto, Et cum nullum habeant succedens subiectum cui insint (nam sacro Christi corpori, eandem dinoscuntur non inherere: neque ipsum denominare talibus affectibus accidentibus) ipsa in sancta eucharistia, diuina uirtute (cui nihil est difficile, nihil impossibile) sine subiecto & per se subsistunt. Et ita communem accidentium conditionem supergressa: euehuntur ad hunc dignitatis gradum, ut quandam substantiæ induant naturam, in ipsa per se subsistendi sorte: qua illa accidentia nobilitantur. ¶ Tum denique, quia in alijs conuersionibus, unius esse solet substantiæ corruptio: & alterius generatio. Ut cum ex aëre fit aqua, aut ex ligno ignis: aut cum in uinum commutata fuit aqua, aut unda Aegypti in sanguinem. At uero in hac singulari & admiranda transmutatione: non est panis proprie corruptio, quoniam non manet superstes eius materia. nec corporis Christi generatio: quoniam in deperdita substantiæ materia non acquiritur eius forma. Quinimmo nec ipsius sacri corporis Christi est creatio: quoniam ante consecrationem integrum subsistit in cælo, & ita ad existentiam non producit, licet nouo in eucharistia subsi-

EVCHARISTIAE II. 70

stat mō: utpote sacramēti. Nec ipsius panis materialis in eucharistia ante existentis est annihilatio: quāvis totius substantiæ ipsius oīmoda sit desitio quā illi altera succedit sub iisdem accidentibus licet sibi extrinsecis: substantiā. Ad propriā autē annihilationis rationem id exigitur: quod huiusmodi omnimoda desitio substantiæ non terminetur in aliud ens, quod illi desinenti succedat. Sicut ad creationis rationē illud exposcitur: quod omnino ex non ente, & non præexistēte aliquo tanquā productionis illius initio, quāvis progrediatur ad ortū. Quo fit ut hæc transmutatio, extra omnium aliarum sortem & aleam uideatur reponenda: quinimmo supra cæteras omnes, ob nouam ipsius & admirabilem conditionem, iure collocanda, ut in qua deus (qui facit mirabilia magna solus) sua quotidie signa innouare: & omni efficacē suam uirtutem ostentare dignatur. ¶ Hanc igitur inconcussa fide tenendam transubstantiationem, amplecti libenter & profiteri debent omnes ecclesiæ sanctæ filij: qui nō uolunt a suæ matris aberrare uestigijs, nec præscriptam sibi sacræ fidei regulam prætergredi. Enim uero de sacramentis ecclesiasticis sentire debent omnes: quemadmodum ecclesia Romana cæterarum omnium parens & princeps, de illis tenendum prædicat, ut ex quinto libro epistolarum decretalium, titulo de hæreticis, cap. ad abolendam iuxta Lucij tertij canonem: supra est adductum. Atqui ipsa ecclesia catholica prædicat, & iā diutius determinauit: in consecratione eucharistiæ panem transubstantiari in corpus Christi, & uinum in sanguinē. sicut est principio epistolarum earundem, titulo de sūma trinitate & fide catholica, cap. firmiter credimus: iuxta Innocētiij tertij canonem

Nec creationē; nec annihilatiōne: in eucharistiæ sacramento fieri.

Psal. 135.

Capite. 3.

Capite. 3.

DE SACRAMENTO

Innocenti
us tertius.

in concilio Lateranensi aeditū: ante est probatum
quod rem & hic reperere non piget. Ipse (inquit) Iesus
Christus. sacerdos est & sacrificiū. cuius corpus &
sanguis in sacramento altaris, sub speciebus panis
& uini ueraciter continetur: transubstantiatis pa-
ne in corpus & uino in sanguinem, potestate diui-
na. Hæc ibi. Nemini igitur licet (si fidē catholicā,
utī debet, seruare uelit inuiolatam (transubstantia-
tionem inficiari; aut nomē eius & rem abijcere, si
cut utriūq; aspernatur & reijcit Oecolampadius.

4 ¶ Veruntamen in prædicto Innocētijs (ut uocant)
symbolo: quod clarius quorundā credendorū ueri-
tatem referat, quā in symbolo apostolorū, Niceno
& Athanasij fuerat explicata: ecclesia ipsa p̄ cele-
brem illam & publicam suam decisionem, non fe-
cit primo hanc ueram, q̄ panis transubstantiatur
in corpus Christi: cum illam ueritatem tunc tenen-
dam sanxit. Sed eā, ab initio institutionis sanctis-
simi eucharistiæ sacramenti fuisse ueram declara-
uit: quæ ante talem declarationem nō usq; adeo di-
lucide fuerat explicata. Fuit enim illa, panis con-
uertitur in corpus Christi & uinū in sanguinē: ab
ipso primordio institutionis tanti mysterij, semp̄
uera. sed nō fuit eius ueritas tā manifeste prius de-
prompta: sicut postea, ad cōfutandas hæreticorū
uesanias. Per illam uero publicam concilij Late-
ranensis definitionem, apertius manifestata est to-
ti ecclesiæ, propositionis eius ueritas: quam ante
semp̄ habuit. & obstricti sunt arctius p̄ eandē ec-
clesiæ determinationē fideles: ad tenendā illius fi-
dei cōfessionem. Quemadmodū & in cōcilio Nice-
no determinata fuit manifestius cōsubstantialitas
filij dei cū p̄re: quæ uis hæc semp̄ fuerit ante uera, si-
lius dei est consubstantialis patri, iuxta illud Chri-

Quo mo-
do in cōci-
lio Late-
ranēsi trā
substantia-
tio fuit de-
finita.

EVCHARISTIAE. I. 71.

sti uerbū in euangelio. Ego & pater: unū sumus.
 Sed prædictæ propositionis ueritas, nō adeo clare
 prius expressa: ad reprimendas Arrianorū insani-
 as in eo cōcilio fuit patētius explanata, eno-
 datiorq; reddita. Sicut igitur in sacrosancta syno-
 do Nicena, prædicata fuit dilucidius & enunciata
 filii dei cū patre cōsubstantialitas: ante nō tā plane
 enucleata & reclusa. ita & in cōcilio illo Lateranē
 si sub Innocētio tertio, palā & expresse declarata
 est totius ecclesiæ autoritate, trāsubstantiatio pa-
 nis in corpus Christi & uini in sanguinem, in sa-
 cra eucharistia: quæ prius non ita aperte detecta
 fuerat & reserata. ¶ Porro nō fuerit hic incōgru-
 um, hanc ecclesiæ determinationē de fide transub-
 stantiationis in eucharistia, firmiter tenenda: non-
 nullis illustriū authorū testimoniis cōfirmare. Et
 in primis eximii patris Anselmi: qui in epistola li-
 minari sui operis de corpore & sanguine dñi, ait.
 Cum ad benedictiones mysticas opante inuisibili
 ter uerbo dei, corpus in corpus, substantia mutata
 sit in substantiam: sicut in mensa nuptiali aqua in
 uinum mutata, solū affuit uinū, in quod aqua mu-
 tata erat: sic in mensa altaris solū adest corpus do-
 mini, in quod uere mutata est uera panis substan-
 tia. Nisi q̄ de aqua: nihil remansit in mutatiōe illa.
 de pane uero mutato: ad peragendū sacri instituta
 mysteriū, sola remanet spēs uisibilis. Vnde beatus
 Ambro. Ne (inquit) horror cruoris fieret. ideo in
 similitudine accipimus sacramentū. Idem etiam
 Anselmus in opere supra dicto: ait circa principi-
 um. Similitudo illa panis, q̄ in altari carnis se ocu-
 lis ingerit: per se inspecta, non est corpus dñi. Sed
 cū esset quiddā priori simile, id est, pani inhærens
 uel accidens; migrante in corpus dominicum sub

Ioan. 10

5

Anselmus

Ioan. 2

Ambrosi.

Anselmus

DE SACRAMENTO.

stantia, cui inhærebat, remansit ad peragendum
 sacri institutū mysterij. Quod quidem contra usum
 & rationē est mūdanz sapiētiz: ut sublata substan-
 tia, substantiæ accidens subsistat. Sed legi naturæ
 non subiacet deus: imo ipsius legis lex, est creator
 suus. pōtq; accidētia subducto substantiæ funda-
 mento uel cōtinere, uel in aliā trāfferre substantiā
 q̄ terram uel secundum unum prophetam appen-
 dit in nihilo. uel secundū aliū: sup maria fundauit
 eam, & super flumina præparauit eam. Et paulo
 post, idē probatus author subnectit ibidē. Est igitur
 in mysterijs uera dñici corporis substantia: sed
 absq; uisibili specie sua. & est uera species uisibilis
 panis: sed absq; substantia sua. Vnde beatus Au-
 gusti. Quod (inquit) uides in altari: panis est & ca-
 lix quod nobis renunciant oculi nri. quod autē fi-
 des postulat instruenda: panis, corpus est Christi,
 & uinum. sanguinis est Christi. Et Ambrosius.
 Vt sint: & in aliud cōmutentur. Nihil em̄ falsum
 putandum est in sacrificio ueritatis, uel sicut fit in
 magnor; præstigijs: ubi delusione quadam fallun-
 tur oculi, ut uideatur illis esse, quod non est omni-
 no. Sed uera species uisibilis panis quæ fuit in pa-
 ne ipsa facta præter substantiam suam, quodam
 modo in aliena pegrinatur, contenente eam qui
 fecit eam: & ad suum transferente corpus: Quæ ta-
 men translata ad corpus domini: non eo modo se-
 habet ad illud, sicut accidens ad substantiam. q̄
 corpus domini in substantia sua: nec album efficit
 albedo illa, nec rotūdum rotūditas: sicq; de reliqs
 6 Hæc Anselmus. ¶ Cui cōsonat omnino eximius
 Hugo de sancto Vi pater Hugo de sancto Victore: in secundi libri de
 ctore. sacramentis parte octaua, illiusq; partis capite no-
 no, in hūc modū, Per uerba sanctificationis, uera

EVCHARISTIAE. I. 72

panis & uera uini substantia: in ueræ corpus & sanguinè Christi cōuertitur. sola specie panis & uini remanēte: & substantia in substantiā transeunte. Conuersio autē ipsa: nō secundū unionē, sed secundū transitio nem credenda est. Quoniam nequam essentia: in essentia augmētum accedit. ut p id quod accedit. id ad quod accedit, maius fiat. Sed transiōne, ut id quod accedit: cū illo ad quod accedit, unū fiat. Nec sic in pane, corpus Christi cōsecrari dicimus: ut de pane, corpus Christi, esse accipiat. nec q̄si nouū corpus, subito factū de mutata essentia: sed in ipsum corpus ueræ mutatā essentia. Nec ipsam substantiam panis & uini in nihilū redactam: q̄a desijt esse quod fuit. sed mutatā potius: q̄a cœpit esse aliud, quod non fuit. Et ipsum quod cœpit esse: ex ea esse nō recepit, q̄a prius panis fuit. sed ipsa, eius esse accepit: quando desijt esse quod fuit. Hoc expressius distinximus propter eos: qui ex sua ratione, fidei præiudiciū faciunt & sensu suo incedentes asserere nituntur: uel hoc esse solum quod cernitur, uel tale esse quod creditur. Hoc est, quia sola panis & uini species cernitur: solam ibi esse panis & uini substantiam. uel quia ibi substantia corporis & sanguinis Christi creditur: possibiliter ei inesse speciem & qualitatem panis & uini, quæ cernitur. Quasi non possit species apparere: cuius non assit substantia. uel substantia latere: cuius non apparet forma. Hæc ille. Accedit his & Augustinus. in libro de corpore & sanguine domini, dicēs: Non dubitare debet aliquis, cū panis & uinū consecrantur: ipsa transmutari in ueram substantiā Christi, ita ut nō remaneat substantia panis uel uini. cū multa alia etiā in opibus dei; non minus miranda uideamus, Homi-

Hæc uerba Hugonis sunt sūmope annotanda

Augusti.

DE SACRAMENTO

Gene. 19.

7
Eusebius.
Emisenus

Idem.

nem enim substantialiter mutat deus in lapidem: ut uxorem Loth, & in paruo artificio hominis: cænum & filicem in uitæ. Nec credendū est: quod substantia panis uel uini remaneat sed panis in corpus Christi & uinū in sanguinē conuertitur: solūmō qualitatibus panis & uini remanētibus. ¶ Neque ab horū sacrorū patrum sentētia discrepat Eusebius Emisenus: dicens. Sicut quicumque ad fidē ueniens, ante uerba baptismi: adhuc in uinculo est ueteris debiti. his uero commemoratis: mox exiit omni fece peccati. Ita quādo benedicendæ uerbis cælestibus creaturæ, sacris altaribus. imponuntur antequam inuocatione summi nominis cōsecrentur substantia illic est panis & uini. post uerba autē Christi: corpus est & sanguis Christi. Quid autē miræ est, si ea quæ potuit uerbo creare: uerbo possit creata conuertere? Rursum idem. Quanta itaque & quam celebranda beneficia, uis diuinæ benedictionis operetur: attende. Et ut tibi nouum & impossibile non debeat uideri, quod in Christi substantiam terrena & mortalia commutantur: te ipsum interroga. Sicut enim sine corporali sensu, præterita uilitate deposita: subito nouam indutus es dignitatem, & sicut hoc, quod in te deus lesa curauit, infecta diluit, maculata deterisit: non oculis sed sensibus tuis sunt credita. Ita & cum reuerendum altare, salutari cibo potuque reficiendus ascendis: sacre dei corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare. Hæc ille. Quamuis autē nonnullæ particule huius postremi authoris mō adductæ, in superioribus huius libri locis etiā prolatae fuerint: eas tamē hic repetitas uolui, ut cæteris quibus inseruntur sententijs annexæ: integram redderent & totā expectati testimonij sententiā. Demū quonam pacto

EVCHARISTIAE. I. 73

articulus ille transubstantiationis & subsistentiae
accidentium sine subiecto, in sacra eucharistia, ex
sacrae literae fonte euangelicoq; testimonio re-
cta ratiocinatione deducatur: eximius autor, erudi-
tioneq; praclarus, Thomas Vualden: circa finem
septuagesimi quinti cap. sui libri de sacrament. lu-
culenter & egregie demonstrat.

Thomas
Vualden

¶ Quis horum Christi uerborum, hoc est cor-
pus meum, proprius est sensus: & quomo-
do illorum uirtute: fit cōsecratio sanctae eu-
charistiae.
Cap. XXII,

DEmum id su perest disquirendū: qua
uirtute & efficacia fiat hmōi trāsmu-
tatio, & accidentiū sine subiecto per-
manentia, in ipsa cōsecratione eucha-
ristiae. Et paucis rēndendum est: hęc
omnia fieri uirtute uerborum Christi, ad perficien-
dam huiusmodi consecrationem, ab ipso designa-
torum. Quibus integre a sacerdote prolatis, non qui-
dem in sua sed Christi loquentis persona: mox ad-
miranda perficitur hęc (quā ante explicauimus)
transmutatio. Vt in fine prolationis uerborum sup
hostiam sacram: conuertatur panis in uerum Christi
corpus, & finita pronuntiatione uerborum ad con-
secrationem calicis accommodatorum: subito uinū
in preciosum Christi sanguinem sic conuersum.
Ad quod fidelibus psuadendum, non rōnibus phi-
losophicis aut demonstratorijs opus est: sed sola et
solida fide catholica, q̄ profiteatur non esse impos-
sibile apud deum omne uerbum. & firmiter tene-
at, q̄ sicut omnipotēti dei uerbo producta sunt o-
mnia q̄ ante nō fuerant: ita uirtute eiusdem ines-

Lucæ. 1.

Gene. 1.

K

DE SACRAMENTO

Pfal. 67
Eccl. 8

2.

Obiectio-
nis dilutio

Augusti.

fabili, q̄ subsistunt, in alia transmutari posse, pro
beneplacito suæ uoluntatis. Dedit. n. uoci suæ dñs
uocem uirtutis: & omni efficacem uim agendi q̄
uoluerit. atq; (ut ait Ecclesiast.) sermo illius: pote-
stare plenus est. ¶ Q̄ si quis obieceret. Sicut i prin-
cipio aut circa medium prolationis eorū uerborū,
transmutatio illa non fit: qm̄ necdum perfecta est
orō, & nondum ex omnibus suis partibus cōpa-
cta propositio, ita pronuntiatiōe illius cōpleta, cō-
uersionem illam fieri non posse illorū uirtute uer-
borū: qm̄ iā tota desijt oratio atq; defluxit, ob suc-
cessiuam & transitoriam uocis conditionem, q̄ cū
primū prolata est: protinus tenues uanescit in au-
ras. Et hoc pacto nullū uidetur assignari posse tē-
pus aut momentum quo fiat huiusmodi permuta-
tio: si fieri cēseatur uirtute prolationis uerborum,
consecrationi faciundæ assignatorum. ¶ Adhiben-
da illi est responsio, uoces quidem ipsas consecrato-
rias: euanidas esse & occiduas. atq; tum solum eas
subsistere: cū a loquente proferuntur. Virtus tñ dei
per uoces illas operatoria, permanens est & æter-
na: neq; minus efficax desitis uocibus, atq; si inco-
lumes adhuc persisterēt. Proinde cooperatoria uo-
cibus pronunciantis, dei uirtute, interitus & occa-
sus nescia: in puncto atq; articulo perfectæ prola-
tionis, hæc fit trāsmutatio panis & uini in corpus
& sanguinem Christi. Quemadmodum B. Augu-
stinus in libro 19. contra Faustum, cap. 16. de uer-
bis sacramentalibus consimilem profert sententi-
am, dicens: Quid sunt aliud, quæq; corporalia sa-
cramenta: nisi quædam quasi uerba uisibilia? sa-
cro sancta quidem: ueruntamen mutabilia & tem-
poralia. Deus enim æternus est: nec tamen aqua et
omnis illa actio corporalis quæ agitur cum bap-
tizamus, & fit, & transit, æterna est. Vbi rursus etiā

am illæ syllabæ celeriter sonantes & transeuntes, cum dicitur deus: nisi dicantur, non consecratur. Hæc omnia, fiunt & transeunt: sonant & transeunt. Virtus tamen quæ per ista operatur: iugiter manet. & donum spirituale quod per ista insinuat: æternum est. Hæc ille.

¶ At uero quoniam totius controuersie summa inter Oecolampadium & catholicos uersatur circa hanc materiam, in prædictorum domini uerborum, hoc est, corpus meum, ad consecrationem hostiæ pertinentium intelligentia: aperiendus est illorum germanus ac proprius sensus, ad quem tanquam scopum intendere debet religiosa mens fidelium: illique tanquam firmæ anchoræ fidei, indubitato inharere. Est igitur prædicta propositio, citra tropum omnem & figuram intelligenda de xpo Christi corpore: quod post debitam uerborum illorum prolationem, sub specie panis secundum substantiam & re ipsa delitescit. Pronomen autem illud demonstratiuum, id ipsum demonstrat: quod transacta prolatione, sub forma panis continetur, ut hic habeatur genuinus eorū uerborum sensus. Hoc, quod exacta uerborum pronuntiatione, sub specie panis delitescit: est corpus meum. Vnde ibidem non ad sensum corporalem, sed ad intellectum sit illius rei demonstratio: quæ diuinarū uirtute uerborum ueraciter & secundum rem, sub panis latitat forma. Et ea ipsa res: est uerum Christi corpus, secundum propriam naturam & substantiam. Quare idem prorsus designatur per demonstratorium illud pronomen: & subiunctam dictionem, corpus meum. Et ita per protritā dictionem, regulam, prædicatiua illa atq; affirmatoria propositio, cuius extrema pro eodē omnino

¶ Quis horæ dñi uerborū sensus, hoc ē corpus meū.

DE SACRAMENTO

Matt. 26.

Luca. 22.

4
Quis horum
verborum
sensus. hic
est calix san-
guinis mei.

Ambrosi.

sumuntur: est uera. Hanc autem uerborum domini intel-
ligentiam, & ipsa glossa interlinearis insinuat Mat-
thæ. 26. cap. pronomen illud demonstratiuum ita
explicans. Hoc, quod sub specie panis uidetur: est
corpus meum. Et eadem glossa Lucae 22. capit. in
hunc modum a priore non dissimile, explanat ean-
dem periculum demonstratoriam. Hoc, quod sub
specie panis apparet: est corpus meum. In utraque
tamen expositione: uerba presentis temporis, ui-
detur, apparet, & est: referenda sunt ad punctum il-
lud & momentum temporis, quod ipsam claudit
uerborum dominicorum a sacerdote prolationem, quam
tunc primum & non anteriore temporis articulo,
uerum Christi corpus, sub specie panis illic uidetur,
apparet, & continetur. ¶ Eodem quoque prorsus modo
intelligenda sunt uerba, calicis sacri consecratoria
Hic est calix sanguinis mei, quod tantundem ua-
let: atque si quis dixerit. hic est calix: sanguinem meum
specie uini occultatum uere continens. Quod sane
dictum: uerissimum est, sicut & ab ore summæ ue-
ritatis prolatum. attendendo tempus, fini prolati-
onis eorum uerborum adiacens: & non præcedens. Quam
(ut modo dictum est) in tempore prolationis, finem
eorum uerborum antecedente: necdum facta est panis
in corpus, & uini in sanguinem Christi conuersio
sed in extremo pronuntiationis illius articulo, re-
pente & subitarie fit: immensa illa Dei potesta-
te, quæ mora temporis non indiget in admirandis
suis operibus. Nescit enim (ut ait Ambrosius) tarda-
molimina: spiritus sancti gratia. Hoc autem sacramen-
tum quod in altari conficitur: uirtute spiritus sancti
potissimum perficitur. cuius gratia operatoria
admirabilis illius mysterij: inuocatur a sacerdote sa-
cra faciente, circa ipsius missæ offertorium: his uer-

bis aut cōsimilibus. Veni inuisibilis sanctificator, sancte spūs: ueni, sanctifica hoc sacrificiū, ad honorem nominis tui pręparatum, in nomine patris & filij, & spiritus sancti, Amē: Vnde ex adductis sparsim in anterioribus huius libri locis sanctorū patris autoritatibus, constat hanc unam eorū oīm esse sententiam: q̄ uirtute immensa atq̄ efficacissima spiritus sancti, sit per uerborū consecrationis prolationem conuersio supra omnem naturę modum, panis in uerū Christi corpus, & uini in sanguinem. ¶ Porro hic uerborū consecrationis & panis & calicis sensus, mō assignatus: non mō ecclēsię sanctę & sacrorū autorū intelligentię, pietatiq̄ fidei est cōsentaneus: sed & facilis est captus & idoneus ad mille anfractus, ambages, & scopulos errorū intricatarūq̄ quęstionum deuitandos. Nihil enim scrupuli relinquitur amplectenti hęc mō propositam explanationē: neq̄ quicq̄ occurrat obuium aut interuenit perplexum, quod ueritatem offendat aut sacram lædat religionem. Quę si quis pergat ea uerba panis consecratoria, cum Oecolampadio exponere in hanc formā. Hoc est corpus meum, id est, hoc significat corpus meū, uel: hoc est figura corporis mei. demonstrato per id pronomen hoc, pane illo materiali: quem asserit post peractam consecrationem manere secundum substantiam, perinde atq̄ ante eam fuerat, nulla profus in eo demutatione facta: primū in hoc incidit impietatis barathrę, q̄ abnegat uerū Christi corpus post consecrationem sub forma panis re ipsa contineri: sed solum ibidem asserit esse panem materialem & frumētarium: qui sit figura, signū & representatio corporis Christi passi pro nobis & nunc ad dexteram patris in cęlo consistentis.

Inuocatio
sa. spūs in
missa fieri
solita.

5.

Expōnis
uerborum
dñi, ab Oe
colamp. as
signatę cō
futatatio.

DE SACRAMENTO

Mat. 26

Quod plane impium dogma: per totum hūc librum multipliciter elisum est & confutatū. Deinde in-
tempestiuum illum, & importunum esse tropum
(iuxta quem: uerba prædicta uolunt aduersarij in-
telligi) liquido produnt subsequētia Christi uer-
ba, de corpore quidem: continuo subnectentis. qđ
pro uobis tradetur. de sanguine uero, qui pro uobis
& pro multis effundetur. Ea siquidem uerba, non
figuræ corporis aut signo sacri sanguinis, cōpetere
queunt: sed uero tm̄ corpori, & uero itidem san-
guini. Verum nanq; Christi corpus: pro nobis in
mortem traditum est. & uerus etiam eius sanguis
(non figura illius, aut signum) pro nobis effusus
est in remissionem peccatorū. Cōstat igitur omni
ex parte (ut supra etiam est dictum) Oecolampa-
dianam illam expositionem: ueritati nequaq; co-
hærere.

6
Absurda
eorundem
dñi uerbo-
rū exposi-
tio: ab alijs
conficta

Ioan. 2

Sed lōge magis abhorret a uero, absurdi
orque censerī debet aliorū sententia: qua censent in
hisce uerbis: Hoc est corpus meum, Christū pro-
nomine illo hoc, nequaq; demonstrasse suum cor-
pus sub speciebus panis contentum: neq; panē il-
lum materiale, quem manu tenebat. sed propri-
um suum corpus in mensa recumbens: & sub mē-
bro: distinctione discipulis conspicuum. Haud
aliter q̄ Iudæis ante dicens: soluite templum hoc,
pronomine hoc, suum ostendit corpus: sacre deita-
tis tēplum. quoda Iudæis per mortem, animaq;
disseparationem erat soluēdum. Et ita cum de san-
guine dñs noster in cœna sermonem hunc subre-
xit: hic est calix sanguinis mei, proprium sui cor-
poris uenis contentum sanguinem sub forma uifi-
bili, demonstrasse ipsum cōtendunt hi improbi do-
gmatisæ: ut abnegent ueritatem dominici corpo-
ris & sanguinis in eucharistia. Verū si id astruere

pergant: consequens est eos asserere etiam debere, q̄ cum dñs ante dixit apostolis, accepto pane: Accipite & manducate ex hoc omnes: ipsum eo pronomine etiam demonstrasse suū ipsius corpus mensæ accumbens, & oculis discipulorū obiectum. Et ita ipsis dixisse: q̄ ex illo suo corpe discipuli manducarent, singuli scilicet abreptam corporis illius in frustra dilaniandi particulam: ritu ferarū. Eandem enim prorsus rem demonstrat pronomen hoc, in priore illa uerborū domini parte: manducate ex hoc omnes. & in hac posteriore: continuo subsequente, hoc est corpus meum. Coguntur itidem hī noui uerborū domini expositores admittere: q̄ cū porrecto calice dixit ipse discipulis suis: Accipite & bibite ex hoc omnes, ipsum eo pronomine etiam demonstrasse suum preciosum sanguinem: in corporis sui, discipulorū obrutibus obuij uenis, diuine & materialiter consistentem, dixisseq; ut illum suis extractum receptaculis crudum & sub propria cruoris forma biberent, quandoquidē eandem prorsus res demonstratur pronomine hoc, in prioribus illis domini nostri uerbis. bibite ex hoc omnes. & in his posterioribus. hic est sanguis meus. Sed quis hanc non exhorreat & detestetur extremam impietatem: q̄ Christus Thyestæam atque Diomedæam nobis mensam proposuerit? uolueritq; a discipulis suis carnē suam in particulas discissam: Anthropophagorū aut Cycloporū more manducari, & sanguinem suum sub forma propria uisibilisq; sanguinis potari? cum ab hac crassa & stulta intelligentia, tantopere studuerit Christus Capharnaitas & discipulos suos (quibus durus uidebatur eius sermo) abducere: & ad rectum suorū uerborū sensum eisdem reuocare, Nulla certe alia

Matt. 26.

Cōfutatō
expositio-
nis: postre-
mo data:

Ioan. 6

K 4

DE SACRAMENTO

cōfutatione indiget hęc secundo loco adducta nō
 nullorū aduersariorū expositio: quam cōsecratorijs
 dñi uerbis assignant. Nam extrema hęc absurdi-
 tas & impietas, ipsam e directo consequens. satis
 7 superq; eandem damnat & explodit. ¶ Caterum
 nunc claudendus est nobis huius libri sermo: q; ea
 sufficienter iam discussa hic uidentur, quę ad sub-
 iectam pertinent materiam, proprijsq; animi no-
 stri institutum: utpote ad astruendam contra ad-
 uersarios dñici corporis & sanguinis in eucharis-
 tia ueritatem. Quam consolidare utcunq; sumus
 annixi, primū sanctę scripturę tam ueteris q̄ no-
 ui testamenti autoritate: adhibitis sacrorū interpre-
 tum in eosdem locos explanationibus. Secundo,
 canonicarū sanctionum testimonijs: ex illustrium
 scriptorū ecclesię doctorū operibus, citatis. Ter-
 tio uero loco, antiquorum & insignium autorum
 sacrorum sententijs: ex diuersis ipsorum scriptis,
 affatim adductis. Quarto deniq; ordine, idem con-
 struere sumus conati: ex ipsa ecclesię diutina ob-
 seruatione: assiduo usu comprobata. Postremo au-
 tem, ex ritu adorationis Eucharistię publico: &
 institutione festi corporis Christi: Non diffiteor
 equidem multo plura & sublimiora de hoc excel-
 lentissimo sacri corporis, & sanguinis Christi my-
 sterio afferri posse: quod humano ingenio cōuen-
 dari satis & explicari nequit. Verum ea ut minus
 proposito nostro congruentia, hic prætermitten-
 da duximus: & ab alijs sacris autoribus (qui ple-
 nis & explicatis uelis: illud æquor sunt emensi) po-
 Ambrosi. tius exquirenda. Quales sunt eximij patres: Am-
 Guilh. Pa. bro, in lib. de initiandis mysterijs, & postremis su-
 Hugo de is libris de sacramētis, Guilhelmus Parisien. in o-
 S. Victore pere suo diffuso de sacramētis, Hugo de S. V.

Epilo. eorū
 q̄ i hoc li-
 bro sunt
 tractata.

Ambrosi.

Guilh. Pa.

Hugo de
S. Victore

DE SACRAMENTO

ctore: in tota sui secundi libri de sacramentis, parte octava, & complures alii id genus scriptores sacri: supra nominati. Insuper sacrarum literarum eruditione clarissimi uiri: Alexander de Ales, Thomas Aquinas, Bonaventura: in suis sup quartum sententiarum librum commentarijs & summis theologicis: Gabriel biel: in sua expositione luculenta de canone missæ. & cæteri doctores scholastici: qui in suis lucubrationibus disceptatorijs, exactissime & amplissime materiam totam de uenerabili eucharistiæ sacramento pertractarunt. Ex quorum diligenti lectione, ueritatis dinoscendæ studiosus uberius hauriet: quæ ad locupletiorrem huius altissimi mysterij pertinent notionem, & ad augustiorem dei nostri, in tanto ac tali munere nobis indulto, uenerationem. Cui sit honor & gloria: atque gratiarum actio: in sæcula, sæculorum. Amen.

Alexan.
de Ales.
Thomas
Aquinas.
Bonauen-
tura.
Gabriel
Biel.

PRIMI LIBRI DE SACRAMEN-
to eucharistiæ, contra Oecolampadi-
um: finis. K 9

DE SACRAMENTO
DE SACRAMENTO EVCHA-
ristiæ contra Oecolampadium, liber secundus: ra-
tiones Oecolampadianas, contra ueritatem domi-
nici corporis & sanguinis in eucharistia, obie-
ctas dissoluens.

¶ Magnum in sacro eucharistiæ mysterio
esse miraculum: neq; illud alia indigere at-
tentione quam euangelij, in quo id ipsū pla-
ne explicatur. Cap. I.

¶ Vi magnum segetis prouētū ex agro
diligēter exculto colligere satagit, nō
mō sedulā nauat operā ut bonū sulcis
illius mādet semen: uerum etiam soli-
citus inuigilat, ut succrescentes herbæ
noxiae melix lolium lapæq; & tribuli euellantur
ne surgentem suffocent segetem & opprimant. Si
præterea uepres, sentes aut frutices innascantur ar-
uis quibus cōmendatum est tritici semen: summo
studio curat colonis spinas omnes & nociua uir-
gulta protinus succidi. ne sint impedimento exor-
ientibus culmis: expectata. q; messe illum defrauden-
t. Haud secus qui spirituale ueritatis catholice
semē, fidelium cordibus tanquam fecundis agris
inserere studuerit: magnopere debet eniti, ne ini-
micus homo superfeminet illis zizania errorum
& sterile gramē, ne increcant etiam ipsis aculea-
tæ spinæ aut arbuta senticosa prauorum dogma-
tū. Proinde tricas omnes atq; argutias aduersario-
rum ueritatis, quas obijciunt in partem aduersā
sam spiritualis ille seminator dissoluat oportet ut
acuta ueræ doctrinæ falce, excisis uepribus captio-
num, syncræ fidei repugnantium; commissū ar-

Matth, 13.